

”SITÄ ON PIENI PALAPELIN PALA IHMISEN SIINÄ
ISOSSA ISOSSA PALAPELISSÄ”

Työntekijöiden kokemuksia päihde- ja rikos- taustaisten asumispalvelutyöstä ja työssä jak- samiseen vaikuttavista tekijöistä

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

Seinä, Noora

2010 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

”SITÄ ON PIENI PALAPELIN PALA IHMISEN SIINÄ
ISOSSA ISOSSA PALAPELISSÄ”

Työntekijöiden kokemuksia päihde- ja rikostaustaisten asumispalvelutyöstä ja työssä jaksamiseen vaikuttavista tekijöistä

Noora Seinä
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2010

Noora Seinä

”Sitä on pieni palapelin pala ihmisen siinä isossa isossa palapelissä” Työntekijöiden kokemuksia päihde- ja rikostaustaisten asumispalvelutyöstä ja työssä jaksamiseen vaikuttavista tekijöistä

Vuosi 2010

Sivumäärä 73

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, mitä päihde- ja rikostaustaisille tuettua asumista tarjoavien tahojen asumisen tuki käytännössä tarkoittaa. Lisäksi tutkielman keskiössä on ollut ottaa selvää siitä, miten kyseiselle asiakasryhmälle asumispalveluita tuottavat sosiaalisen kuntoutuksen ammattilaiset kokevat työnsä, ja mitkä asiat vaikuttavat työssä jaksamiseen.

Taustayhteisöinä käyttämäni tuetun asumisen palvelut on tarkoitettu päihde- ja rikostaustaisille ihmisille. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys koostuu kyseisen asiakasryhmän sosiaalisista ongelmista; syrjäytyneisyydestä, asunnottomuudesta ja päihde- ja mielenterveysongelmista. Lisäksi viitekehyksessä tarkastellaan aikuissosiaalityötä erilaisista näkökulmista käsin.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkielma. Tutkimustulokset muodostuivat kuuden haastattelun henkilön kokemusten pohjalta. Tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua ja sisällyönanalyysimuotona teemoittelua. Haastatteluissa käytettiin apuna teemahaastattelurunkoa. Tulokset on esitetty aineiston luottamuksellisuutta sekä haastateltujen anonymiteettiä noudattaen, jättämällä sitaateista tunnisteet pois. Tulokset jakaantuvat kolmeen pääaihealueeseen: asumispalvelutyön kuvaus, työn kokeminen ja työssä jaksaminen.

Tutkielman tulokset osoittautuivat melko samankaltaisiksi aiempien tutkimusten kanssa. Tuloksista nousseina johtopäätöksinä voidaan todeta, että asumispalvelutyöntekijöillä on erittäin laaja työnkuva. Työmuotoina käytetään psykososiaalista työtä yksilötyömenetelmänä, palveluohjausta ja erittäin paljon verkostotyötä. Asiakaskunta vaikuttaa tulosten perusteella olevan työn antoisin, mutta samalla haastavin ja yksi kuormittavimmista tekijöistä asumispalveluissa. Työssä jaksamiseen vaikuttavat niin yksilölliset, yhteisölliset kuin yhteiskunnallisetkin tekijät. Työhyvinvoinnin lisäämisessä tulisi kiinnittää huomiota erityisesti organisaatioon ja työn rakenteisiin. Työtä tukevimpina asioina nähtiin vankka työkokemus ja tukeva siviilielämä.

Aineistosta nousseet tulokset kertovat mielestäni siitä, että auttamistyössä jaksamiseen tulisi kiinnittää erityisen paljon huomiota. Asiakaskunnan tuomat haasteet kuormittavat päihde- ja rikostaustaisten kanssa tehtävässä työssä paljon, vaikka muitakin tekijöitä on runsaasti.

Asiasanat: asumispalvelut, päihdeongelmaiset, rikostausta, sosiaaliset ongelmat, psykososiaalinen tuki, työssä jaksaminen

Noora Seinä

Employees' experiences of their work in rehabilitative residential accommodation for substance misusers and ex-offenders, as well as their thoughts on the factors that affect their well-being at work.

Year	2010	Pages	73
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to find out the nature of support offered to substance misusers and ex-offenders living in rehabilitative residential accommodations. The thesis also aims to discover, how the professional rehabilitative support workers view their job, as well as their thoughts on the factors that affect their well-being at work.

The services examined in this thesis are targeted at substance misusers and ex-offenders. The theoretical framework consists of the client group's social problems, which include marginalization, homelessness, substance abuse and mental health problems. The theoretical framework also examines social work with adults from a variety of perspectives.

This thesis is a qualitative study. The research material was collected from the interviews of six employees. The interviews were conducted drawing on theme interviews, and the research material was analysed through thematising.

The results are divided into three main themes, and their sub-headings. The three main themes are: description of work done in rehabilitative residential accommodations, how employees experience their work, and the factors affecting their well-being at work. Anonymity of the interviewees has been ensured by removing any personal references from the interviews, and all the data has been treated in a confidential manner.

Results of this thesis proved to be quite similar to earlier studies. From the results it can be concluded, that the workers in the rehabilitative residential accommodation have a very broad job description. The main working methods used are psychosocial work, case management and networking.

According to the results, it appears that working with the clients is both the most challenging and demanding, but yet the most rewarding aspect of the employees' work. Well-being at work is affected by factors at individual, communal and societal level. In order to improve the working life, attention should be paid to the organisation and job structures. The most supportive aspects for the employees' work proved to be solid work experiences, and a stable personal life.

The results reflect the fact, that the well-being of social workers should be given more attention. Working with substance misusers and ex-offenders is very challenging. However, it is only one aspect of their work that causes stress.

Key Words: rehabilitative residential accommodation, substance misuser, criminal background, social problems, psychosocial support, well-being at work

Sisällys

1	JOHDANTO.....	7
2	TUTKIELMAN TAUSTAYHTEISÖT	8
	2.1 Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasumispalvelut.....	8
	2.2 Kalliolan Setlementin tuettu asuminen	10
	2.3 A-klinikkasäätiön tuetun asumisen malli (Verkko-projekti 2004-2008).....	11
3	SOSIAALISET ONGELMAT JA SYRJÄYTYMINEN	13
	3.1 Asunnottomuus	14
	3.2 Päihde- ja mielenterveysongelmat.....	16
4	NÄKÖKULMIA AIKUISSOSIAALITYÖHÖN	17
	4.1 Ihmissuhdetyö.....	18
	4.2 Psykososiaalinen työ	19
	4.3 Tuki ja kontrolli	22
	4.4 Yhteiskuntaan integroiminen.....	23
5	TUETUN ASUMISEN LÄHTÖKOHDAT JA SISÄLTÖ	24
	5.1 Asumisen tukeminen.....	25
	5.2 Tuettu asuminen	27
6	AMMATTITYÖN HAASTEET JA TYÖSSÄ JAKSAMINEN	28
7	AIHEESEEN LIITTYVÄT MUUT TUTKIMUKSET	31
8	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	33
9	TUTKIELMAN METODISET VALINNAT JA SEN TOTEUTTAMINEN.....	34
	9.1 Laadullinen tutkimus ja haastattelu.....	34
	9.2 Aineiston keruu ja kohdejoukko	35
	9.3 Aineiston analyysi ja tulosten esittäminen	37
	9.4 Tutkielman luotettavuus ja etiikka	38
10	TULOKSET	39
	10.1 Asumispalvelutyön kuvaus	39
	10.1.1 Työn tarkoitus.....	39
	10.1.2 Työn sisältö	41
	10.1.3 Työmenetelmät	44
	10.2 Työn kokeminen	46
	10.2.1 Työhön vaikuttavat asiat	46
	10.2.2 Työn hyvät ja huonot puolet.....	49
	10.2.3 Eriyishaasteet	52
	10.3 Työssä jaksamiseen vaikuttavat tekijät.....	54
	10.3.1 Työtä kuormittavat asiat	54
	10.3.2 Työssä jaksamista tukevat asiat	59
11	JOHTOPÄÄTÖKSET	62

12	POHDINTA	68
	LÄHTEET	70
	LIITTEET	74
	Liite 1 Teemahaastattelurunko	74

1 JOHDANTO

Työskennellessäni vielä toisella alalla vuonna 2007, työpaikassani vallitsi huono ilmapiiri ja suuri osa työntekijöistä voi huonosti. Ymmärsin, kuinka merkittävä asia hyvä ilmapiiri on työssä jaksamiselle ja kuinka suuri vaikutus sillä on ihmisen yleiselle hyvinvoinnille. Tästä syntyi kiinnostukseni työhyvinvointikysymyksiä kohtaan.

Vietin kaksi työharjoittelua Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluissa vuonna 2008 ja samaan aikaan toisen harjoitteluni kanssa myös opinnäytetyön aloittaminen tuli ajankohtaiseksi. Tällöin oli luonnollista kytkeä opinnäytetyö Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluihin. Olen tavoittanut kyseisestä asiakaskunnasta oman ammatillisen kiinnostukseni kohteen, ja koska työssä jaksamiseen liittyvät asiat olivat myös mielenkiintoni kohteena, pyrin yhdistämään nämä kaksi asiaa tutkielmassani. Siitä alkoi opinnäytetyöprosessini.

Tutkimusten mukaan Suomessa päihdeongelmaiset vankilasta asunnottomana vapautuvat ovat sairain, syrjäytynein ja huono-osaisin väestön osa (Hypen 2004, 54). Heillä on useimmilla huonoja kokemuksia leimaavasta yhteiskunnasta monilla palveluareenoilla, ja lisäksi pitkään jatkunut syrjäytymis- ja laitospierre. Ei siis ihme, että juuri nämä ihmiset monesti syrjäytyvät normaalin vuokra-asumisen ulkopuolelle. Heidän tilannettaan ei helpota myöskään se, että joillakin paikkakunnilla kunnallisten vuokra-asuntojen vuokraus on ulkoistettu markkinaperusteiselle toimijalle. Tälle asiakasryhmälle tarvitaan sosiaalista näkökulmaa ja joustavuutta vuokrauskäytäntöihin, mutta juuri niitä ollaan monessa kunnassa kaventamassa. Kysymys onkin lähinnä siis yhteiskuntapolitiikan toimivuudesta. (Suhonen 2009, 18.)

Heikki Suhonen puhuu artikkelissaan (2009), että päihdehuollon asumispalveluilla tulisi olla selkeämpi rooli asuntopoliitikassa, mutta sama pätee mielestäni kaikkiin kuntouttavaan asumispalveluihin. Asuntopoliittisissa ohjelmissa erilaiset asumispalvelumuodot tulisi ottaa konkreettisemmin mukaan asuntopoliittiseen suunnitteluun. Kysymys kun ei ole vain asumisesta, vaan päivittäisen arjessa selviytymisen turvaamisesta. Tuettu asuminen on toimiva elämäntahallinnan mahdollistaja, kun siihen liitetään systemaattisesti ammattilaisen toteuttamat tukitoimet. Asumispalveluiden järjestäminen normaalin vuokra-asumisen rinnalle on toimiva ja yhteiskunnallisesti edullinen tapa vähentää syrjäytymistä. (Suhonen 2009, 18 - 20.)

Tutkielmani tarkoitus on selvittää päihdeongelmaisille ja rikostaustaisille ihmisille palveluita tuottavien toimijoiden asumispalvelutyön sisältöä ja tuottaa sitä kautta tietoa tällä hetkellä pääkaupunkiseutulaisille tarjolla olevista kolmannen sektorin ylläpitämistä asumispalveluista. Sen lisäksi tutkielmassa kartoitetaan ja nostetaan esille asumispalvelutyössä jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimusaineistoksi on valikoitunut Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasumispalveluiden työntekijöiden lisäksi A-klinikkasäätiön ylläpitämän Järvenpään sosiaali

sairaalan projektina alkaneen tuetun asumisen sekä Kalliolan settlementin tuetun asumisen työntekijöiden haastattelut. Perusteluina valikoituneille tutkimuslähteille ovat toimijoiden asiakaskuntien yhteispiirteet: pääkaupunkiseutulaiset, päihde- ja rikostaustaiset asiakkaat.

Tutkielmassani on käytetty kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja aineistonkeruumenetelmänä käytän haastattelua, tarkemmin teemahaastattelua. Aineiston analysoimiseen on käytetty sisällönanalyyysimuotona teemoittelua. Tutkumustuloksissa tuon esille haastatteluissa ennalta määriteltyjen teemojen kautta ammattilaisten kokemuksia työstään ja työssä jaksamiseen liittyvistä asioista.

Tutkielma etenee rakenteeltaan seuraavasti: johdantoluvun jälkeen seuraa katsaus tutkielmani taustayhteisöihin, jossa lukijalle selvitetään tutkielmaani varten käyttämäni tuetun asumisen palveluiden toimintaa. Luvuissa kolme, neljä ja viisi esitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Sen jälkeen kerrotaan tutkielman aiheeseen liittyvistä muista tutkimuksista. Luku seitsemän esittelee tutkimustehtävän ja luku kahdeksan käsittelee tutkielman toteutuksen metodisia valintoja ja toteutusta. Sen jälkeen esitellään tutkielman tulokset, jotka etenevät asumispalvelutyön kuvauksesta työn kokemiseen ja viimeinen osio kokoaa työssä jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä. Johtopäätöksissä kerätään vielä yhteen keskeisimmät tulokset ja huomiot teoriaan nojautuen. Tutkielman lopussa pohdin tulosten herättämiä kysymyksiä ja tutkielman toteuttamisesta nousseita ajatuksia.

Haastatteluaineiston kerääminen ja analysointi oli erittäin mielenkiintoista ja se antoi hyvän kuvan tuetussa asumispalvelussa tehtävästä työstä. Olen kiitollinen haastatelluille siitä, että he avoimesti ja kattavasti jakoivat kokemuksiaan ja siten tuottivat paljon kiinnostavaa materiaalia. Toivon, että lukija kokee tutkielmani aiheen ajakohtaisena ja mielenkiintoisena. Ehkäpä se herättä lukijan pohtimaan myös omaa jaksamistaan, mikä siihen vaikuttaa ja kuinka työssä jaksamista voisi kenties parantaa.

2 TUTKIELMAN TAUSTAYHTEISÖT

2.1 Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasumispalvelut

Kriminaalihuollon tukisäätiön toiminnan tarkoituksena on tukea rikosseuraamustyötä ja sen kehittämistä. Sen tehtävänä on vaikuttaa uusintarikollisuuteen ja sen haittoja vähentävään toimintaan. Toiminnallaan Kriminaalihuollon tukisäätiö pyrkii auttamaan ja parantamaan rangaistukseen tuomittujen ja heidän läheistensä asemaa sekä suoriutumismahdollisuuksia yhteiskunnassa. (Tiedote vankiloille. Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

Osana raha-automaattivusteista Vapautuvan tukiohjelmalla (2003-2006) säätiö on käynnistänyt asumisen tukipalveluja koskevan projektin pääkaupunkiseudulla. Toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavat Kritsin asumisohjaajat. Tukipalvelusuunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilön itsensä, vankeinhoidon, kotikunnan sosiaalitoimen ja Kritsin asumisohjaajien kanssa. (Tiedote vankiloille. Kriminaalihuollon tukisäätiö.) Asumispolun suunnittelu alkaa jo vankilassa tai kriminaalihuollon eli nykyisin yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaana yhteistyössä asumisohjaajien, vankilan, kotikunnan sosiaalitoimijän ja vangin itsensä kanssa. Yksilöllisen tukiasumispalvelusuunnitelman tavoitteena on kuntoutuminen itsenäiseen asumiseen ja elämään ilman rikoksia ja päihteitä. (Vankilasta vapautuvien asumispalvelut. Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluiden tarkoituksena on rakentaa suunnitelmallinen asumisvalmennuspolku vankilasta vapauteen; vaiheittainen eteneminen tuetusta asumisesta omaan asuntoon, vastuulliseen elämänhallintaan sekä rikoksettomaan ja päihteettömään elämäntapaan. Välietappeina ovat osallistuminen kuntouttavaan toimintaan jo vankilassa, sitoutuminen yksilökohtaiseen asumisen tukipalvelusuunnitelmaan ja päihteettömyyteen sekä vapautuessa kiinnittyminen tarvittaviin tukipalveluihin. (Vapautuvien vankien asumispalvelut: Tuetun asumisen palvelut ja asumisyhteisöt. Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

Kritsin tukiasuminen on tarkoitettu asunnon ja asumisen tuen tarpeessa oleville pääkaupunkiseutulaisille vapautuville tai vapautuneille vangeille, tai yhdyskuntaseuraamustoimiston on asiakkaana oleville, jotka ovat osallistuneet rangaistusaikana tai sen jälkeen kuntouttavaan toimintaan esimerkiksi vankilan päihteettömällä osastolla ja sitoutuvat vapautumisen jälkeen kuntoutuksen jatkamiseen vankilassa tehdyn kuntoutussuunnitelmansa mukaisesti. (Vapautuvien vankien asumispalvelut: Tuetun asumisen palvelut ja asumisyhteisöt. Kriminaalihuollon tukisäätiö.) Asumispalvelut tukevat päihteettömyyteen kuntoutumista sekä tarjoavat osallistumisen säätiön omiin tai muiden yhteistyötahojen tukitoimintoihin (esimerkiksi vertaistukipiste Redis ja kriminaaliasiamiehen palvelut). (Vapautuvien vankien asumispalvelut: Tuetun asumisen palvelut ja asumisyhteisöt.)

Kriminaalihuollon tukisäätiö tarjoaa myös vankilasta vapautuvien asumispalveluohjausta pääkaupunkiseudulla. Asumispalveluohjaus on tarkoitettu pääkaupunkiseudulle vapautuville vangeille, jotka ovat vapautumassa asunnottomaksi pääkaupunkiseudulle. Palvelu on tarkoitettu myös entisen Kriminaalihuoltolaitoksen eli nykyisten yhdyskuntaseuraamustoimistojen asiakkaille, jotka ovat asunnottomia, asuvat epävakaisissa oloissa esimerkiksi kavereiden luona tai ovat vaarassa menettää asuntonsa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Vankilasta vapautuvien asumispalveluohjaus pääkaupunkiseudulla.) Asumispalveluohjauksella pyritään varmistamaan vapautuvien vankien sijoittuminen tarpeita vastaaviin asumismuotoihin tai hoitopaikkoihin.

Asumispalvelukoordinaattori toimii vankilan, vangin kotikunnan sekä asumispalveluja tuottavien tahojen välisenä asiantuntijalinkkinä. Tavoitteena on rakentaa tarkoituksenmukaisia ja toimivia asumisen tukipolkuja vankilasta vapauteen eri osapuolten yhteistyöllä (järjestöt, vankilat, kunnat) sekä vähentää epäonnistuneiden sijoitusten määrää. (Vankilasta vapautuvien asumispalveluohjaus pääkaupunkiseudulla. Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasuntotoiminta on osoittanut, että vankilasta vapautuvilla tuetun asumisen piiriin hakeutuvilla on usein suuria vaikeuksia päihteiden käytön hallinnassa. Epäonnistuneet asumisratkaisut puolestaan tuottavat asiakkaalle epäonnistumisen kokemuksen ja kuluttavat työntekijöiden voimavaroja. Asiakkaan tilanteeseen paneutuvalla tilannearviolla ja tarpeenmukaisen tuen piiriin ohjaamisella epäonnistumisia pyritään vähentämään. Vankilasta vapautuvan ei tarvitse palvelun piiriin tullakseen olla päihteetön, vaan hänen tilanteensa arvioidaan sellaisena, kuin se todellisuudessa on. Kuntarajat ylittävä asumispalveluohjaus vähentää asiakkaiden niin sanottua ”luukuttamista”. (Vankilasta vapautuvien asumispalveluohjaus pääkaupunkiseudulla. Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

2.2 Kalliolan Setlementin tuettu asuminen

Kalliolan setlementti on vuonna 1919 perustettu pääkaupunkiseudulla toimiva monialayhdistys. Kalliolan toimintoihin kuuluvat ovat kansalaisopistotoiminta, kansalais- ja vapaaehtoistyö lastensuojelu, nuorisotyö, päihdekuntoutus, rikosten ja riita-asioiden sovittelu, seniorityö sekä vammaistyö. Kalliolan toiminta-ajatuksena on tukea ja auttaa ihmisiä elämänkaaren eri vaiheissa. Toiminnan tavoitteena on elämän kestävän oppimisen mahdollistaminen, elämänhallinnan edistäminen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen tukeminen sekä yhteisöllisyyden toteuttaminen. (Kalliolan setlementti.)

Kalliolan setlementin vakiintuneiden toimintojen rinnalla toimii useita kehittämishankkeita. Myös Kalliolan setlementin tuettu asuminen on kehittämistyönä alkanutta toimintaa. Kalliolan setlementti tarjoaa tuettua asumista, tukea ja toimintaa asiakaslähtöisesti ja kynnyksettömästi. Toiminta on maksutonta ja se perustuu setlementin arvoihin (erilaisuuden hyväksyminen, luottamus ihmisen ja yhteisön kykyyn ratkaista itsenäisesti ongelmia, tasa-arvoisuus ja yksilön oikeuksien kunnioittaminen), hyvään kohtaamiseen, kokonaisvaltaiseen tilannearvioin tekemiseen ja kanssakulkemiseen. (Tuettu asuminen ja vapaaehtoistoiminta - Spotti. Kalliolan setlementti.)

Kalliolan tuetun asumisen tavoitteena on vahvistaa asiakkaan tukiverkostoja tarjoamalla vapaaehtoistoimintaa ja ammatillista tukea. Toiminnalla tuetaan eritoten Kalliolan päihdehoidon käyneiden elämänhallintaa, mahdollistetaan tarkoituksenmukainen asunto ja tarjotaan

asumiseen tukea. Lisäksi tavoitteena on lisätä yksilön voimavaroja vertaisryhmän avulla. (Tuettu asuminen ja vapaaehtoistoiminta - Spotti. Kalliolan settlementti.)

Kalliolan tuetun asumisen toimintamuotoina on tarjota tukea arkeen. Sitä kautta voi saada tukihenkilön tukemaan ja kulkemaan rinnalla. Työntekijöiden kanssa voi keskustella mieltä askarruttavista asioista ja miettiä ratkaisua yhdessä. (Tukea arkeen. Kalliolan settlementti.) Tarpeen tullen Kalliolasta voi saada myös talousohjausta.

Kalliolassa on mahdollisuus osallistua myös erilaisiin tukitoimintoihin, kuten vapaaehtoistointaan, ryhmätoimintaan tai päihteettömän kohtaamispaikan toimintaan. Kalliolan asumisen tuen taustayhteisöinä toimivat Kalliolan kannatusyhdistys ry, Kalliolan settlementin kehittämisyksikkö ja Y-säätiö. Rahoituksesta vastaa Raha-automaattiyhdistys ry. (Kalliolan settlementti.)

2.3 A-klinikkasäätiön tuetun asumisen malli (Verkko-projekti 2004-2008)

A-klinikkasäätiö on 1955 perustettu päihdetyön järjestö. A-klinikkasäätiön toiminnan päämääränä on päihde- ja riippuvuusongelmaisten ja heidän läheistensä aseman parantaminen vaikuttamalla yhteiskuntapolitiikkaan sekä tarjoamalla monipuolisia ja luottamuksellisia hoitopalveluita päihde- ja muista riippuvuusongelmista kärsiville. (A-klinikkasäätiö. A-klinikkasäätiö.) A-klinikkasäätiö ylläpitää A-klinikoiden lisäksi nuorisoasemia, katkaisuhoidon asemia, kuntoutumisyksiköjä, terveysneuvontapisteitä, päivätoimintakeskuksia sekä Järvenpään sosiaalisairaala. (Toiminta. A-klinikkasäätiö.)

Järvenpään sosiaalisairaala on A-klinikkasäätiön omistama maamme ainoa päihdeongelmien hoitoon erikoistunut sairaala. Sairaala myy hoitopalveluja etupäässä kunnille ja tuottaa päihdealan valtakunnallisia tutkimus-, kehittämis- ja koulutuspalveluja. Hoitoon voivat hakeutua alkoholi-, lääke-, huume- ja monipäihderiippuvaiset sekä heidän läheisensä. (Järvenpään sosiaalisairaala.)

Järvenpään sosiaalisairaalan kehittämistyönä syntyneestä Raha-automaattiyhdistyksen tukemasta Verkko-projektista (2004-2008) alkunsa saanut tuetun asumisen malli on vakiintunut osaksi pääkaupunkiseudun korvaushoidossa olevien kuntouttamista. Projektin tavoitteena oli alun perin tuottaa, kehittää ja kokeilla tuettua asumispalvelua vaikeasti asutettaville korvaushoidossa oleville opiaattiriippuvaisille asiakkaille. (Projektit. Järvenpään sosiaalisairaala.) Nykyisin toimintaa pyritetään 29 tukiasunnon vahvuudella ja toiminta rahoitetaan asunnoista perittävillä vuokrilla.

Tukiasuttaminen on keskeinen osa lääkkeellisen korvaushoidon rinnalla toteutettavaa psykososiaalista kuntoutusta ja sen on tarkoitus valmentaa asukkaita niin sanottuun normaaliin elämään ja asumiseen. Aukkaat ohjautuvat pääkaupunkiseudun eri korvaushoitoklinikoilta tai sosiaaliasemilta. Yhteistä asukkaille on korvaushoitolääkitys ja asunnottomuus. (Projektit. Järvenpään sosiaalisairaala.)

Tarve projektille havaittiin alun perin hoitopaikoissa, joissa laitoshoitajaksot venyivät kohuttoman pitkiksi asunnottomuuden takia. Monet Verkko-projektin asiakkaat ovat eläneet vaikeissa olosuhteissa, kuten ”huumeluukuissa”, rappukäytävissä ja junanvaunuissa. Asumishistoriasta löytyy useita häätöjä ja asuinpaikan tiheää vaihtuvuutta. Huumeiden käyttöä on rahoitettu omaisuusrikoksilla tai mahdollisesti prostituutiolla. Osa on selvinnyt tuomioista, mutta suurin osa ei. (Salminen 2007, 5.)

Verkko-projektina alkaneen toiminnan perusajatuksena on ollut antaa kaikille mahdollisuus tuettuun asumiseen. Se sisältää mahdollisuuden asumiseen ja sosiaaliseen tukeen. Edellytys tuetussa asunnossa asumiselle on, että asukas kykenee itsenäiseen asumiseen ilman jokapäiväistä tukea. Asumisen tuki on määritelty kunkin asiakkaan tarpeen mukaan. Se sisältää sovitujen kotikäyntejä ja palveluohjausta, jossa asukasta neuvotaan ongelmia tuottavissa arjen asioissa ja usein vierellä kulkien. (Salminen 2007, 5; Projektit. Järvenpään sosiaalisairaala.)

Kynnys asiakkuuteen on ollut alusta asti matala, koska esimerkiksi päihteidenkäyttöön ei puututa, mikäli se ei tuo ongelmia asumiseen. Tosin muun kuntoutumisen myötä useimmiten myös päihteiden oheiskäyttö vähenee. Ehdoton sääntö asunnon säilyttämiselle on, että asunnon on säilyttävä ehjänä. Lisäksi vuokrat tulee maksaa, eli käytännössä asukkaan pitää itse hakea asumis- ja toimeentulotukea vuokria varten. (Salminen 2007, 6.)

Yhteiskunnallisesti arvioituna projektina alkaneen tuetun asumisen mallin tarkoitus on asunnottomuuden vähentämisen ohella pyrkiä pitämään asiakas pois rikollisuuden ja ”kovien” aineiden vaikutuspiiristä. Verkostotyö on yksi tärkeimmistä työvälineistä. Yhdessä korvaushoidosta vastaavien klinikoiden, sosiaalitoimen ja työvoimaviranomaisten kanssa tehdään yhteistyötä asiakkaan tilanteen edistämiseksi. (Salminen 2007, 6.) Toinen tärkeä toimintatapa asukkaiden tukemisessa on palveluohjaus, jossa asukasta neuvotaan ongelmia tuottavissa arjen asioissa.

Asunnon lisäksi asukkaat tarvitsevat sisältöä päiviinsä. Aukkaat, jotka eivät ole kuntouttavassa työtoiminnassa tai opiskele, ovat usein vailla vertaistukea ja tekemistä. Erityisesti tälle ryhmälle on suunniteltu myös päiväkeskustoimintaa. Päiväkeskuksen tarpeellisuudesta tehtiin asiakaskysely kaikille pääkaupunkiseudun korvaushoitoklinikoille. Kysely osoitti todeksi asukkaiden tarpeen löytää tämänkaltaista toimintaa eli vertaistukea, palveluohjausta ja eräänlais-

ta olohuonetta, johon voi päivisin mennä viettämään aikaa. Verkko-projektin tuetun asumisen mallin rinnalle kehitettiin Päiväkeskus Kohokohta tarjoamaan tukea ja tekemistä A-klinikoiden opiaattiriippuvaisille tukiasukaille. (Projektit. Järvenpään sosiaalisairaala.)

Nykyisin päiväkeskuksessa toimii avokuntoutusyksikkö Askel-kehittämishanke korvaushoidossa oleville pääkaupunkiseudun opiaattiriippuvaisille. Lääkkeellinen kuntouttaminen yhdessä riittävän psykososiaalisen tuen avulla auttaa tätä kohderyhmää kuntoutumaan tavoitteisiinsa. Asiakkaiden tavoitteet ovat erilaisia, täysraittiuudesta huumaavien aineiden oheiskäytön lopettamiseen, mutta kaikilla on selkeästi päämääränä elämänlaadun parantaminen. Projektimuotoisena aloituksena päiväkeskushanke luo vankan perustan pääkaupunkiseudulle psykososiaalista kuntoutusta tuottavana yksikkönä. (Avokuntoutusyksikkö Askel-kehittämishanke. Tietopuu. A-klinikkasäätiö.)

3 SOSIAALISET ONGELMAT JA SYRJÄYTYMINEN

Kyösti Raunio ja Tuula Helne tekevät erottelun marginaalissa elävien ja syrjäytyneiden välille. (Ks. Raunio 2006; Helne 2002.) Helneen (2002, 20) mukaan syrjäytymisestä puhuttaessa vedetään samalla inkluusion piiri, eli pystytetään kuvainnollisesti raja-aita ”meidän”, sisäpiiriläisten, ja syrjäytyneiden, ”toisten”, välille. Marginalisoituneet ihmiset puolestaan eivät ole vielä varsinaisesti syrjäytyneitä, vaan he ovat edelleen yhteiskunnallisen normaalisuuden piirissä. He ovat ikään kuin yhteiskunnallisen normaalisuuden, inkluusion ulkopiiriläisiä. Syrjäytyneet määrittyvät täten normaalisuuden ulkopiirin ulkopuolelle joutuneisiin. (Raunio 2006, 56.) Helne (2002, 22) kutsuu tätä piiriä eksklusion piiriksi. Hänen mukaansa syrjäytymisessä ei siis ole kyse vain sosiaalisesta huono-osaisuudesta, vaan myös ”normaalin” rajoista ja tiloista (Helne 2002, 22). Keskeinen kysymys Raunion (2006, 12) mukaan syrjäytymisessä onkin, mistä syrjäydytään, kun syrjäydytään. Hänen mukaansa ihminen syrjäytyy yhteiskunnan valtavirrasta ja samalla yhteiskunnallisesta normaalisuudesta, joka on samalla sosiaalityön keskeinen lähtökohta. (Raunio 2006, 12).

Kyösti Raunion (2006, 9) mukaan syrjäytyminen voidaan määritellä siten, että se tarkoittaa yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutta. Tällöin ei puhuta, että syrjäytyminen olisi yksilön oma tai yhteiskunnan syy. Raunio kuitenkin toteaa, että jotta voitaisiin puhua syrjäytymisestä joka kerta, kun puhutaan yksilön ja yhteiskunnan siteen heikkoudesta, tulee heikkouteen liittyä yksilön joutuminen yhteiskunnan ulkopuolelle. Syrjäytymisen täytyy siis merkitä yksilön heikkoa integraatiota yhteiskuntaan. (Raunio 2006, 10.)

EU:n poliittisessa sanastossa sosiaalinen syrjäytyminen tarkoittaa joutumista yhteiskunnan keskeisten integraatiota ja hyvinvointia tuottavien sosiaalisten instituutioiden ulkopuolelle

(Raunio 2006, 27). Sosiaalityön näkökulmasta syrjäytyminen paikantuu kasautuneisiin hyvinvoinnin ongelmiin eli kasautuneeseen huono-osaisuuteen. Hyvinvoinnin ongelmina voidaan pitää taloudellisia ongelmia, elämänhallintaan liittyviä ongelmia, työttömyyttä, terveysongelmia, läheisten ystävien puuttumista, päihteiden käyttöä, rikollisuutta ja väkivallan uhan kokemista. Mikään yksittäinen ongelma ei sinänsä aiheuta vielä syrjäytymistä, mutta kasaantuvat ongelmat ja huono-osaisuuden kierre sekä ongelmat yksilön suhteessa yhteiskuntaan saattavat merkitä yksilön joutumista sivuun yhteiskunnassa normaalista osallisuudesta. (Raunio 2006, 32.)

Syrjäytyminen on osoittautunut vaikeaksi käsitteeksi määritellä. Sen määrittelyn vaikeus kuvastaa käsitteen ja ilmiön laajutta, jota jopa ilmiöön perehtyneet asiantuntijat määrittelevät eri tavoin. Syrjäytyminen käsitetään kuitenkin yleisesti osaksi sosiaalisia ongelmia, tai niiden tuottajaksi. Jorma Sipilän (1996, 163) mukaan vaikeaksi osoittautunutta syrjäytymisen käsitettä voidaan ymmärtää toiminnan teorian avulla. Syrjäytyminen on hänen mukaansa sitä, ettei ihminen toimi yhteiskunnan keskeisillä areenoilla. Syrjäyttäminen puolestaan määritellään siten, että muut sulkevat henkilön yhteiskunnan areenojen ulkopuolelle. Suurin osa syrjäytyneistä on syrjäytynyt tai syrjäytetty vastoin tahtoaan. Tähän joukkoon luetaan ihmisryhmiä, jotka ovat joutuneet jonkin yhteiskunnan areenan ulkopuolelle, esimerkiksi pitkäaikaistyöttömiä, vammaisia ja vanhuksia. (Sipilä 1996, 163.)

3.1 Asunnottomuus

Suomessa käytetään useammin sanaa asunnoton kuin sanaa koditon, kun taas muissa kielissä, kuten muun muassa englanninkielessä käytetään useammin käsitettä *homelessness* ja ruotsissa sanaa *hemlöshet*. Itse määrittelin näiden kahden sanan eron siten, että asunnottomuus on yhteiskunnallinen käsite vailla vakinaista asuntoa olevalle henkilölle, kun puolestaan kodittomuus on ainoastaan yksilön itsensä määriteltävissä. Sana ”koti” viittaa muuhunkin kuin seiniin ja kattoon, ja siksi käytän tässä opinnäytetyössä mieluummin käsitettä asunnottomuus, koska tutkielma koskee tuettuja asumista, kodin määrittelee jokainen ihminen itse. (Ks. Nuorteva 2008, 28 - 29; Nousiainen, Hållman, Sauramaa & Seppälä 2007, 7.)

Asunnottomuus määritellään sosiaali- ja terveysministeriön internet-sivuilla olevassa lyhyessä tietopakettissa seuraavasti: ”Yhteistä asunnottomille on köyhyys ja asunnon puuttuminen. Muuten asunnottomien joukossa on hyvin erilaisia ihmisiä, terveitä ja toimintakykyisiä, mutta paljon myös sairauksista ja toimintakyvyn heikentymisestä kärsiviä, jotka ovat vailla sekä asuntoa että välttämätöntä huolenpitoa.” (STM 2007.) Käsitteen voi kuitenkin määritellä monin eri tavoin.

Sytä asunnottomuuteen voidaan katsoa ainakin kahdesta eri näkökulmasta. Asunnottomuuden voidaan ajatella liittyvän yksilön kykenemättömyyteen käyttää yhteiskunnan tavallisia instituutioita, joita pidetään ”normaaliin” elämään kuuluvina, jolloin yksilö on usein myös sosiaalisesti syrjäytynyt. Vaihtoehtoisesta näkökulmasta katsottuna asunnottomuus on yhteiskuntapoliittinen ongelma, johon tulisi vaikuttaa asuntopoliittisilla ratkaisuilla. (Ks. Nuorteva 2008, 28 - 29.)

Asunnottomuutta ja sen aiheuttajaa on kuitenkin vaikeaa yksiselitteisesti määritellä ongelman moninaisuuden vuoksi. Asunnottomuuteen ajaututaan hyvin erilaisten syiden tai syy-yhteyksien seurauksena. Asunnottomuus on monitahoinen yhteiskunnallinen ongelma, jonka ratkaisemiseksi ei ole yksiselitteisiä ja kaikille soveltuvia keinoja. Moniongelmaisuus on yleistä asunnottomien keskuudessa. Monesti ongelmat kasautuvat ja heijastuvat toisiinsa, ja usein onkin vaikeaa eritellä, mikä on syy ja mikä seuraus. (Nuorteva 2008, 35 - 36.)

Asunnottomuus on etenkin päihteidenkäyttäjillä yksi vaikeimmista sosiaalisista ongelmista. Asunnottomuuden taustalta löytyy lukuisia syitä, niin rakenteellisia kuin sosiaalisia ja henkilökohtaisiakin. Asunnottomuuden voidaan katsoa olevan sosiaalisen syrjäytymisen vahvin muoto ja usein taustalla on monien eri ongelmien kasautuminen eli niin kutsuttu moniongelmaisuus. Rakenteellisia syitä asunnottomuuteen ovat muun muassa halpojen vuokra-asuntojen puute, pitkät asuntojonot, sosiaalinen ja taloudellinen turvattomuus, terveydenhuollon puutteet sekä sosiaalinen syrjintä. (Nuorteva 2008: 36-38.)

Osana hallituksen asuntopoliittista toimenpideohjelmaa on käynnistetty Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma (2008-2011), jonka tavoitteena on rakenteellinen muutos, sellainen kohdennettujen toimenpiteiden kokonaisuus, joka mahdollistaa pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisen. Jotta pitkäaikaisasunnottomuuteen kohdistetut toimenpiteet olisivat vaikutuksiltaan kestäviä, ne tarvitsevat tuekseen systemaattista yleistä asunto- ja sosiaalipoliittikkaa, toimenpiteitä, joilla turvataan kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuus ja tehostetaan asunnottomuuden ennaltaehkäisyä. (Ahkerat 2008, 4.)

Pitkäaikaisasunnottomilla tarkoitetaan hankkeessa siis sitä asunnottomien ryhmää, jonka asunnottomuus on pitkittynyt ja kroonistunut tai on riskissä kroonistua siksi, että tavanomaiset asumisratkaisut eivät tämän ryhmän kohdalla pysty vastaamaan yksilöllisiin tarpeisiin tai niitä ei ole riittävästi tarjolla. Pitkäaikaisasunnottomuus ei siis määrity jonkin sovitun asunnottomuusajan mukaisesti, mutta asunnottomuuden pitkittymisen riski kasvaa merkittävästi, jos asunnottomuuteen liittyy yksi tai useampia seuraavista tekijöistä: hallitsematon päihteiden käyttö, huumeiden aktiivikäyttö, mielenterveysongelmat, neurologiset vammat, taipumus väkivaltaisuuteen, rikollisuus, vankilasta vapautuminen tai velkaantuminen. (Ahkerat 2008, 6.)

3.2 Päihde- ja mielenterveysongelmat

Päihteiden käyttö aiheuttaa psyykkistä pahoinvointia ja psyykkinen pahoinvointi puolestaan altistaa päihteiden liialliselle käytölle. Mielenterveys- ja päihdeongelmia onkin joskus vaikea erottaa toisistaan, sillä aina ei voida tarkasti määritellä onko henkilöllä ensisijaisesti päihdehäiriö vai mielenterveyden häiriö. (Heiskanen, Salonen, Kitchenner & Jorm 2008, 114.)

Päihteiden ongelmakäytön tunnusmerkillisin piirre on se, että päihteiden käyttö on edennyt asteelle, jossa päihde hallitsee käyttäjänsä ja koko elämän muu sisältö on syrjäytynyt päihteiden tieltä. Viimekädessä tämä voi tarkoittaa perhesiteiden katkeamista, työttömyyttä, velkaantumista, asunnottomuutta, yrityksiä hallita päihteiden käyttöä ja jälleen palaamista päihteisiin sekä fyysisiä ja psyykkisiä sairauksia. (Manninen & Tuori 2005, 10.)

Päihteiden ongelmakäyttäjät ovat asunnottomuuden riskiryhmää. Jo pelkkä rankka päihteiden käyttö altistaa hallitsemattomaan elämäntilanteeseen sekä kyvyttömyyteen pitää huolta itsestään ja asioistaan. Päihteiden käyttöön liittyy usein myös muita toimintakykyä rajoittavia taustatekijöitä. Päihteiden käyttöön liittyy lähes aina lisäksi eriasteisia mielenterveysongelmia, impulsiivisuutta, henkilökohtaisia menetyksiä ja välinpitämättömyyttä suhteessa itseen ja omiin asioihinsa. Päihteiden ongelmakäyttö ajaa yhä kapeneviin valintoihin, jotka enimmäkseen ylläpitävät päihteiden käyttöä. (Manninen & Tuori 2005, 10.)

Mielenterveydellä on vaikutusta moniin asioihin, ja se vaikuttaa sekä yksilöiden, yhteisöjen että koko yhteiskunnan sosiaaliseen, inhimilliseen ja taloudelliseen pääomaan. Mielenterveys mahdollistaa toimintakykymme ja sen vahvistamisen. Mielenterveyden ongelmat ja häiriöt aiheuttavat monenlaista taakkaa. Ne vaikuttavat koko elämän alueella ja aiheuttavat vajaa-kuntoisuutta. Vakavimmillaan ne voivat sulkea ihmisen sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle. (Heiskanen, Salonen, Kitchenner & Jorm 2008, 6, 13.)

Mielenterveys on inhimillinen voimavara ja oleellinen osa yleistä terveyttä. Mielenterveyden voidaan kuvata heijastavan yksilön ja ympäristön välistä tasapainoa. (Heiskanen, Lyytikäinen & Sassi 2006, 23.) Mielenterveyteen vaikuttaa monet tekijät: yksilölliset tekijät, sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset tekijät, yhteiskunnan rakenteelliset tekijät sekä kulttuuriset arvot ja se, miten mielenterveyteen suhtaudutaan. Nämä tekijät ovat jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa, eikä mielenterveys siis ole muuttumaton tila, vaan se vaihtelee elämäntilanteen ja kokemusten mukaan. (Heiskanen ym. 2008, 12.)

4 NÄKÖKULMIA AIKUISSOSIAALITYÖHÖN

Aikuissosiaalityötä määritellään muun muassa kuntien omilla internet-sivuilla. Määritelmät ovat varsin värikkäitä variaatioita aikuissosiaalityöstä, mutta yleensä perusajatuksena aikuis-sosiaalityöhön kuuluu arviointi, suunnitelma ja kuntouttaminen. Arviointi tarkoittaa asiakkaan tilanteen alkukartoitusta. Suunnitelma pitää sisällään asiakkaan ja työntekijän yhdessä tehdyn sopimuksen työskentelyn etenemisestä. Kuntouttamisella tarkoitetaan lähinnä sosiaalista kuntoutusta, jolla voitaisiin ehkäistä syrjäytymistä ja parantaa elämänhallintaa. (Juhila 2008, 24.)

Juhilan jäsenyyksen (Jokinen & Juhila 2008, 26) mukaan aikuissosiaalityö pitää sisällään erilaisia areenoja, joissa sosiaalityötä toteutetaan. Lakisääteistä aikuissosiaalityötä tehdään kunnallisissa sosiaalitoimistoissa tai valtiollisissa laitoksissa, moniammatillista työtä tehdään muiden asiantuntijaryhmien kanssa ja erityistä aikuissosiaalityötä tehdään organisaatioissa, joissa on erikoistuttu tietyn elämäntilanteen tai ongelman, kuten päihteiden käytön tai rikollisuuden käsittelyyn ja hoitamiseen.

Juhilan (2008, 26) jäsenyys aikuissosiaalityötä tekevästä areenoista vaikuttaa moniammatilliselta. Kuntouttavaa työtä tehdään sosiaalitoimistojen lisäksi työvoiman palvelukeskuksissa, joissa toimii työvoimatoimiston, kaupungin ja Kelan palvelu- ja asiantuntijaverkosto saman katon alla. Päihdetyötä tehdään yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Päihdepalvelut tarjoavat palveluja päihdeongelman hoitoon. Päihdehoito pitää sisällään neuvonta ja ohjauspalvelut, avohuoltoyksiköt (A-klinikka, nuorisoseinät) sekä laitoshoidon (katkaisuhoidon, laitoshoidon). Lisäksi kolmas sektori tuottaa etenkin sosiaalialalla monenlaisia päihdeongelmallisille suunnattuja tuki- ja asumispalveluita. (Juhila 2008, 26 - 29.)

Kriminaali- ja vankeinhoitotyötä tehdään aikuisten ongelmien parissa Rikosseuraamuslaitoksessa. Rikosseuraamusalan tavoitteeksi määritellään yhteiskunnan turvallisuudesta huolehtiminen, uusintarikollisuuden vähentäminen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymisen katkaiseminen. Aikuissosiaalityön kenttä kattaa myös mielenterveystyön, joka on osa terveydenhuollon sosiaalityötä. Maahanmuuttajatyökin on luokiteltu aikuissosiaalityön alle. Työltä odotetaan kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajille. (Juhila 2008, 30 - 35.)

Sosiaalisilla järjestöillä on Suomessa merkittävä rooli sosiaalipalvelujen tuottajana sekä hyvinvoinnin turvaajana ja lisäajina. Järjestöt muun muassa välittävät ja tuottavat tietoa, järjestävät vapaaehtoistoimintaa ja vertaistukea ja kehittävät sosiaali- ja terveyspalveluja. Suomessa kolmas sektori tuottaa noin 17 % kaikista sosiaalipalveluista ja yli puolet päihdehuollon erityispalveluista muun muassa tukiasumisen muodossa. (Juhila 2008, 38 - 39.)

Opinnäytetyöni aiheeseen liittyvä rikos- ja päihdekierteessä elävien ihmisten kanssa työskentely on vaativaa sekä yhteiskuntapoliittisesta että ihmissuhdetyön näkökulmasta katsottuna. Se tarjoaa myös mielenkiintoisen haasteen esimerkiksi sosiaalialan osaamiskeskuksille. Väki- valta, viha ja kokemus elämän tarkoituksettomuudesta ovat niitä asioita, joita rikoskierteessä elävien ja heidän kanssaan työskentelevien on uskallettava kohdata. Näihin kysymyksiin tulisi paneutua pyrittäessä kehittämään asiakaslähtöisiä sosiaalityön ammattikäytäntöjä. (Granfelt 2003, 76.)

4.1 Ihmissuhdetyö

Auttaakseen ongelmissaan ponnistelevaa asiakasta, sosiaalialan osaajan on saatava luoduksi sellainen suhde, jossa asiakas haluaa työskennellä ja jossa työntekijällä on halu auttaa asiakastaan. Hyvän työskentelysuhteen merkki on vastavuoroisuus. Hyvä yhteistyösuhde ei kuitenkaan synny heti, vaan kehittyy työskentelyn myötä. Sosiaalisessa auttamistyössä tarvitaan myös hyviä ihmissuhdetaitoja, jotta työntekijä kykenee luomaan asiakkaisiin sellaisen suhteen, jonka varassa asiakkaan ongelmia voidaan käsitellä. (Särkelä 2001, 27 - 28.)

Särkelä (2001) on luetellut teoksessaan hyvän asiakassuhteen elementtejä. Hyvän asiakassuhteen neljä elementtiä ovat hyväksyminen, välittäminen, luottamus ja jämäkkyys. Hyvä suhde edellyttää, että asiakas kokee tulleen hyväksytyksi sellaisenaan. Asiakas kuitenkin lähtee toteuttamaan muutostaan juuri sellaisena kuin hän on nyt ja juuri sellaisena hänet tulisi myös hyväksyä. Asiakkaan hyväksyminen ei kuitenkaan tarkoita hänen tekojensa hyväksymistä, joka puolestaan ammattilaisen on hyvä muistaa. Asiakas ei kaipaa väärin tekojensa hyväksyntää, vaan itsensä ymmärtämistä ja hyväksymistä. (Särkelä 2001, 31 - 32.)

Työntekijän ja asiakkaan välille on synnyttävä myös luottamus, johon molemmat voivat sitoutua. Vaitiolovelvollisuus on yksi luottamuksellisen suhteen elementeistä. Luottamussuhteessa ikävistäkin asioista tiedetään, ettei niitä tehdä toisen vahingoittamisen tarkoituksessa. Luottamuksellinen yhteistyösuhde mahdollistaa myös vaikeiden asioiden ja tunteiden esiin tuomisen. Sosiaalialan asiakkaista monella on luottamuksen pettäneitä ihmissuhteita taustallaan, eivätkä he luonnollisestikaan luota alussa keneenkään. Heidän luottamuksensa täytyy ansaita. (Särkelä 2001, 34 - 36.)

Välittäminen kuuluu myös tärkeänä osana ihmissuhdetyöntekijän työhön. Mitä parempi suhde työntekijän ja asiakkaan välille syntyy, sitä vaikeampien asioiden käsittelyä se kestää. Työntekijä joutuu säätelemään, minkä laatuisen työskentelysuhteen asiakas tarvitsee tuekseen. Positiivisesti emotionaalisesti latautuneessa suhteessa asiakas kokee työntekijän välittävän ja

kokee työntekijän tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Tällöin hän myös punnitsee ja pohtii työntekijän sanoja ja näkökulmia. Asiakaskontaktissa välittäminen ilmenee työntekijän tavassa olla läsnä: eleissä, ilmeissä, katsekontaktissa, äänensävyissä ja siinä miten työntekijä jakaa kokemuksiaan. (Särkelä 2001, 38.)

Luottamuksellisessa suhteessa jämäkkyys astuu esiin. Asiakas kokee työntekijän vaativuuden välittämisenä, jos suhde on hyvä. Työntekijän on uskallettava tönä asiakasta toisin toimimiseen. Vaativuus oikeassa suhteessa on asiakkaan arvostamista ja hänen tietoihin ja taitoihinsa luottamista. Mitä parempi suhde, sitä vaativampi työntekijä voi olla ja päinvastoin. (Särkelä 2001, 40 - 41.)

Ihmissuhdetyössä asiakassuhteeseen panostaminen on tärkeää, mutta on hyvä muistaa, että ihmissuhdealan työntekijät kärsivät usein eriasteisesta väsymyksestä. Työssä jaksamisessa korostuu jatkuva itsetuntemuksen kehittämisen merkitys. Työssä jaksamisessa ammattilaista auttaa myös henkilökohtaisen työroolin omaksuminen ja persoonallisella otteella työskenteleminen. Keinotekoisesti jaksamista ja sietokykyä ei kuitenkaan voi saavuttaa. (Isokorpi 2008, 221.)

Myötätunnon uuvuttavuus on auttamistyön luonnollinen osa, jos kohtaaminen on aito. Se ei ole auttajan erityispiirre tai merkki auttamistyön puutteellisuudesta, vaan pikemminkin merkki myötätuntoisesta aidosta kohtaamisesta. Ammattiauttamisessa on kuitenkin jotain normaalista poikkeavaa. Suuri osa auttamistyöntekijästä täyttyy elämän ongelmallisuudesta ja kärsimyksen kohtaamisesta. Autettavan ja auttajan arkipäiväiset, ”terveen järjen” mukaiset selviytymistavat ovat arkisissa kohtaamistilanteissa keskeisessä roolissa. Auttajan on kuitenkin muistettava, että kärsimystarinoita tulee kannettavaksi tavallisuudesta poikkeava määrä ja niiden vastaanottamiseen eivät pelkkä peruskoulutus ja työkokemus riitä. Säilyäkseen työkykyisenä on hankittava suoja myötätuntostressiä vastaan. (Nissinen 2007, 13 - 14.)

4.2 Psykososiaalinen työ

Kyösti Raunio ja Jorma Sipilä jäsentävät sosiaalityötä samojen toimintatapojen kautta. Molemmat jakavat sosiaalityön toimintatavat kolmeen toimintamuotoon: byrokraatiatyö, palvelutyö ja psykososiaalinen työ. (Ks. Raunio 2009; Sipilä 1996.) Näistä toimintamalleista viimeisin on se, jolla tehdään työtä erittäin vaativien sosiaalisten ongelmien korjaamiseksi, kuten tilanteissa, joissa esiintyy esimerkiksi päihteiden käyttöä, vaikeita ihmissuhteita, psyykkisiä häiriöitä, väkivaltaa tai kriisejä. (Raunio 2009, 178.)

Psykososiaalinen työ kohdistuu erityisesti huono-osaisiin, syrjäytyneisiin ja marginalisoituneisiin ihmisiin, joilla on elämässään huomattavia vaikeuksia. (Sipilä 1996, 224.) Psykososiaalinen työ on siis luonteeltaan korjaavaa, eikä esimerkiksi ennaltaehkäisevää työtä (Raunio 2009, 179). Psykososiaalisessa työssä pyritään antamaan asiakkaalle tukea, mutta työhön liittyy myös kontrolli. Psykososiaaliselle työlle on ominaista nimenomaan tuen ja kontrollin yhteensovittaminen. (Sipilä 1996, 226.) Työn painopiste on sosiaalisessa resurssoinnissa, sosiaalisten oikeuksien valvonnassa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Koska työn tavoitteena on parantaa ihmisen psyykkisiä voimavaroja, työhön liittyy myös terapeutin ulottuvuus. (Raunio 2009, 179.)

Psykososiaalinen työ edellyttää työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutusta. Se on kasvokkain asiakkaan kanssa tapahtuvaa auttamistyötä. Tarkoituksena psykososiaalisessa työssä on siirtää asiakas tilanteen toimijaksi. Työn painopiste siirretään asiakkaan tilannetta määrittävistä tekijöistä asiakkaan ymmärrykseen omasta tilanteestaan ja toiminnastaan, ja siten pyritään asiakkaan oman ymmärryksen lisäämisen kautta tarjoamaan hänelle mahdollisuus muuttaa tilannetta. (Raunio 2009, 178, 180.)

Psykososiaalinen työ on tekijälleen kuitenkin usein vaativampaa kuin esimerkiksi byrokratiatyö tai palvelutyö, koska siinä työntekijällä tulee olla tuntemusta sekä asiakkaan ongelmista että niiden ratkaisemisesta. (Raunio 2009, 178.) Lisäksi työssä saattaa rasittaa sille ominainen intensiivinen vuorovaikutussuhde asiakkaaseen. Psykososiaalisen työn liiallinen rasitus on vältettävissä pitämällä ammatillista etäisyyttä. Vaikka etäisyyden pitäminen on ristiriidassa asiakasta ymmärtämään pyrkivän työotteen intensiivisen vuorovaikutuksen kanssa, voi se silti olla edellytys sille, että työntekijä ylipäänsä suoriutuu tehtävästään. Ammatillinen etäisyys on tapa säilyttää oman persoonansa rajat ja suojella itseään uupumukselta. Työmuodolle ominainen tiivis vuorovaikutus voi toki rasittaa myös asiakasta, siksi etäisyyden ottaminen kuuluu myös asiakkaan selviytymisstrategioihin. Sen avulla työntekijä välttyy liialliselta kuormitukselta ja asiakas puolestaan säilyttää itsetunnon ja itsensä arvostuksen. (Raunio 2009, 183.)

Tyypillisiä psykososiaalisen työn käyttöalueita ovat lastensuojelu, päihdehuolto, kriminaalisyty ja mielenterveystyö. (Sipilä 1996, 224.) Siten myös päihdetyö ja mielenterveystyö koostuvat suurelta osin juuri psykososiaalisista metodeista. Yleisesti mielenterveys- ja päihdetyön päämääränä on luoda terve perusta yksilön, yhteisön ja koko yhteiskunnan hyvinvoinnille (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2008, 52).

Päihdetyö jaetaan ehkäisevään, varhaisvaiheen päihdetyöhön ja korjaavaan eli kuntouttavaan päihdetyöhön. Ehkäisevä päihdetyö tarkoittaa kansalaisten terveyden edistämistä vaikuttamalla asenteisiin ja päihdekäyttäytymiseen valistamalla kansalaisia. Varhaisvaiheessa päihde-

työ sisältää puheeksiottamisen ja neuvonnan, ongelmien tunnistamisen ja niihin puuttumisen. Korjaava päihdetyö kattaa akuuttihoidosta kuntouttavaan jälkihuoltoon. (Heikkinen-Peltonen ym. 2008, 62 - 64.)

Mielenterveystyöllä edistetään yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvua sekä ehkäistään, parannetaan ja lievitetään mielisairauksia ja muita mielen-terveyden häiriöitä. Mielenterveystyöhön kuuluu myös yhteiskunnan elinolosuhteisiin vaikuttaminen ja niiden kehittäminen niin, että ympäristö ehkäisis mielen-terveyden häiriöitä ja tukisi palvelujen järjestämistä. Mielenterveystyö jaetaan myös kolmeen osa-alueeseen: rakentavaan, ehkäisevään ja korjaavaan. Rakentavan mielen-terveystyön motiivina on lisätä psyykkistä hyvinvointia mielen-terveyttä edistävän tiedon jakamisella kaikilla tasoilla: valtakunnallisesti, kunnallisesti ja paikallisesti. Ehkäisevä työ edistää mielen-terveyttä puuttumalla riskitekijöihin ajoissa, esimerkiksi tarjoamalla kriisiapua ja ohjausta. Korjaava mielen-terveys-työ käsittää syntyneiden häiriöiden tunnistamisen, hoidon ja kuntoutustyön. (Heikkinen-Peltonen 2008, 52 - 55.)

Psykososiaalisista ongelmista puhuttaessa, ihmisten ongelmat harvemmin ovat selvärajaisia, vaan usein sellaisissa tilanteissa käsiteltäviä pulmia on useita. Esimerkiksi päihde- ja mielen-terveyteen liittyvät ongelmat usein linkittyvät toisiinsa. Tällöin työntekijöitä voi olla asiakkaan ympärillä useitakin. Asiat verkostoituvat ja tilanteeseen kytkeytyy useampia toimijoita. Psykososiaalisessa työssä verkostotyö on tullut erityisen ajankohtaiseksi, kun erikoistunut ammatillinen järjestelmä kohtaa muuntuvat sosiaaliset ongelmat. Samaan aikaan, kun eri sektoreilla kehitetään uusia työmuotoja erilaisten ongelmien kohtaamiseen, lisääntyy yhteis-työn tarve asiakkaiden kokonaistilanteen huomioimisen turvaamiseksi. Parhaimmillaan moniammatillinen verkosto muodostuu toisiaan täydentävistä osista, jossa ammattilaiset tietävät, keihin olla yhteydessä täydentävää asiantuntemusta tarvittaessa. Toisinaan käytännöllisellä ja tarpeellisella verkostotyöllä on myös varjopuolensa. Moniammatillinen verkostotyö voi olla pahimmillaan epätietoisuutta vastuista, yrityksiä saada toiset tekemään osansa asiakkaan auttamiseksi, jatkuvia verkostokokouksia ja asiakkaiden tilanteen ajautumista umpikujaan. Verkostotyössä tulisikin pyrkiä siihen, että kohtaamisissa ja verkostoissa voi muodostua jaetua asiantuntemusta, joka ylittää yksittäisten toimijoiden mahdollisuudet. Dialogeissa ei saisi myöskään unohtaa oman elämänsä asiantuntijaa eli asiakasta itseään. (Seikkula & Arnkil 2009, 12 - 14.)

Psykososiaaliseen työhön kuuluvia palveluita toteuttavat useat eri tahot. Kuten aiemmin mainittiin psykososiaaliset ongelmat harvemmin rajoittuvat vain yhden palvelun tarpeeseen, vaan usein ongelmia esiintyy laajemmin ihmisen elämässä. Tällaisessa tilanteessa tarvitaan usein koordinoitua eli palveluohjausta. Tavoitteena on varmistaa asiakkaan tarvitsemien palvelujen saatavuus. Psykososiaalisen työn koordinointi ei liity mihinkään erityiseen ammattiryhmään,

mutta onnistuneen palveluohjauksen edellytyksenä on se, että asiakas ja hänen tarpeensa tunnetaan tarkkaan. (Suominen 2002, 58, 60.) Palveluohjaus on prosessi, jonka tarkoituksena on määrittää asiakkaan yksilölliset voimavarat ja tunnistaa palvelutarpeet sekä löytää tarpeisiin vastaavat palvelut ja tukimuodot (Hänninen 2007, 7).

4.3 Tuki ja kontrolli

Sosiaalityö on väistämättä tuen ja kontrollin yhdistämistä. Sosiaalityöntekijä on viranomainen, joka tuo työhön kontrollin ja vallankäytön. Sosiaalityöntekijän odotetaan jakavan erilaisia resursseja sekä kontrolloivan asiakkaiden oikeuksia ja velvollisuuksia. Joissain tapauksissa kontrolli voi ulottua jopa asiakkaiden henkilökohtaiseen elämään ja pakkotoimien käyttöön. (Jokinen 2008, 110.)

Viranomaisen position lisäksi sosiaalityöntekijällä on ammatillisista ja eettisistä periaatteista nouseva tehtävä auttaa. Kysymykset tuesta ja kontrollista ovat sosiaalityön peruskysymyksiä. Kontrolli tarkoittaa pyrkimystä palauttaa asiakas yhteiskunnan normatiiviseen yhteyteen, kun taas tuki merkitsee resurssien antamista, ohjausta ja neuvontaa. Nämä kaksi asiaa on kuitenkin vaikea erottaa toisistaan, koska ne osin limittyvät toisiinsa ja toiminnot saattavat näkökulmasta riippuen määrittyä joko tueksi tai kontrolliksi. (Jokinen 2008, 111 - 112.)

Yhdellä sanalla kuvattuna sosiaalityössä tuki tarkoittaa auttamista. Tuki voidaan nähdä Jokisen (2008, 115) jäsenyyksen mukaan kolmena eri kokonaisuutena: menetelmänä, kohtaamisena ja asianajona. Menetelmänä tuki tarkoittaa työmenetelmää, jolla asiakasta autetaan saavuttamaan asetettuja tavoitteita. Tuki voi olla esimerkiksi rahallista, palveluiden järjestämistä, ohjausta tai neuvontaa. Tuella ymmärretään sellaisia toimenpiteitä, joilla pyritään auttamaan asiakasta hankalassa sosiaalisessa tilanteessa. (Jokinen 2008, 115 - 116.)

Toinen tulkinta tuelle on nähdä se vuorovaikutukseen kytkeytyvänä kohtaamisena. Tässä tulkinnassa tukemisen nähdään edellyttävän asiakkaan tilanteen ja hänen maailmansa ymmärtämistä aidossa kohtaamisessa ajassa ja tilassa. Kyse on niin sanotusta emotionaalisesta tuesta. (Jokinen 2008, 117.) Kolmas tuen ulottuvuus liitetään asiakkaan puolelle asettumiseen ja asioiden ajamiseen. Sosiaalityöntekijän rooli on tällöin toimia asiakkaan edustajana tai puolestapuhujana, jopa yhteiskunnallisten muutosten virittäjänä. Sosiaalityön asiakkaat ovat usein heikossa asemassa yhteiskunnassa, jonka vuoksi he tarvitsevat sosiaalityöntekijän taitoja tukemaan ja pitämään kiinni oikeuksistaan. (Jokinen 2008, 118.)

Kontrolli jäsennetään usein tarkkailuksi, tietojen varmistamiseksi ja seurannaksi. Kontrolliin liittyy myös rajojen asettamista ja sanktion mahdollisuus. Ikävimmillään kontrolli on asiak-

kaan mukaan käyttämistä, jolloin asiakassuhdetta jäsentää epäluottamus ja pelko. Tällainen kontrolli on vaaraksi asiakassuhteelle ja voi kadottaa mahdollisuuden tukea asiakasta. (Jokinen 2008, 119.)

Jokinen (2008, 120) jäsentää myös kontrollin kolmella eri tavalla: organisatorisena välttämättömyytenä, asiakasprosessiin liittyvänä seurantana ja asiakkaan itsesäätelynä. Organisatorisena välttämättömyytenä kontrolli nähdään silloin, kun on kyse julkisen vallan toimeksiannolla ja rahoituksella tehtävästä työstä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kunnallisia sosiaalitoimistoja. (Jokinen 2008, 120.)

Toinen tapa on jäsentää kontrolli ammatilliseen asiakasprosessiin liittyvänä ulottuvuutena. Kontrolli toimii tällöin tuen vastinparina. Se seuraa asetettuja tavoitteita sekä tarkkailee asiakkaan toimintaa ja antamia tietoja. Kontrollin ei kuitenkaan nähdä olevan asiakkaan kannalta huono asia, vaan sen nähdään toimivan lopulta myös asiakkaan parhaaksi. Kontrollin avulla työntekijä voi varmistua tukemiseen käytettävien tietojen oikeellisuudesta ja asiakkaan luotettavuudesta. Kontrolli asiakkaan itsesäätelynä tarkoittaa asiakkaan itsesäätelyn merkitystä. Tämän kaltaisen sisäisen kontrollin lisääminen saa asiakkaan työskentely- ja vuorovaikutusprosessin seurauksena haluamaan ”oikeanlaista” muutosta elämäänsä. (Jokinen 2008, 122, 125.)

4.4 Yhteiskuntaan integroiminen

Integroivassa toiminnassa pyritään vetämään marginaaleihin ajettuja tai ajautuneita ihmisiä sieltä pois (Juhila 2002, 13). Vankilasta vapautuvien ja päihteiden käyttäjien integraatiossa yhteiskuntaan tarvitaan sekä rakenteellisia, yhteisöllisiä että yksilöllisiä tukitoimia. Asuminen, niin asunnon kuin asumiseen liittyvän tuen merkityksessä on yksi tärkeä tekijä integraation mahdollistumisessa. Asunnottomuus kasvattaa riskiä syyllistyä uudelleen rikoksiin ja on keskeinen ongelma nimenomaan moniongelmaisille päihteidenkäyttäjille ja vankilakierteessä oleville. (Granfelt 2003, 12.)

Asunnottomuus liittyy myös työttömyyteen, päihdeongelmiin ja äärimmäiseen köyhyyteen, jota pahentavat velat ja korvausvaatimukset. Nykyään nähdään tärkeänä panostaa päihteiden käyttäjien kuntoutukseen, laitoksista tulevien asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja kauan aikaa asunnottomuudessa eläneiden reintegraatioon. (Granfelt 2003, 12.) Yleisesti on huomattu, että erityisesti vapautuvat vangit ovat ryhmä, joka tarvitsee tukea löytääkseen paikkansa tässä yhteiskunnassa.

Integraatio nähdään usein syrjäytymisen vastakohtaksi. Rikoksen tekijöistä puhuttaessa integraatio liitetään useimmiten uusintarikollisuuden vähentämiseen, mutta se pitäisi ymmärtää myös paljon laajemmin, pyrkimyksiksi edesauttaa vankilasta vapautuneiden elämänlaadun kohenemista ja syrjäytymiskiirteen katkaisua. Vapautuvien vankien yhteiskuntaan integroimisessa tulisi ottaa huomioon myös asuntopolitiikka ja asumispalvelut. Jos vankilasta vapautuneelle ei löydy mitään muuta paikkaa kuin parinkymmenen hengen asuntolahuone tai kavereiden nurkat, ei päihde- ja rikoskierteestä irtaantumiselle ole vangin ja vankilan kuntoutusponnisteluista huolimatta juurikaan edellytyksiä. (Granfelt 2003, 15.)

5 TUETUN ASUMISEN LÄHTÖKOHDAT JA SISÄLTÖ

Tuetulla asumisella on suuri merkitys erityisesti vankilasta vapautuvien ja päihdeongelmista toipuvien alkutaipaleella. Tavallinen arkielämä on outoa ja listalla on suuri määrä asioita, jotka pitäisi saada järjestetyksi. Tämän kaltaisessa tilanteessa ammatillinen tukihenkilö, kuten asumisohjaaja, voi auttaa paitsi käytännön asioiden hoidossa myös emotionaalisena tukena oudoissa ja epävarmuutta aiheuttavissa tilanteissa. (Granfelt 2007a, 107.)

Monella päihde- ja vankilataustaisella on myös aukkoja oman itsenäisen arjen pyörittämisessä. Tähän tukiasuminen on hyvä vaihtoehto, etenkin jos päihdeongelma ja rikollinen elämä ovat jo pääosin taakse jäänyttä elämää. Tukiasunnon tarkoitus on tarjota asunnon lisäksi mahdollisuus käsitellä työntekijän kanssa asumiseen liittyviä ja muitakin elämässä eteen tulevia ongelmia (Granfelt 2003, 35).

Granfelt puhuu artikkelissaan (Granfelt 2007a, 107) vapautuvien vankien ennakkoluuloista ja vääristä mielikuvista tuetusta asumisesta. Niin vankilasta vapautuvilla, mutta myös monilla muilla elämänhallinnan ongelmista ja asunnottomuudesta kärsivillä on vaikeaa ymmärtää asumiseen liittyvän tuen tarvetta elämässään. Lisäksi päihde- ja rikolliskulttuurissa eläminen ja sen arvomaailman sisäistäminen saattavat vaikeuttaa tuettuun asumiseen motivoitumista. Asiakkaan kanssa olisikin tärkeää jo hyvissä ajoin ennen sisään muuttoa pohtia, minkälaisiin asioihin ja minkälaista tukea hän tarvitsee. Näin tukisuhde rakentuu alusta asti yhteistyösuhteeksi. (Granfelt 2007a, 107 - 108.)

Tukisuhteen alussa korostuu usein käytännön asioiden hoito, joka mahdollistaa myös yhteistyösuhteen alulle saamisen. Keskittyminen konkreettisiin asioihin on hyvä tapa tulla tutuiksi ja rakentaa keskinäistä luottamussuhdetta. Työskentelyn tulisi aivan alusta asti pohjautua asiakkaan kanssa yhdessä tekemiselle, ei missään nimessä hänen puolestaan tai ohitse. (Granfelt 2007a, 107.) Luottamuksellinen asiakassuhde on kaiken perusta, sillä ilman sitä ei tuen antaminen tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti onnistu. (Granfelt 2007b, 5 - 6.)

Yhteiskuntaan sopeutuminen ei ole kuitenkaan kiinni pelkästään yhden ihmisen ponnisteluista, vaan suuressa määrin on kyse myös siitä, miten yhteiskunta ottaa vastaan sen ulkopuolella eläneet yksilöt: kuinka esimerkiksi heitä kohdellaan virastoissa ja löytyykö heille työtä ja asunto. Kuntoutuksessa ja sen kehittämisessä ei voidakaan keskittyä vain asiakastyöhön, vaan tulee ottaa huomioon myös yhteiskuntapolitiittiset ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät tekijät, jotka edistävät tai vastaavasti estävät kuntoutumista. Yhteiskuntaan integroituminen on laaja tehtävä. Päihde- ja rikostaustaisten asunnottomuuteen kietoutuvat sekä yhteiskuntapolitiikan rakenteissa, kulttuurissa ja yhteisösuhteissa että yksilötasolla piilevät ongelmat. (Granfelt 2007a, 110 - 111.)

Vankeinhoitolaitoksen eli nykyisen Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuudet järjestää vapautuneiden jatkokuntoutusta ovat varsin rajalliset, eikä vapautumisen jälkeiseen tilanteeseen panostamisen ole yksiselitteisesti katsottu kuuluvan vankiloiden tehtäviin. Vankiloissa tehtävällä kuntouttavalla ja vapauteen valmentavalla työllä ei useimmissa vankiloissa ole käytettävissä vaadittavia resursseja ja vankilat ovat muutenkin vuosikausia kamppailleet vankimäärän kasvun aiheuttamien pahenevien ongelmien kanssa. Suunnitelmallisen vapautumisen toteutukseen ei yksinkertaisesti riitä resursseja, vaikka päihderiippuvaisten asuntoa vaille olevien vankien asioiden hoitaminen vankilasta käsin ja omin voimin vapautuminen on monelle vangille ylivoimainen tehtävä. Päihderiippuvuus, rikostaustaisuus ja asunnottomuus muodostavat jo sinänsä erittäin vaikeasti ratkaistavissa olevan yhtälön, mikä yleensä on vasta osa vielä laajalaisempaa eri elämänalueille ulottuvaa marginalisaatiota. (Granfelt 2007b, 2.)

Tutkimusten perusteella on esitetty erilaisia asumisvaihtoehtoja vankien asumistilanteen parantamiseksi ja samalla integraatiopyrkimysten tukemiseksi. Tarvittaisiin lisää paitsi edullisia vuokra-asuntoja myös lisää erilaisia tuetun asumisen vaihtoehtoja. Kaivataan yksilöllisyyden takaavia asumisratkaisuja, jotka voivat olla joko tuetun asumisen yhteisöjä tai itsenäiseen asumiseen tarkoitettuja tukiasuntoja. (Granfelt 2003, 3.)

5.1 Asumisen tukeminen

Vankila- ja päihdetaustaisille tarkoitettujen tukiasuntojen työntekijät tekevät työtä asiakkaan päihdeongelman parantamiseksi, elämänhallinnan lisäämiseksi sekä asumisen onnistumiseksi. Työ kattaa niin asiakkaan henkisestä hyvinvoinnista huolehtimisen kuin konkreettisten asuntoon ja asumiseen liittyvien asioiden hoitamisen. Työntekijät roolin onkin varsin kattava ja he saattavat joutua vaihtamaan roolia talonmiehestä terapeuttiin. (Manninen & Tuori 2005, 16.)

Asumispalveluiden tuen sisällön voi jakaa kahteen erilaiseen osa-alueeseen: henkistä hyvinvointia lisäävään ja ylläpitävään työhön sekä käytännön työhön. Henkiseen työhön kuuluu asiakkaan psyykkisen hyvinvoinnin, kuten päihteiden käytön hallinnan ja elämänhallinnan parantaminen sekä uusien ongelmanratkaisukeinojen löytäminen yhdessä asiakkaan kanssa. Käytännön tukityöhön kuuluu asiakkaiden auttaminen monissa asumiseen liittyvissä käytännön asioissa. (Manninen & Tuori 2005, 16.)

Vapautuvien vankien ja päihderiippuvaisten parissa työskentelyn tekee vaativaksi heidän vaikeutensa sitoutua pitkäjännitteiseen kuntoutukseen ja etenkin vangeilla usein varauksellinen suhtautuminen viranomaisyhteistyöhön. Tämän vuoksi tukea tarjoavien työntekijöiden joustava tavoitettavuus ja realismi tavoitteiden asettelussa korostuvat tämän asiakasryhmän kanssa. (Granfelt 2007b, 5.)

Asiakassuhteen on myös hyvä perustua vapaaehtoisuuteen. Kun tuettava itse kokee tarvitsevänsä apua, tällöin hän on valmis sitoutumaan tuen vastaanottamiseen. Asumisen tuki on organisoitua, sosiaalista tai henkilökohtaista tukea, jonka tavoitteena on reintegroida ihmisiä yhteisöön, ehkäistä asunnottomuutta ja optimoida asumisen normaalisuus sellaisille ihmisille, joilla on vaikeuksia selviytyä vallitsevassa asuinympäristössä. (Granfelt 2003, 30.)

Tuen järjestämisessä korostuu toisaalta niiden sosiaalialan ammattilaisten osaaminen, jotka tuntevat hyvin kohderyhmänsä elämäntapaa, rikosseuraamusjärjestelmää ja vankeinhoitoa sekä tietenkin sosiaali- ja asumispalvelujärjestelmää ja toisaalta vertaistuen merkitys, mikä käytännössä tarkoittaa NA/AA-ryhmien jäseniä. Realististen asumisvaihtoehtojen ja sellaisen tuen kehittäminen, johon asiakkaat voivat sitoutua, vaatii vankila- ja narkomaanikulttuurin tuntemusta. (Granfelt 2007b, 5-6.)

Riittävän pitkäkestoinen kuntoutus on edellytys päihteettömyyden vahvistumiselle ja sotkuisen elämäntilanteen selvittelylle (Granfelt 2007b, 11). Asumispalvelutyöntekijöiden on hyvä ottaa tämä seikka huomioon asukkaita asuttaessaan. Vankilan jälkeen liian pikainen itsenäisiin oloihin muuttaminen ei välttämättä ole kaikille soveltuva malli. Moni vankilasta vapautunut kuvittelee, että oman asunnon järjestyminen helpottaa uuteen päihteettömään ja rikoksettomaan alkuun pääsemistä. Harvoin kenenkään paha päihdeongelma ja rikolliskulttuurista irtaantuminen kuitenkaan jää menneisyyteen ainoastaan omalla päätöksellä, vaan usein siihen tarvitaan vahvaa tukemista ja myös päihdekuntoutusta.

Riitta Granfeltin mukaan (Granfelt 2005, 121) vankilakierteessä elävien ihmisten elämässä köyhyys ja asunnottomuus kietoutuvat psykososiaalisiin vaikeuksiin, jotka vaativat paneutuvaa ja riittävän pitkäkestoista työskentelyä sekä kyseisen asiakasryhmän elämäntavan tuntemusta. Marginaaliryhmiin kohdistuvan asiakaslähtöisen työn haasteeksi asettuu pyrkimys katsoa

asiakkaiden tilanteita toisaalta mahdollisimman laaja-alaisesti kartoittaen ja toisaalta yksittäisen asiakkaan yksilöllisyyttä ymmärtämään pyrkien. Tämä edellyttää asiakkaiden ääntä kuuntelevaa dialogista työskentelyotetta, jolloin asiakkaat eivät ole vain tuen vastaanottajia, vaan osallistuvat itse oman kuntoutussuunnitelmansa rakentamiseen. (Granfelt 2005, 121.)

Asumiseen liittyvässä sosiaalityössä tukemiseen liittyy usein myös kontrolli. Tukemisessa pyrkimyksenä on yhdistää tuki ja kontrolli siten, että ulkoinen kontrolli vähitellen sisäistyy ja muuttuu itsekontrolliksi. Tukiasumisen hyödyntäminen edellyttää, että asukas pystyy luottamaan työntekijään ja hyväksymään itseensä kohdistuvan kontrollin. Tuetussa asumisessa tulee pyrkiä takaamaan asukkaiden oikeudet autonomiaan, yksityisyyteen, vastuullisuuteen, valintoihin ja asioittensa edistämiseen. Kuntouttavan asumisen tavoitteena on tukea henkilöä tämän unelman toteuttamisessa siten, että siitä tulee pysyvä osa elämää (Granfelt 2003, 30, 35, 65).

5.2 Tuettu asuminen

Asunto ei ole pelkästään ratkaisu asumiseen, vaan se on enemmänkin hoidollinen ja huollollinen interventio ihmisen tilanteeseen. Samalla tukiasumiseen on sisäänrakennettu vahva asiakaskategorisaatio, joka voi sinänsä tulla esteeksi kuntoutumiselle. Puhutaan päihteettömästä asumisesta, jossa asumisen ehdot liittyvät päihteettömään elämäntapaan. Asunnon saamisen edellytyksenä on useissa tuetun asumisen paikoissa sosiaalisen ongelman, kuten päihteiden käytön historia. Näyttöön perustuva pidempiaikainen päihteettömyys on toisaalta perusteena asunnon saamiselle, mutta vastaavasti kiinnijääminen alkoholin tai muiden päihteiden käytöstä tietää asunnon menettämistä. (Vanhala 2005, 165.)

Toisessa ääripäässä ovat vaikeasti päihdeongelmaisille tarkoitetut tukiasunnot, joihin ohjataan henkilöt, joiden päihteidenkäyttö on pitkäaikaista ja jatkuvaa ja joiden elämäntavan muutokseen viranomaiset tai työntekijät eivät usko. Asunnon menettäminen vaikeasti päihdeongelmaisille tarkoitetuissa tukiasunnoissa tapahtuu esimerkiksi maksamattomien vuokrien takia. Muut tukiasunnot ovat jotakin tästä välistä, niiden saamisen edellytyksenä on asunnottomuuden lisäksi näkyvän tai määriteltävissä olevan sosiaalisen ongelman olemassa olo. (Vanhala 2005, 165.)

Asumispalveluita määritellään monin eri tavoin eikä yhtä määritelmää ole. Yksiköiden nimikkeet, sisältö ja laatu vaihtelevat suuresti asiakasryhmästä riippuen. Asumispalvelumuotoja määrittelee entisten lääninhallitusten eli nykyisten aluehallintovirastojen lupakäytäntö. Määrittelyistä on kunnissa omia sovellutuksia. Seuraavassa määrittelyssä Hannele Tainio (2007) on käyttänyt lähteinä silloisten lääninhallituksen palveluluokitusta (10.8.2005) sekä Sosiaali- ja

terveysministeriön mielenterveyskuntoutujien asumispalvelujen kehittämissuositusta (STM 2007).

Tukiasunnoissa asiakkaat asuvat joko itsenäisessä asunnossa tai soluasunnossa. Tukiasunnot on tarkoitettu ensisijaisesti pitkään asuntoloissa asuneille ja päihdeongelmasta selviytyneille henkilöille ja välivaiheeksi henkilöille, jotka ovat ohjattavissa itsenäiseen asuntoon. Se voi olla myös pysyvää sellaisille asunnottomille henkilöille, jotka eivät selviydy ilman jatkuvaa tukea. (Tainio 2007, 10.)

Tuettu asuminen on omatoimista suoriutumista tukeva ja kuntoutumista edistävä asumismuoto, jossa henkilö voi asua joko omassa asunnossaan tai tukiasunnossa. Tukiasunnossa asuminen on luonteeltaan tilapäistä ja tavoitteena on siirtyminen itsenäiseen asumiseen. Asiakkaita tuetaan ja ohjataan kotikäynneillä arkitoiminnoissa ja elämänhallinnassa. (Tainio 2007, 10.) Rakenteellisesti tukiasumisessa on kyse tavallisesta vuokra-asumisesta, johon on liitetty, enemmän tai vähemmän, suunniteltu tukiohjelma, tai erityisestä asumismuodosta, joka on perustettu tarjoamaan tuen ja asumisen kokonaisuus tietyllä asiakasryhmälle (Granfelt 2003, 20).

Tässä tutkielmassa puhutaan sekaisin sekä tukiasunnoista että tuetusta asumisesta tarkoitettaessa kuntouttavaa ja omatoimista suoriutumista tukevaa väliaikaista asumismuotoa, joissa tavoitteena on siirtyminen itsenäiseen asumiseen. Itsenäinen asuminen tarkoittaa sitä, että asiakas asuu esimerkiksi sosiaaliviraston tai muun hankintayhtiön, kuten Y-säätiön tai Ässä asuntojen hallinnassa olevassa asunnossa eikä asumiseen kuulu palveluja. (Tainio 2007, 10).

6 AMMATTITYÖN HAASTEET JA TYÖSSÄ JAKSAMINEN

Työn henkinen eli psyykkinen kuormitus voidaan ajatella syntyvän ihmisen ja hänen työnsä välisestä kitkasta, yhteistyövaikeuksista, tai koko organisaation toimintatavoista. Työ voi olla liian vaativaa tai liian haasteetonta sekä määrällisesti että laadullisesti. (Airila 2002, 5.) Työssä hyvinvointi vaatii kohtuullista kuormitusta, mutta kuormitus voi olla myös joko yli- tai alikuormitusta. (Hämäläinen & Niemelä 2006, 13.) Kun kuormitusta on liian vähän, työntekijä pitkästyy ja kyllästyy. Ylikuormittavaa työ on silloin, kun kuormitus vaikuttaa liian pitkään tai liian voimakkaasti, jolloin työntekijän hyvinvointi ja terveys vaarantuvat. (Hämäläinen & Niemelä 2006, 14 < Mäkinen 1998, 26-27, ks. Airila 2002, Waris 2001.)

Kuormittuminen voi olla terveyden kannalta joko myönteistä tai kielteistä. Lisäksi se voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. Lyhytkestoinen kuormittuneisuus tarkoittaa työpäivän aikana kertynyttä työn aiheuttamaa kuormittuneisuutta. Pitkäkestoinen kuormittuneisuus tarkoittaa työ-

päivän aikana alkanutta kuormittumisprosessia, joka ei lakkaa työpäivän päätyttyä, vaan ajatukset vaeltavat työasioissa myös vapaa-aikana. Tällöin on kyseessä epäterveellinen kuormittuminen ja se on todennäköisesti jatkunut jo pidemmän aikaa. Kuormittumisen merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon myös sen voimakkuus. Voimakas kuormittuminen voi hyvin lyhyessä ajassa aiheuttaa terveydelle vaarallisen raskustilan. Lyhytkestoinen, myönteinen kuormittuneisuus ilmenee työn sujuvuutena ja työn tuloksellisuutena. Työ tuntuu myös sopivan haasteelliselta. (Waris 2001, 26.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään kohdistuu jatkuvasti huomattavia paineita. Väestön ikärakenteen muutos heijastuu hoidon ja hoivan tarpeeseen, ja pitkäaikaistyöttömyys, syrjäytyminen sekä lisääntyvä päihteiden käyttö aiheuttavat yhteiskunnallisia ongelmia, joiden torjuminen on haasteellista. Sosiaalityöhön liittyvät terveysvaarat aiheutuvat ensisijaisesti työn henkisestä kuormittuneisuudesta. Psykkisiä raskustekijöitä sosiaalityössä ovat muun muassa asiakkaiden suuri määrä ja moniongelmaisuus, kiire, monimutkainen ongelmanratkaisu ja päätöksenteko sekä vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys. Usein myös eettiset kysymykset kuormittavat työssä tällä alalla. (Laine ym. 2005, 6-7, 91.)

Kuitenkin huolimatta useista kuormitustekijöistä sosiaali- ja terveysalalla työskentelevät ovat tutkimusten mukaan yleensä työhönsä tyytyväisiä. Työtä pidetään antoisana ja vaihtelevana, ja siinä katsotaan olevan mahdollista oppia koko ajan uutta. Osaava, riittävä ja hyvinvoiva henkilöstö onkin sosiaali- ja terveydenhuollon tärkein voimavara. Alalla työskentelevien työkyky ja motivaatio on henkilöstön määrän ohella keskeistä sosiaali- ja terveyspalvelujen toimivuudelle. Henkilöstön ylikuormittuminen heijastuu ensisijaisesti heidän omaan terveyteensä, mutta samalla se saattaa vaikuttaa myös asiakkaiden saaman palvelun laatuun. Henkilöstöstä huolehtiminen tulee näin entistä tärkeämmäksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Laine ym. 2005, 7.)

Kautta aikojen ihmiset ovat olleen tekemisissä vaikeiden tunnetilojen ja myötätuntouppumisen kanssa, eikä silti ole tarvinnut erityishuomiota asian käsittelyssä. Tämä korostaa ihmisen luontaista kykyä elää kärsimysten kanssa, käsitellä niitä ja löytää oma selvitymistapansa. Ammattiauttamisessa on kuitenkin jotain, mikä poikkeaa normaalista. Suurin osa ihmisistä ei nimittäin käsittele elämän raakuutta päivittäin vuodesta toiseen, mutta ammattiauttaja toimii tällaisessa todellisuudessa. Suuri osa ammattiauttajan työpäivästä koostuu elämän ongelmallisuuden ja kärsimyksen kohtaamisesta. (Nissinen 2007, 12 - 14.)

Pelkkä peruskoulutus ja työkokemus eivät riitä suojaksi toistuvaa myötätuntostressiä vastaan. Auttajan on jollain tasolla jatkuvasti tiedusteltava itseltään jatkuvan kärsimyksen kohtaamisen vaikutuksista omaan itseen ja elämään. Riskin ohittaminen ja emotionaalisesta kuormit-

tumisesta vaikeneminen lisää työssä pahoinvointia ja vaikuttaa palveluiden laatuun. (Nissinen 2007, 14.)

Työstressi on uupumista laajempi käsite, eikä aina välttämättä negatiivinenkaan. Negatiivisena se viittaa tunnekokemukseen siitä, että työn vaatimuksen ja työntekijän voimavarat eivät ole tasapainossa keskenään. Myönteisenä kokemuksena stressi viittaa ponnisteluihin ja sen tuottamaan tyydytykseen työssä. Työmotivaatio pysyy yllä, jos ammattilainen kokee työn ongelmat myönteisiksi haasteiksi. Tasainen työ, joka ei haasta työntekijää lainkaan, johtaa puolestaan kyllästymiseen ja turhauttaa, sillä se ei anna ponnistelujen ja onnistumisen kokemuksia. Myös työntekijän tunne vaikuttamismahdollisuuksistaan ja työn hallinnasta tukee ammatillisen kyvykkyyden tunnetta ja vähentää stressin haittavaikutuksia. Vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys puolestaan lisää työssä kuormittumista. (Nissinen 2007, 26 - 27, 37.)

Ammattiauttajien odotetaan usein ylimitoitettujen vaatimusten vuoksi pystyvän sopeutumaan uusiin tilanteisiin nopealla syklillä ilman, että edelliset on käsitelty ja saatettu loppuun. Tällä tarkoitetaan autettavan ongelmien pohdiskelua, hänen elämänsä ajattelemista ja pyrkimystä ymmärtää siitä jotain. Samalla työntekijän pyrkimyksenä on tutkia ammattirooliaan ja sen merkitystä autettavan tilanteessa. Tämä on tarpeellista prosessointia, joka tapahtuu varsin naisten kohtaamisten ulkopuolella. Ilman tätä asioiden päälle kertyy uusia ennen kuin auttaja on ehtinyt sisäistää ja sopeutua edellisiin. Työtavoista kehittyy pinnallisia ja kohtaamisissa on keskityttävä ensiksi esiin tuleviin, useimmiten konkreettisiin ongelmiin. Auttaja turhautuu ja apua tarjoavan järjestelmän puutteellisuuteen petytään. Vähitellen motivaatio laskee. (Nissinen 2007, 39.)

Auttajat vaativat itseltään usein paljon. Erityisesti ammattiauttamisen monimutkaisissa auttamistilanteissa tarvitaankin moniammatillisuutta ja kollegiaalista tukea. Eri osaajien tietotaidon hyväksyminen ja tunnustaminen kehittää ammatillista vahvuutta. (Nissinen 2007, 40.) Kohtuutomat odotukset voivat liittyä myös työn sisältöön. Autettavat ovat moniongelmaisia ja avuntarve monitasoista (Nissinen 2007, 39). Toisaalta myös organisaatio voi olla vaativa. Auttajien on pystyttävä vastaamaan haasteisiin täydellisesti, onhan kyse sentään hädässä olevien ihmisten auttamisesta. Eri lähteistä tulevat vaatimukset ja jatkuva riittämättömyys tuottavat työntekijälle sisäisen eettisen ristiriidan. Työntekijät saattavat kokea hylkäävänsä autettavan, kun etsivät ammatillia rajojaan. (Nissinen 2007, 40 - 41.)

Uupumista aiheuttavia tekijöitä on joka puolella, niin kulttuurissa, työyhteisössä kuin yksilösäkin. Myötätuntouupumista hoidetaan samoin menetelmin kuin työuupumustakin. Työnohjaus, koulutus sekä yhteisön kehittäminen, toiminnan vaihtelu, työtehtävien määrän ja sisällöllisen kuomituksen säätely kuuluvat työtätuntouupumuksen hallintaan. Lisäksi tukitoimien tulisi näkyä monipuolisesti toiminnan rakenteissa. Auttajille tarkoitettua tukea ohjaa kolme

periaatetta: tiedostaminen, tasapaino ja yhteys muihin ihmisiin. Tiedostaminen ohjaa tarkastelemaan työntekijän ja yhteisön tarpeita ja rajoja. Se auttaa ymmärtämään tunteita ja voimavaroja. Tasapaino tarkoittaa työn, vapaa-ajan toiminnan ja levon tasapainoista vuorotte-
lua. Työntekijän on ammatillisesta roolistaan riippumatta toistuvasti muistutettava itseään omista arvoistaan ja voimavaroistaan. Ihmissuhteet ovat tärkeä tuki uupumisriskissä eläville henkilöille. Eristäytymisen merkkeihin on osattava kiinnittää huomiota ja tuettava työntekijän yhteyttä omaan itseensä ja toisiin ihmisiin. Kun työ jatkuvasti muistuttaa elämän rankoista puolista, työntekijän on pystyttävä ankkuroimaan itsensä näihin mainittuihin yhteyksiin. (Nissinen 2007, 184 - 188).

Myös organisaatiolla ja sen rakenteilla on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnille. Hyvin toimivalla organisaatiolla on yhteiset arvot, strategia, toimiva johtajuus ja selkeä rakenne, joka on kaikkien tiedossa. Organisaation rakenne luo raamit toimintojen ja työprosessien organisoinnille. Merkityksellistä työntekijöiden voimavaroille ja psyykkisen oireilun vähäisyydelle on tutkimusten mukaan ennen kaikkea työntekijöiden työroolien selkeys ja monipuoliset vaikutusmahdollisuudet. (Simola & Kinnunen 2005, 132 - 134.) Työpaikalla työyhteisö on yksilön tärkein voimavara. Ihmisen itsetunto muodostuu ja vahvistuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja palautteen saaminen kehittää sitä. Ihminen on psykofyysinen kokonaisuus ja siksi myös ihmissuhteet työssä ovat oleellinen osa työmotivaatiota ja työhyvinvointia. Yhteistyökykyinen työyhteisö, jossa on avoimet ja luottamukselliset välit, kykenee myös tuloksekkaampaan työhön. (Rauramo 2008, 122 - 123.) Ihmisen hyvinvoinnille tärkeitä seikkoja ovat myös turvallisuuden tunne, tasapaino ja pysyvyyden säilyminen joskus kaoottiseltakin tuntuvassa ympäristössä. Turvallisuus on perustarve, joka liittyy pääosin psykologisiin tarpeisiin. (Rauramo 2008, 31.)

7 AIHEESEEN LIITTYVÄT MUUT TUTKIMUKSET

Riitta Granfelt on tehnyt Kriminaalihuollon tukisäätiölle selvityksen Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluista ammatillisen tuen näkökulmasta (2007b). Hän on haastatellut selvitystään varten asumisohjaajia, yhteistyöankiloitten ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä sekä asukkaita ja käyttänyt aineistona myös asumisohjaajien kirjoittamia työpäiväkirjoja. Selvityksen avainjohtopäätöksinä Granfelt toteaa muun muassa, että vankeinhoidon kuntouttavan henkilökunnan määrä on täysin aliresursoitu suhteessa vankien tarpeisiin. Tämän vuoksi Granfelt katsoo, että asumisohjaajien ammattitaitoa ja asiantuntemusta kannattaisi käyttää laajemminkin vapauteen valmentavassa työssä. Selvityksessä käy ilmi, että asiakaslähtöinen verkostotyö on merkittävässä osassa asumisohjaajien työtä ja toimii hyvin suhteessa tärkeimpiin yhteistyökumppaneihin. Myös asiakkaiden auttaminen erilaisissa virastoasioinneissa on erittäin

keskeinen osa asumisohjaajien työtä Granfeltin selvityksen perusteella. Granfelt on pyrkinyt luomaan kuvan asumisohjaajien työstä heidän omien työtään koskevien tulkintojen pohjalta.

Riitta Granfelt on tutkinut myös asunnottomuutta ympäristöministeriön teettämässä tutkimuksessa Vankilasta kotiin vai kadulle? - Vangit kertovat asunnottomuudesta (2003). Tutkimus pohjautuu pääkaupunkiseudulle vapautuvien vankien kokemuksiin asunnottomuudesta. Tutkimuksessa on käytetty täydentävänä aineistona myös vankien kanssa töitä tekevien haastatteluita. Tässä tutkimuksessaan Granfelt käsittelee aihetta yhteiskuntaan integroitumisen ja asumisvaihtoehtojen kautta. Tutkimuksen ydinsanoma nousee tarkoituksenmukaisesti järjestetyn asumisen merkityksestä pyrittäessä tukemaan vankeja irtaantumaan rikos- ja päihdekierteestä. Käytän omassa opinnäytetyösuunnitelmassani monia Granfeltin tekemiä tutkimuksia ja artikkeleita, sillä hän on yksi kriminaalityötä eniten tutkineista ja tunnetuimmista tutkijoista.

Hannakaisa Ryynäsen raportissa Seinien takana paljon työtä - Selvitys vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuuksista (2010) on selvitetty vaikeasti asutettavien vapautuvien vankien mahdollisuuksia Suomessa ja vertailtu niitä ulkomaisiin ratkaisuihin. Raportin mukaan kyse on osin rakenteellisesta ongelmasta, osittain selvityksen kohderyhmän asumis- palveluiden tarpeen tunnustamisesta. Raportin mukaan tuettujen asumispalvelujen lisäksi kunnissa on tarvetta hoitopaikkojen ja kuntoutusjatkumoiden luomiselle. Osittain kohderyhmän kohdalla voidaan vapautumisvaiheessa käyttää olemassa olevia rakenteita, kuten valvottua koevapautta, mutta myös pidempikestoille tukipalveluille ja hoito-ohjelmille on raportin mukaan tarvetta. Ryynäsen mukaan palvelujen yksilölliseen suunnitteluun tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Raija Hynynen on toimittanut selvityksen Asuntoja ja tukea asunnottomille - arviointi tuetun asumisen toimintamalleista (2005). Selvityksessä on pohdittu tuetun asumisen toteutumista, kehittämistarpeita ja toisaalta myös jo hyvin toimivia malleja. Selvitystä on tehty sekä asukkaiden että työntekijöiden näkökulmasta. Tuetun asumisen kehittäminen oman asiakaskunnan tarpeita vastaavaksi on alettu ymmärtää osaksi kokonaisvaltaiseen työotteeseen pyrkivää työorientaatiota niin päihdehuollossa, mielenterveyssektorilla kuin rikosseuraamuslaitoksessa- kin. Raportissa esitellään osahankkeita, joista on kirjoitettu kyseisen kohderyhmän parissa tehtävästä työstä tuetun asumisen näkökulmasta. Olen käyttänyt selvityksen tietoja myös oman opinnäytetyösuunnitelmani kokoamiseen.

Työhyvinvointiin liittyen Laine ym. (2006) ovat tehneet tutkimuksen Työolot ja hyvinvointi sosiaali- ja terveysalalla 2005. Julkaisu koskee vuonna 2005 uusittua sosiaali- ja terveysalalle vuosina 1999 ja 1992 tehtyä valtakunnallista kyselytutkimusta, jolla selvitettiin alan työoloja sekä henkilöstön hyvinvointia ja terveyttä. Tutkimuksen tavoitteena oli jatkaa sosiaali- ja

terveysalan henkilöstön työolojen ja hyvinvoinnin tilanteen kehityksen seuranta. Julkaisussa esitetään tuloksia koko alan, eri toimintasektoreiden ja eri tehtävissä toimivien tilanteesta vuonna 2005.

Rikosseuraamuslaitos on julkaissut Aution, Leinosen, Nikkasen, Otonkorpi-Lehtorannan, Syrjän & Uosukaisen (2010) tekemän selvityksen Naisten ja miesten työhyvinvointi ja tasa-arvo rikosseuraamusalalla, jonka tavoitteena on ollut tuottaa tietoa siitä, millaisia käsityksiä rikosseuraamusalalla työskentelevillä on työhyvinvoinnistaan ja eroavatko kokemukset sukupuolten välillä toisistaan. Tutkimus on osa laajenevaa turvallisuusalan tutkimuskokonaisuutta, jossa on jo tutkittu puolustusvoimia. Tutkimus pyrkii antamaan välineitä organisaation kehittämiseksi kertomalla naisten ja miesten sekä eri henkilöstöryhmien näkemyksistä ja kokemuksista työoloihin ja työhyvinvointiin liittyen. Kyselyn tuloksia käsitellään raportissa jaksamisen, työhyvinvoinnin ja työyhteisöllisyyden, johtamisen, organisaation toiminnan ja palkitsemisen sekä uran, koulutuksen ja itsensä kehittämisen näkökulmasta. Tutkimuksessa sivutaan rikosseuraamusalan eri organisaatioiden työkuultuureita ja niiden välillä ilmenevien erojen vaikutuksia työhyvinvointiin ja tasa-arvon toteutumisen mahdollisuuksiin. Tutkimusta koskeva ajankohtainen kysymys on se, millaisia vaikutuksia rikosseuraamusalan organisaatiomuutoksella on vallitseville työkuultuureille ja henkilöstön työhyvinvoinnille.

8 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämän tutkielman tarkoituksena on tuottaa tietoa rikos- ja päihdetaustaisille tarkoitettuista tuetun asumisen palveluista ja tuen sisällöstä sekä kuvata työntekijöiden kokemuksia työstä sekä työssä jaksamiseen vaikuttavista tekijöistä. Tutkielman tavoitteena on myös tuoda esiin asumisen tukipalveluja ja kartoittaa niissä käytettäviä hyviä käytäntöjä etenkin työntekijöiden jaksamista silmällä pitäen.

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on selvittää päihde- ja/tai kriminaalitaustaisille pääkaupunkiseutulaisille asumispalveluita tarjoavien kolmannen sektorin tahojen asumispalvelutyön sisältöä, sekä kartoittaa ja analysoida asumispalvelutyössä jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä työntekijöiden näkökulmasta. Tarkoituksena ei siis ole mitata työhyvinvointia tai etsiä hyvin ja huonosti olevia asioita, vaan kartoittaa työtä tukevia ja kuormittavia tekijöitä. Tarkoituksena ei myöskään ole vertailla kolmea haastateltavaa palveluntarjoajatahoa, sillä haastateltavien vähäisen määrän vuoksi se ei olisi mahdollista, ja tällöin olisi myös mahdotonta pitää tutkimustulokset anonyymeina.

Tutkimuskysymyksinä ovat

Mitä asumispalvelutyö pitää sisällään?

Miten asumispalvelutyöntekijät kokevat työnsä?

Mitkä tekijät vaikuttavat asumispalvelutyöntekijöiden työssä jaksamiseen?

9 TUTKIELMAN METODISET VALINNAT JA SEN TOTEUTTAMINEN

9.1 Laadullinen tutkimus ja haastattelu

Empiirisessä tutkimuksessa tutkijan työn keskeisimpiä asioita ovat metodit. Erilaisten menetelmien tunteminen ja soveltamistaito on tärkeää. Tutkimusmenetelmän valinnassa otetaan yleensä huomioon se, minkälaista tietoa etsitään ja keneltä tai mistä sitä etsitään. (Hirsjärvi-vi, Remes & Sajavaara 2009,184.)

Kuten Hirsjärvi ym. (2009) teoksessaan kuvaavat, laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkielmani tarkoituksena oli tuottaa mahdollisimman autenttista tietoa asumispalvelutyöntekijöiden työstä ja työssä jaksamiseen vaikuttavista asioista työntekijöiden näkökulmasta. Valitsin tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelun avulla pyrin antamaan haastateltaville mahdollisuuden kertoa kokemuksistaan mahdollisimman vapaasti ja monipuolisesti ja pyrin saamaan mahdollisimman kattavan kuvan asumispalvelutyöntekijöiden työstä.

Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 35,41) mukaan haastattelu on hyvä tutkimusmenetelmä silloin, kun ihminen halutaan nähdä tutkimustilanteessa subjektina, ja tarkoitus on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. He korostavat haastattelun etua joustavana tiedonkeruumenetelmänä, sillä siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa ja haastattelutilanne tarjoaa mahdollisuuden saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja. Ei-kielelliset vihjeet auttavat tutkijaa ymmärtämään vastauksia ja jopa ymmärtämään merkityksiä toisin, kuin alussa ajateltiin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 34.) Haastattelut tulisikin nähdä haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön tuloksena, sillä haastattelija saattaa esimerkiksi vahvistaa haastateltavaa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 23).

Etujen ohessa haastattelumetodissa on toki haittojakin, kuten missä tahansa menetelmässä. Haastattelua pidetään usein kalliimpana menetelmänä kuin lomaketutkimusta, koska haastattelut tuottavat usein paljon myös tutkimusaiheen kannalta epäoleellista aineistoa. Haastattelussa ei voida myöskään taata samaa anonymiteettia kuin lomakkeilla. (Hirsjärvi & Hurme

2009, 36.) Haastattelu on myös hyvin aikaa vievää ja vaatii huolellista suunnittelua (Hirsjärvi ym. 2009, 206).

Tutkielman suunnitteluvaiheessa pohdin haastattelujen ohessa myös sitä, että tutkittavilla olisi lisäksi teetetty jonkinlaista päiväkirjaa tai viikko-ohjelman täyttämistä tietyllä aikavälillä saadakseni mahdollisimman konkreettista ja kaikenkattavaa kuvaa asumispalvelutyöstä. Keskusteltuani työelämän edustajien kanssa, tulin kuitenkin siihen tulokseen, ettei tutkielmani tule kuormittaa heitä omassa työssään, vaan paremminkin tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa, joka helpottaa työn tekemistä. Siksi päädyin tutkimaan aihetta ainoastaan työntekijähaastatteluiden avulla.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka tarkoittaa lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuotoa. Teemahaastattelussa teemat, eli haastattelun aihepiirit ovat kaikille samoja, mutta haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä ja muotoa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47-48.) Puolistrukturoidussa haastattelussa vastauksia ei ole sidottu myöskään vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin (Eskola & Suoranta 2000, 86).

Haastattelutilanteessa teema-alueita tarkennetaan kysymyksillä ja tarkentajana toimii tutkijan lisäksi myös tutkittava. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 66.) Teemahaastattelun valintaa tutkimusmenetelmäksi puolsikin se, että jo ennalta oli tiedossa tutkimuksen aiheen tuottavan vastauksia monipuolisesti ja moneen suuntaan. Lisäksi haastateltavilla oli hiukan toisistaan eroavia työnkuvia, jolloin strukturoitua lomakehaastattelua olisi ollut vaikea toteuttaa kysymysten muotoilun ja ennalta määrätyn järjestyksen vuoksi.

9.2 Aineiston keruu ja kohdejoukko

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan otoksen sijaan harkinnanvaraisesta näytteestä, koska siinä pyritään yleisesti ymmärtämään jotakin tapahtumaa tai ilmiötä syvällisemmin, eikä tilastollisten säännönmukaisuuksien kautta. Sopiva haastateltavien määrä onkin kiinni siitä, kuinka monta haastateltavaa tutkija tarvitsee saadakseen aihealueesta tarvitsemansa tiedon. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 58-59.) Tutkimukseeni osallistui yhteensä kuusi haastateltavaa kolmesta eri toimipaikasta. Keräsin aineistoni yksilöteemahaastatteluiden avulla.

Haastatteluaineisto kerättiin kolmessa toisistaan hieman poikkeavissa asumispalvelupaikassa. Päädyin kyseisiin paikkoihin ensisijaisesti niiden asiakaskuntaa yhdistävien piirteiden perusteella: kaikkien kolmen toimijan asiakaskunta koostuu päihde- ja/tai kriminaalitaustaisista

pääkaupunkiseutulaisista. Kaikki haastatteluihin osallistuneet olivat tehneet samassa työpaikassa asumispalvelutyötä vähintään vuoden. Osallistuneista kolme oli miehiä ja kolme naisia. Heidän työnkuvansa vaihteli asumisohjauksesta projektin koordinoimiseen ja asuntojen tekniseen huoltoon, mutta jokaisen pääasiallinen työtehtävä oli kuitenkin asiakkaiden asumisen tukeminen ja siihen liittyvien asioiden hoito.

Tutkielmani haastattelut toteutettiin maalisi- ja kesäkuun välisenä aikana 2009. Vaikka haastatteluja oli vain kuusi, haastattelujen aikaväli venyi melko pitkäksi työelämän kiireistä johdettujen haastatteluajkojen siirtymisten vuoksi. Haastateltavilta oli kysytty suostumusta haastatteluun vapaamuotoisella sähköpostilla 7.1.2009. Sähköpostin liitteenä oli opinnäytetyön suunnitelma. Kukaan haastatteluun valikoituneista ei kieltäytynyt haastattelusta. Ennen haastattelujen aloittamista mainitsin jokaiselle taltioivani haastattelun nauhurin avulla ja korostin, että heitä ei tulla työssäni nostamaan yksilöinä tunnistettavasti esiin.

Haastattelut tehtiin haastateltavien työajan puitteissa heidän työpaikoillaan, lukuun ottamatta yhtä, joka suoritettiin muista poiketen haastateltavan omasta ehdotuksesta hänen työpaikansa ulkopuolella. Haastattelutilana oli kolmessa haastattelussa haastateltavan työhuone, ja kolmessa haastattelussa muu huone. Kahdella kerralla haastattelu keskeytyi ulkopuolisen häiriön vuoksi, mutta vain hetkeksi. Keskeytykset eivät haitanneet haastattelun etenemistä. Haastattelut vaihtelivat kestoltaan noin 26 minuutista 78 minuuttiin ja aineistoa kertyi yhteensä noin viisi tuntia (05:14:34). Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanasta sanaan tekstiksi, kuitenkin siten, että epäolennainen, asiaan liittymätön keskustelu jätettiin kirjoittamatta. Puhtaaksi kirjoitettua tekstiä kertyi yhteensä 65 sivua (riviväli 1 fonttikokona 12).

Teemahaastattelussa tutkijan apuna toimii haastattelurunko, joka koostuu teema-alueista. Haastattelutilanteessa se toimii haastattelijalle muistilistan tavoin ja onkin yleensä pelkistetty ja iskusanamainen. Tutkielmassa käyttämäni teemahaastattelurunko yhdisti kolme pääteemaa: asumispalvelutyö, työn kokeminen ja työssä jaksaminen (Liite 1). Käytin haastattelurunkoa lähinnä johtamaan haastattelua ja pitämään keskustelun aiheessa, muuten haastattelut etenivät luonnollisesti ja omalla painollaan. Haastatteluissa vuorovaikutusta helpotti mahdollisesti se, että olin tavannut jokaisen haastateltavan jo etukäteen ja osa oli entuudestaan tuttuja työharjoittelupaikastani. Se on todennäköisesti vaikuttanut haastattelun luottamuksellisen ilmapiirin muodostumiseen ja mahdollisesti myös aineiston sisältöön.

Haastattelutilanteissa havaitsin teemahaastattelun toimineen tarkoituksen mukaisella tavalla. Haastattelijana koin erittäin hyvänä, että pystyin syventämään keskustelua ja tarkentamaan kysymyksiä tarpeen mukaan ja haastateltava sai puolestaan mahdollisuuden tarkentaa kysymyksen asettelua omien ajatustensa pohjalta. Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2009, 66-67) muis-

tuttavat, ilmiön konkretisoituminen tutkittavan maailmassa ja hänen ajatuksissaan, riippuu tutkittavasta ja hänen elämäntilanteestaan.

9.3 Aineiston analyysi ja tulosten esittäminen

Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa asiaa. Arvot muovaavat sitä, miten tutkija pyrkii ymmärtämään tutkimaansa ilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessa aineistosta ei tehdä yleistäviä päätelmiä, mutta ajatuksena on, että yksityisessä toistuu yleinen. Tämä tarkoittaa sitä, että yksityistä tapausta kyllin tarkasti tutkimalla saadaan selville myös se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 181-182.)

Laadullisen aineiston analyysissä tarkoituksena on selkeyttää aineistoa ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta silti sen sisältämää tietoa. (Eskola & Suoranta 2000, 137.) Analyysivaiheessa selviää, minkälaisia vastauksia tutkimusongelmiin saadaan. Toisaalta voi käydä myös niin, että vasta analyysivaiheessa selviää, miten tutkijan olisi pitänyt ongelmat asettaa. Yleisesti ottaen voidaankin sanoa, että kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on pikemmin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 221.)

Tutkielma on analysoitu osittain sisällönanalyysia käyttäen aineistolähtöisesti. Sisällönanalyysissä voidaan käyttää hyväksi muun muassa teemoittelua analyysikeinona (Hirsjärvi & Hurme 2009, 153). Aineiston analysoinnissa käytin menetelmänä teemoittelua. Teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Ne pohjautuvat usein teemahaastattelun teemoihin, ja onkin odotettavaa, että ainakin lähtökohtateemat nousevat esiin. Sen lisäksi tulee tavallisesti esille lukuisia muitakin teemoja, jotka ovat joskus jopa lähtöteemoja mielenkiintoisempia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 173.)

Analyysivaiheen aluksi tulostin litteroidun aineiston paperille ja teemoittelin aineiston karkeasti uudelleen haastattelukysymysten perusteella värejä hyödyntämällä. Yksi väri tarkoitti yhtä haastattelukysymystä. Tämän jälkeen järjestelin vastaukset värien mukaan niin, että haastattelukysymyksen alla oli kaikki vastaukset kyseiseen kysymykseen liittyen. Tämän jälkeen luin aineistoa uudelleen läpi ja tarkastelin sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka olivat joko yhtäläisiä usealle haastateltavalle tai eroavaisuuksia haastateltujen vastausten välillä.

Tulosten esittelyssä käytän hyödyksi suoria lainauksia sitaatteina. Pyrin siten vahvistamaan omaa tulkintaani aineistosta sekä päästämään kokemuksen äänen paremmin esille. Lainauksia on käytetty jokaiselta haastateltavalta, mutta niistä on poistettu vastaajien tunnukset, sillä en katsonut niitä merkityksellisiksi tulosten esittämisen kannalta. Sitaatit ovat myös tarkkaan harkittuja siten, ettei niistä voi tunnistaa vastaajaa. Tämä takaa haastateltavien anonymiteetin säilymisen paremmin, kun tutkimusjoukko on suppea.

9.4 Tutkielman luotettavuus ja etiikka

Tutkimuksessa käyttämäni haastateltavien määrä oli varsin suppea. Aineiston luotettavuutta voidaan arvioida tutkimusmenetelmästä riippuen eri tavoin. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyys perustuukin näin ollen määrän sijasta laatuun. (Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Tutkielmani tuloksia ei voi yleistää haastateltavien pienen määrän vuoksi. Haastattelun luotettavuuteen vaikuttaa toiseksi myös se, että ihmisillä on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia ja täten vastaukset sisältävät myös kulttuurisia eroja. Haastatteluaineisto on myös konteksti- ja tilannesidonnaista, eli tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. Sen vuoksi haastattelussa saatavat tulokset ovat heikosti yleistettävissä. (Hirsjärvi ym. 2009, 206-207.)

Toinen tapa määritellä luotettavuutta on se, että tulos on sama tutkijasta riippumatta, eli kaksi arvioitsijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. Tässä täytyy kuitenkin lähteä siitä oletuksesta, että täydellistä intersubjektiivisuutta ei ole, toisin sanoen että jokainen ihminen tekee omien kokemustensa pohjalta kohteesta oman tulkintansa. On epätodennäköistä, että kaksi arvioitsijaa ymmärtäisi haastateltavan sanoman täysin samalla tavalla, mutta yksimielisyys kasvaa kuitenkin silloin, kun arvioinnit sijoitetaan tiettyihin luokkiin, ja kun luokkia on vähän. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186.)

Kolmas tapa ymmärtää luotettavuus on, että kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä saadaan sama tulos. On huomioitava, että ihmisen käyttäytyminen riippuu kontekstista ja vaihtelee ajan ja paikan mukaan ja on siis epätodennäköistä, että kahdella menetelmällä voitaisiin saada täsmälleen sama tulos. Eroja ei kuitenkaan tule pitää menetelmän heikkoutena, vaan muuttuneiden tilanteiden seurauksena. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186.)

Kvalitatiivista, ja etenkin haastattelututkimusta tehtäessä voi kysyä, voiko ihmisiä koskevat haastattelut ja kuvaukset koskaan olla samanlaisia. Hirsjärven ym. (2007) mukaan kaiken tutkimuksen luotettavuutta tulisi kuitenkin jollakin tavalla arvioida. Itse olen pyrkinyt parantamaan tutkimuksen luotettavuutta selostamalla tarkasti tutkimuksen vaiheet ja kuvaamalla haastatteluolosuhteet. Hirsjärven, Hurmeen ym. mukaan (2007, 227) laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaakin tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta ja sen vaiheista. Heidän mukaansa aineiston tuottamisen olosuhteet tulee kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti. Haastattelututkimuksessa tulisi kertoa olosuhteista ja haastattelun toteuttamispaikasta, käytetystä ajasta, mahdollisista häiriötekijöistä, virhetulkinnoista haastattelussa sekä tutkijan oma itsearviointi tilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2007, 227.)

Kaikkiin tutkimuksiin liittyy myös eettisiä ratkaisuja. Haastattelussa, jossa ollaan suorassa kontaktissa tutkittaviin, ilmenee erityisen monitahoisia eettisiä ongelmia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 19.) Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa mainitaan tärkeimpinä eettisinä periaatteina yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20). Omassa tutkielmassani eettisyys liittyy läheisesti aineiston käsittelemiseen ja tulosten esittelemiseen. Jo tutkimuksen luonteesta johtuen tutkielmassani on ollut tärkeä ottaa huomioon tutkimusaineiston nimettömyys ja haastateltavien oikeus säilyttää anonyymiteettinsä. Tämän vuoksi myöskään sitaateissa ei ole käytetty tunnistemerkeitä. Myös aineiston keruussa on ollut otettava huomioon luottamuksellisuus sekä se, että haastattelut ovat tietoisia, mihin heidän antamiaan tietoja tullaan käyttämään. Kerätty aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

10 TULOKSET

Tutkimustulokset muodostuivat haastateltujen henkilöiden kokemusten perusteella. Haastatteluissa käytettiin apuna teemahaastattelua, jonka pohjalta tulokset on järjestelty. Se koostui kolmesta pääteemasta ja niiden alakysymyksistä. Pääteemoja olivat asumispalvelutyön kuvaus, työn kokeminen ja työssä jaksaminen.

10.1 Asumispalvelutyön kuvaus

10.1.1 Työn tarkoitus

Haastattelun ensimmäiseen teemaan liittyen asumispalvelutyöntekijöitä pyydettiin pohtimaan työnsä tarkoitusta. Vastaukset olivat erittäin monipuolisia.

”No jos tän asumisen puolelta ajatellaan, ni asuttaa vaikeesti asutettavia ihmisiä.”

”Elämänlaadun parantaminen on varmaan ihan semmonen ykkösasia ja kaikki muu tulee siinä sitten vähän niinku porkkana lisäksi, jos niin kun kuka sitten kykeneekin siinä menemään niinku eteenpäin.”

Kysymykseen tuettujen asumispalveluiden ja siellä tehtävän työn tarkoituksesta tuli kuudelta haastateltavalta yhdeksän eri vastausta. Kaikki vastaukset kuitenkin liittyivät asiakkaiden tilanteen parantamiseen muun muassa asuttamalla vaikeasti asutettavia ihmisiä, tuoda tietoa asiakkaille realistisesti tarjolla olevista vaihtoehtoista, kulkea tarvittaessa asiakkaan rinnalla sekä motivoida ja tarjota asiakkaalle mahdollisuus elämän laadun parantamiseen. Lopulta päämääränä kaikissa vastauksissa on asiakkaan kyky itsenäiseen asumiseen ja elämönhallintaan.

”Kyllähän se hyvä olis, että jos se mua ei enää se joku ihminen tarttiskaan, et se pääsee siitä eteenpäin ja sen siivet alkaa kantaa, ni sehän se on se tavote tietysti.”

Yksi haastateltu huomautti, että yksin tuettu asuminen ei kuitenkaan riitä, vaan tukityössä on oltava mukana paljon muitakin tahoja, joita ilman asunnon pitäminenkin ei välttämättä asiakkailta onnistuisi. Tuettua asumista tarjoavat tahot ovat siis näin ollen osana suurempaa verkostoa toteuttamassa suunnitelmallista vapautumista ja integroimassa ihmisiä takaisin yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi.

”Sitä on pieni palapelin pala ihmisen siinä isossa isossa palapelissä ja tota, se ei ehkä välttämät hirveesti tarkota, vaik et se pala nyppästä pois siitä, mut toisaalt hyvä, et se on sielä. Mut et siel täytyy olla ne kaikki muutki tahot, joist se verkosto on hirveen tärkeä niinku muistaa koko aika, että.”

”No joo periaatteessa sama mitä vankilan ynnä muidenkin, että uusintarikollisuus vähenisi, päihteiden käyttö vähenisi, tai pysyttäis päihteettömänä. Eli eli et se vapautuminen sujuis normaalimmin. Siihen on osana sitten niinkun asumispalvelut kuuluu, että pääsee asumispolulle ja sitä kautta muutenki sitte asioille semmosta niinkun tavallisen elämän syrjään pääsis kiinni.”

Yksi vastaajista näki työnsä tarkoituksen myös laajemmin, eli olla yhteiskunnallisen rahalla tuotetun palvelun tuottaja.

”Mut et kai se niinku raadollisesti on sitä, et ku mä oon niinku osana yhteiskuntaa tarjoamassa sellasta tukea, joka on niinku yhteiskunnallisesti hyväksyttyä, siihen on rahoitus niinku päätetty ja sit mä oon niinku se nappula siinä, joka tavallaan siirtää sillä rahalla tuotettua palvelua niille ihmisille ja toivoo, että se kantaa mahdollisimman hyvin.”

10.1.2 Työn sisältö

Työntekijöitä pyydettiin myös kuvaamaan työnsä sisältöä ja riippumatta siitä, että työntekijöitä oli kolmesta eri asumispalvelupaikasta, he kuvailivat sitä varsin yhdenmukaisesti. Haastatteluissa nousi useampaan kertaan esille muun muassa se, kuinka monipuolista ja haasteellista asumispalvelutyö on.

”Ja työnkuva on aina sitte sitä, mitä tilanne eteen tuo. Että sen mukaan mitä tarvii, ni tehdään. Välillä on hyvinkin helppoo ja ihmiset pystyy asuu aika hyvi, välillä on sitte enemmän ongelmatilanteita ja sitten niin toimitaan tilanteen mukaan. Mut pääsääntöisesti se ajatus on, et asumisen kohalta tehdään kaikkee, mikä liittyy asumiseen ja tuetaan kaikes mikä liittyy asumiseen ja arkipäivän selviytymiseen.”

”Ja se työn sisältö itsessään, ni se on hyvin laaja skaala. Siin on se sisältää kaikkennäköistä, voi joutua ihan minkälaisiin tilantisiin tahansa, minkälaisten asioiden kans tahansa. Lastensuojeluasioita, päihdepuolet, ne on ne tärkeimmät tietysti, mutta tota että se vaatii semmosta sopeutumiskykyä työntekijältä kyllä paljon.”

Vastauksista ilmi käyneet asumispalvelutyöntekijöiden työtehtävät vaihtelivat asiakastyön ohella neljän henkilön mainitsemasta projektin vetämisestä ja rahoituksesta vastaamisesta kolmen haastatellun mainitsemiin kiinteistönhoidollisiin tehtäviin. Monet toivatkin vastauksiinsa esiin erityisesti työnkuvan laajuuden.

”Verkosto- ja yksilötyötä ja aika laaja työnkuva, sit ihan tommosta käytännönkin käytännönkin niinkun ihan jopa kiinteistöhoitoon asti.”

”Elikkä tuota, jos vaikka lähtee ihan A:sta Ö:hön rakentaa niin niin tää meidän (...)tukiasunnon tällönen yleinen kunnossapito ja tällönen tekninen huolto se on mun yks toimenkuva ja ja sitten tää koko toiminnan rahoitus ja ja kuinka

tää taloudellisesti pyörii, ni kuuluu tähän mun toimenkuvaan, mutta se meidän tärkeä pointti on tietysti tää meidän tukiasukkaiden kanssa niinku yhteistyö, elikkä kotikäynnit, tapaamiset, asukasvalinnat, haastattelut.”

Asumispalveluiden rahoitus pohjautuu monessa paikassa Raha-automaattiyhdistyksen avustuksiin. Näin ollen monien avustusrahoituspohjaisten asumispalveluiden työntekijöiden työnkuvaan kuuluu myös avustusten hakeminen ja toiminnasta raportointi, vaikka asiakkaat ovatkin työn keskiössä, kuten lainauksista käy hyvin esille.

”Ja mä mä teen niinku alustavat rahishakemukset ja tota toimintasuunnitelmat, -kertomukset, kaikki. Eli myös se niin kun se kirjallinen puoli siinä ja tota. Mut se asumisjuttu on semun niinku käytännön työ ykkönen.”

Asiakastyössä asiakassuhde käynnistyy asiakashaastatteluista ja -arvioinneista.

”Asumispalvelutyö on sitähän käydään nois haastattelutilanteis ja arviointitilanteissa, ku sitä tulevaa asiakasta arvioidaan, niin ne tarpeet, elikkä onko siten kyseessä sellanen henkilö, joka tarvii tukea, tarvii meidän kaltaista asuntoa. Et pyritään valitsemaan niinku oikeat ihmiset tähän asumiseen. Mielellään tähän tulis kaikki asunnottomat, mut kaikki ei tarvii tukea(...).”

”(...)et aina pitää arvioida se tilanne niinku tilannekohtaisesti ja miettii, et mitä se mihin tuetaan, mut me palataan sit siihen, et meidän tarkoitus ei tuotaa päihdehoitoa tässä, vaan asumista ja asumista vaikeesti asutettaville ihmisille.”

Asiakashaastatteluissa käydään asiakkaan kanssa läpi hänen tilannettaan ja sitä, mitä kummallakin osapuolella on tarjota ja mitä odotuksia asiakkuuteen liittyy. Haastatteluissa tuotiin useita kertoja esiin asiakkaiden kanssa tehtävä tilanteen kartoitus ja korostettiin pyrkimystä löytää yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti asiakkaan elämästä ne kohdat, joihin asiakas sekä tarvitsee että on valmis vastaanottamaan tukea.

Tuetun asumispalvelun piirissä olevien asukkaiden kohdalla kaikki haastatellut olivat yksimielisesti sitä mieltä, että merkittävin sisältö asiakastyössä on sosiaalisten asioiden hoitamisessa ohjaaminen. Sosiaalisilla asioilla tarkoitetaan tässä asumiseen ja elämänhallintaan liittyviä perusasioita, kuten toimeentuloa, vuokranmaksua, koulutusta, työtä ja niin edelleen. Haastatteluissa korostui etenkin virastoasioiden hoitamisessa avustaminen.

”Ja selvät pointithan on kaikilla yleensä nää paperityöt, raha-asiat, siihen liittyvät jutut, sit on paljon muitaki semmosii osa-alueita koulutukseen, tulevaisuuteen liittyviä, joita pikkuhiljaa lähetään suunnittelemaan.”

”Eli yleensä hoidetaan sosiaaliasioita, jos on jotain ongelmii niis, sit kelaa, asumistukiasioita. Sit ihan semmosii normaaleja arkipäivän selviytymiseen liittyviä asioita, mitä ne kenenki kohalla on.”

Konkreettisten toimien lisäksi neljässä haastattelussa kuvattiin elämänhallintaa tukevana toimenpiteenä asiakkaan kanssa keskusteleminen ja asiakkaan käyttäytymiseen puuttuminen ennalta ehkäisevästi. Tärkeää keskusteluavun antamisessa on asiakkaan elämänmuutokseen liittyvän ajatus- ja tunneprosessin läpikäyminen.

”Et tota se on kuitenkin vapautuminen iso juttu ja tämmönen nupin sisäinen prosessi sitten mikä on alkanu vankilassa ja jatkuu pitkään ehkä vuosia, vähintään kuukausia tietysti. On siinä sitten päihteettömänä pysymisen prosessointi tai ei, mutta se on kuitenkin semmonen mitä niinku hyvä jonkun kanssa pähkäillä mahdollisimman säännöllisestikin. (...)Monesti sitte ihan selkeesti niiku ne vapautuminen jännittää, pelottaa ja muuta, mut ku pääsee pähkäilemään asioita, ni seki jo sellaisenaan helpottaa.”

”Et sitte vaan mietitään ehkä, et voisko jotain tehdä ja keskustellaan jonkun verran siitä, miten se asuminen vaarantuu (...).”

Sosiaalinen tuki ja keskusteluapu tulevat työntekijöiden mukaan tarpeeseen aina kriisi- ja muutostilanteissa, joita ovat esimerkiksi vankilasta vapautuminen, päihteiden käytön lopettaminen tai vaikka asunnon saaminen. Kun näyttää siltä, että asiakkaan elämässä ote alkaa lipsua, on työntekijän tehtävä pysäyttää asiakas miettimään, mihin hänen toimintansa lopulta voi johtaa ja onko se lopputulos tavoiteltava, vaikka viime kädessä päätös on kuitenkin asiakkaan itsensä tehtävissä.

Vastauksissa painotettiin myös moneen otteeseen, että työ on jatkuvaa tuen määrän ja laadun arviointia ja muovausta tilanteen mukaan. Esimerkiksi ongelma- ja muutostilanteissa tarve tiiviimpään tukeen kasvaa.

”Ja sitten on tavallaan sitä semmosta vähän siinä myöski sit tiivistetään sitä työskentelyä, tai löystetään, riippuen aina sen asiakkaan omasta tilanteesta.”

”Ja tota, mut niit [tapaamisia] sit vähän sovitellaan ja katotaan. Joittenki kanssa on useempi [tapaaminen] ja aina voi olla muhun yhteydessä. Aina voi olla enemmän niitä, jos tulee kriisejä, ni aina voi ottaa yhteyttä ja ja tota sit, jos on näit retkahduksia ja muita, ni mä oon aika tiukasti kyl sitte pidän yhteyttä ja sovin niitä enemmän, paljon tiheemmin niitä tapaamisia, että vähän sitä seurantaä siihen. (...)Ja sit aika paljon ihan päihdeohjausta.”

Toisinaan tuki ilmenee myös kontrollina ja useimmiten kontrolli liittyy päihteidenkäyttöön. Ajoittain tilanne menee niin pitkälle, että asiakas ohjataan hakeutumaan päihdehoitoon.

”Ja sitte tietysti tää just ratkahdussuunnitelmat ja kaikki tällaset, että miten miten sitte, jos jotain tulee, ni niin millä tavalla toimitaan niissä tilanteissa.”

”Ja sit aika paljon ihan päihdehoito-ohjausta.”

Päihdekontrollista huolimatta useampi vastaajista kuitenkin muistutti, ettei asumispalvelutyö ole kuitenkaan päihdekuntoutusta, vaan tarkoitus on tarjota asuntoja vaikeasti asutettaville ihmisille. Päihdehoito on haettava muualta.

”(...)me palataan sit siihen, et meidän tarkoitus ei tuottaa päihdehoitoa tässä, vaan asumista ja asumista vaikeesti asutettaville ihmisille.”

Neljässä haastattelussa tuotiin esiin, että asiakkaiden selviytymismahdollisuuksia parantaa yhteiskuntaan integroituminen ja kiinnittyminen. Tähän pyritään aktivoimalla asiakkaat itse hoitamaan omia asioitaan. Muun muassa tähän tarkoitukseen on kehitetty erilaisia päiväkeskuksiakin.

”Sit pikkuhiljaa on huomattu, et ois hyvä, et niin ihmiset aktivoitais tännepäin [puhujan työpaikalle]. (...)ajatus oli se, että ne meidän asukkaat tulis enemmän tänne [puhujan työpaikalle] ja tulis tänne hoitaa niit asioitaan, eikä mentäis sinne kotiin niin paljon.”

10.1.3 Työmenetelmät

Työntekijöitä pyydettiin haastatteluissa myös nimeämään käyttämiään työmenetelmiä. Kaikki kuusi haastateltua puhuivat psykososiaalisista työmenetelmistä sen eri muodoissa.

”Ja koitetaan niinku miettii se, et mikä tässä asukkaan tukemisessa on tätä meidän osa-aluetta, elikkä tämmöstä psykososiaalista kuntouttamista, joka kuuluu meille.”

”(...)kognitiivinen työote. Ni mä aika pitkälle sovellan sit tässä työssä.”

”Joo no ihan niinku lähtökohtaisesti niinku lähtökohtaisesti ratkaisukeskeistä ja semmosta sosiaalityöllistä, eli mihin, et tavallaan selvittelään niit vaihtoehtoja ja kartotetaan ja arvioidaan ja näin, et semmonen niin kun.”

”(...)mutta sitten, kun asukas on muuttanut, niin sit se on sitä yksilötyötä myös aika pitkälti asiakkaan kanssa.”

Kaksi vastaajaa mainitsi kognitiivisen työotteen ja kaksi ratkaisukeskeisen työotteen. Neljä haastateltua korostivat erityisesti yksilötyön merkitystä asumisen tukemisessa.

Asumispalvelut tarjoavat asunnon ja asumisen tuen, mutta muu tarvittava tuki on haettava muualta. Yhtenä keskeisimmistä työmuodoista asumispalvelutyössä näyttäytyykin palveluohjaus. Palveluohjausta käytetään muun muassa silloin, kun asiakkaan tilanne muuttuu ja kyseessä oleva asumispalvelu ei ole asiakkaalle enää tarpeen mukainen paikka asua. Tällöin asiakkaalle pyritään löytämään hänen tilanteeseensa sopivampi asumismuoto. Joko asiakkaan tilanne on muuttunut niin, että hän pärjää jo itsenäisesti ilman tukea ja hänelle lähdetään etsimään itsenäistä asuntoa omasta kunnasta tai muulta asunnon tuottajalta, tai asiakkaan tilanne on heikentynyt niin radikaalisti, että kyseinen asumismuoto ei pysty vastaamaan asiakkaan tarpeisiin.

”Sit tää on hyvin paljon semmost palveluohjaustyyppistä. Etitään niinku ja ohjataan oikeisiin paikkoihin.”

Palveluohjauksen ohella myös verkostotyö on oleellinen osa asumispalvelutyöntekijöiden työtä. Verkostotyön mainitsi haastattelussa neljä vastaajaa.

”Ilman muuta jos sä aattelet vaikka, että siin on verkostotyötä ja sitten siinä on niin kun paljon yksilötyötä. Ja tota täs on nyt se valmisteluvaiheessa se on niinku verkostotyötä lähinnä.”

Tuetussa asumismuodossa asuvilla on usein historiansa ja tilanteensa vuoksi paljon toimijoita ympärillään, joilla jokaisella on oma merkityksensä asiakkaan elämässä. Niillä kaikilla on kui-

tenkin yhteinen tavoite parantaa asiakkaan omaa toimintakykyä ja mahdollisuuksia vallitsevassa yhteiskunnassa.

”(...)luodaan heti semmonen niin kun yhteistyön malli, jotta se asukas hyötyy siitä niinku kaikista eniten, eikä se, että me kilpaillaan keskenämme siitä, että kuka tässä tähteä kiillottaa asiakkaan kuntoutumisessa.”

Verkostotyöstä eräs työntekijä toi esiin kuitenkin tärkeän huomion.

”Et verkostopalavereissa ei asiakkaan prosessi kulje mihinkään. Et jos työskentely perustus pelkästään semmoselle, ni asiakas ois täysin omillaan siinä suhteessa. Verkostoissa niinku suunnitellaan vaan rakenteita ja tehdään työnjakoja, mutta kuka tekee sen työn asiakkaan kanssa, niinku tarvii ni se pitää olla sitte joku.”

Hänen mukaansa, vaikka verkostotyö on hyvä ja tärkeä työmuoto, se ei kuitenkaan sellaisenaan edesauta asiakkaan tilannetta, vaan verkoston lisäksi tarvitaan ihminen, jonka kanssa asiakkaan asiat laitetaan käytäntöön.

Haastattelussa esiin tulleita tärkeimpiä tutkielmaan osallistuneiden asumispalvelutyöntekijöiden verkosto- ja yhteistyökumppaneita olivat kuntien sosiaalitoimi, joista merkittävimpinä Helsinki, Espoo ja Vantaa, päihdehuollon eri paikat (korvaushoitoklinikat, katkaisuhuitoasemat, A-klinikat, päihdekuntoutuslaitokset ym.), kriminaalihuoltolaitokset eli nykyiset yhdyskuntaseuraamustoimistot, vankilat, psykiatrian poliklinikat ja muut mielenterveyspalvelut, työvoimatoimistot, Y-säätiö, Ässä-Asunnot Oy sekä Amiedu.

10.2 Työn kokeminen

10.2.1 Työhön vaikuttavat asiat

Haastattelurungon toinen pääteema oli työn kokeminen. Työntekijöiltä kysyttiin, mitkä asiat vaikuttavat heidän työhönsä. Havainnollistaakseni vastauksia, jaoin ne pääsääntöisesti kolmeen ryhmään: yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla vaikuttaviin asioihin, vaikka ne haastateltavien puheissa limittyivätkin toisiinsa.

”No ne mikä vaikuttaa, on tietenkii asiakkaat, asiakasryhmä ja se kohderyhmä, minkä kans työskentelee ja sen mä koen kyl, et se vaikuttaa erittäin hyvällä

tavalla. Se on mielenkiintoinen asiakasryhmä ja hirvittävän positiivinen ja ja tota. Kaiken näköst ikävääkin tulee ja kaikennäköstä ihan niinku ufoo, mut toisaalta sekin on hauskaa välillä. Et siin tulee niinkun ihan melkein mitä tahan-sa. (...) Mä koen heidät äärimmäisen niin kun antoisiksi työntekijänä. Ja todella niin kun semmonen asiakasryhmä, missä näkee tulosta myös sitte mikäli, mikäli siinä jotain menee hyvinkin. Joskus.”

”Ja sitte täst päiväkeskustoiminnasta, niinku täst asumistoiminnasta jos vielä vertaa, (...). Niin se on kyllä selkeyttänyt tukiasuntotyötä aivan sitten älyttömästi, ku aikasemminhan me tosiaan tätä omaa tukiamme jaettiin päivittäin kulkemalla asukkaitten luona ja kun on kysymykses kuitenkin aikuiset, niin tota aikuiste ihmiset niin tota miks he eivät sit niinku tule ja he eivät tule sinne palveluun.”

Yksilö- ja yhteisö tasolla tarkasteltaessa selkeästi merkittävimmäksi vaikuttajaksi nousi asiakas-kunta, jonka koettiin pääosin tuovan positiivista haastetta työhön. Myös asumispalveluiden ohessa toimivan päiväkeskustyyppisen toiminnan koettiin vaikuttavan työhön selkeyttämällä ja helpottamalla työn tekemistä. Päiväkeskuksissa tuki on tarjolla myös ilman ajanvarausta. Lisäksi yksi työntekijä nosti esiin sukupuolen, jolla arveli olevan vaikutusta jossain määrin työn tekemiseen.

Ainakin kolmannes haastatelluista toi esiin erilaisia näkökantoja työyhteisöistä sekä työyhteisön ulkopuolisista verkostoista. He olivat sitä mieltä, että parhaimmillaan työyhteisö tukee työn tekemistä, mutta toisinaan se myös vie voimia. Verkostot puolestaan koettiin yleisesti ottaen hyvänä ja tukevana asiana.

” Eli eli tota se on et et tavallaan se sisäinen työyhteisö se voi olla hyvin suuri voimavara ja siellä voi olla niin ku just parhaimmillaan ni ihan älyttömästi saada siitä tukea ja näin pois päin, mutta tota sitte myös se, että et se voi olla hirveen kuormittava tekijä. Ja sitte ku siel on ihmisil just tosiaan erilaisii taustoja ja ja sellasta niin niin se voi olla rikkaus, mut sitte sit se voi olla, et-tä jos esimerkiksi ammatillisuus just kärsii, ni ni se todella paljon voi syödä sit-te, (...)”

” (...)työyhteisö on kaksipiippunen asia, auttaaks se jaksamaan vai ei. Joskus se on työn raskaaksi tekemisen lähde. (...)Parhaimmillaan se on sit niinkun jotain vertaistukea.”

”No sit on tietysti nää ulkopuoliset yhteydet, eli ulkopoliittikka niin sanotusti ja se on se on kans hirveen antoisaa. Ja sielt saa kokemuksia ja siel näkee vähän pidemmälle, ku sen oman työnsä ja omaa nenäänsä pidemmälle.”

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna suurimmat työhön vaikuttavat tekijät olivat organisaation rakenteet.

”Se on niin iso paketti, siihen vaikuttaa kaikki jutut, mutta esimerkiksi se, että mä en välttämättä omasta mielestäni tarpeeks pääse tekemään sitä yksilötyötä johtuen niinku sen työn muista rakenteista.”

”Kyl siis vaikuttaa se, että tota, miten sitä [työtä] saa tehdä. Et jos tulee kauheest sääntöi ni ei sitä voi tehdä.”

Vastanneista puolet mainitsi työssään olevan puutteelliset tai heikot rakenteet. He olivat sitä mieltä, että rakenteilla vaikutetaan siihen, miten työtä tehdään ja sitä kautta siihen, millaista työtä on tehdä. Yksi vastaajista näki asian siten, että liialliset säännöt ihmistyössä eivät toisaalta myöskään helpota työn tekemistä.

”Siis kyllähän siihen vaikuttaa ihan hirveen paljon. Et se organisaatio, mis tekee sitä työtä, ja tota rakenteet työssä, (...).”

Kaikista kolmesta edellä mainitusta näkökulmasta työhön vaikuttivat vielä seuraavanlaiset asiat.

”Erilaisia odotuksia tulee eri tahoilta tietysti. Tulee tota rahottajan taholta tiettyjä odotuksia, työntantajan puolelta tiettyjä odotuksia, hallitukselta tiettyjä odotuksia, yhteistyökumppaneilta odotuksia, asiakkaila on erilaisia odotuksia, työntekijöillä on erilaisia odotuksia. Joo. Ja sit ne saattaa välillä tuntuu, et osin ristiriitasiakin odotuksia, et sillan siit tulee hankala juttu kyllä.”

”Siis kyllähän siihen vaikuttaa ihan hirveen paljon. Et se organisaatio, mis tekee sitä työtä, ja tota rakenteet työssä, rahottaja, yhteiskunnallinen tilanne. Täl hetkel esimerkiksi tulee mieleen niinku se, et asuntojahan on tosi vähän, ainaki meidän niinku saatavilla. Mä olen muilt kuullu samaa viestiä,(...). Et tota ehkä ne on niit reunaehdot, mitä siin on.”

Yhteiskunnallisella tasolla maininnan saivat rahoitus ja yhteiskunnallinen tilanne, jotka usein liittyvät myös toinen toisiinsa. Organisaatio, rakenteet, rahoitus ja yhteiskunnallinen tilanne nähtiin olevan työn reunaehjoja, joihin ei yksilönä voi välttämättä edes vaikuttaakaan.

10.2.2 Työn hyvät ja huonot puolet

Haastatteluissa tiedusteltiin työntekijöiltä heidän kokemuksiaan työn hyvistä puolista. Seuraavassa työntekijöiden kommentteja.

”(...)jollain tavalla semmosta hirveen sulosta suoraselkäisyyttä, vaikka se on niinku mustavalkostaki ja muuta, mutta silti sellasta niinku sellasta niinku et se on se on niin elämän makuista se duuni, et et siitä mä tykkään paljon.

” (...)kiva sitten nähdä, jos niinkun vanki niinkun vuosia sitten ollu vankilassa tai vapautumassa, ehkä vapautunut, pääsee eteenpäin,(...). Se on hyvä puoli nähdä sitä.”

”No hyviä puolia on se justiin, että on saanu semmosen luottamuksellisen suhteen näitten asiakkaitten kaa, että ne tulee tänne, vaikka niinku tähän perustuu vapaaehtoisuuteen,”

Asumispalvelutyön hyväksi ominaisuudeksi kolmen vastaajan mielestä nousivat asiakkaat. Haastattelut olivat yksimielisesti sitä mieltä, että asiakkaat kirjavine elämineen tekevät työstä mielenkiintoista ja haastavaa. Yksi haastatelluista mainitsi positiivisena kokemuksena erikseen luottamuksellisen suhteen saavuttamisen asiakkaisiin, viitaten toiminnan vapaaehtoisuuteen. Yksi vastaajista näki asiakaskunnan työhön tuoman moninaisuuden ja monipuoliset ongelmat toisinaan raskaina, vaikka myös mielekkään haastaviksi.

Hyvänä asiana nähtiin myös sujuva yhteistyö verkostojen ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhdeltä vastaajalta kiitosta saivat mahdollisuus työnohjaukseen sekä koulutukseen.

”Ja sitte kyl toi yhteistyön sujuminen sitten niinkun yhteistyökumppaneiden kanssa on niinku hyvä puoli kans.”

Positiivisiksi puoliksi mainittiin myös monia sellaisia asioita, jotka eivät sinänsä liity työnkuvaan, vaan pikemminkin vaikuttavat työn tekemiseen ja työoloihin.

"No kyllähän tässä työssä niin tota ehdottomasti se, että mä saa tätä työtä tehdä ihan niinku mä itte haluan. Ja ja tuota niin on on myöskin niinku tota mahdollisuus päättää asioista,(...). Et kyllä se se on mulle niinku tää tää työn suola. Siinä siitä nauttii varmaan eniten ja ja tota ni sitä kautta myös niinku pystyy. Mä uskon, että tätä pystyy niin nopeasti muuttamaan tätä työtä, kun vaan täs ei tota se ei jää niinku semmoseen perinteiseen hierarkiaan, niinku junnaamaan paikalleen, missä saa hienoja ideoita, mutku joku muu estää et ei pääse toteuttamaan,(...). Joo kyl siitä mä tykkään niinku eniten tässä."

Vastauksista kävi ilmi, että kaksi arvostetuinta asiaa työssä olivatkin mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä sekä työnkuvan monipuolisuus ja haastavuus. Molemmat seikat mainitsi neljä kuudesta vastaajasta. Lisäksi työn itsenäisyyttä ja muuntuvuutta korostettiin.

"No mä pidän hyvänä sitä, että me aika avoimesti keskustellaan näistä asiakkaista ja niist tilanteista, mitä tulee ja se on ihan yks oleellinen juttu siinä. Ja hyvä semmonen, että et työpäivä ei päättyis siihen, et sä yksin lähet jostain pois, vaan että ois aina sitte jos tulee joku juttu niin mahollisuus puhuu siitä tavallaan niinku auki se ja keskustella ne tilanteet pois, mut aina se on vähintään seuraavana päivänä."

"keskimäärin ni ni niinku työntekijät on myös tuo kyllä hirveesti semmosta iloa ja jaksamista, tosin viekin sitte, mutta plussan puolella enimmäkseen(....)"

Haastatellut arvostivat avoimuutta ja luottamuksellisuutta työyhteisössä. Työtoverit koettiin muutenkin tärkeiksi, mutta työyhteisössä koettujen ongelmien nähtiin toisinaan kuormittavan työntekijöitä. Lisäksi arvostettiin esimiestasolta ja organisaatiolta saatua luottamusta, joka mahdollisti itsenäisen ja joustavan työn toteuttamisen.

Vaikka jokainen haastatteluun osallistunut koki työnsä varsin mielekkääksi, löysivät he työstään varjopuoliakin. Työn huonoina puolina nähtiin muun muassa vaikutukset omaan ajatusmaailmaan, kun työskentelee päivittäin rankkojen asioiden parissa.

"(...)normaaliuden käsitys muuttuu, jos sä paljon oot semmosten ihmisten kanssa, ketkä ei oo käyttäydy normaalisti,(...)"

"Siis oma epäluulo, oma epäluulo niinku et alkaa aina. On tullu semmonen, että onks se kyynisyyttä vai epäluulo, en mä tiedä, mut sanon sillai."

Normaaliuskäsityksen ja maailmankuvan muuttuminen sekä kyynistyminen ovat työntekijöiden mielestä seurausta työssä kohdatusta ihmiselämän synkästä puolesta. Työn huonona puolena nähtiin myös se, ettei toiminta pysty vastaamaan kaikkeen tarpeeseen.

”(...)sillä lailla kokee huonona puolena, et pystyis vieläkin kyl niinku laajentaa tätä toimintaa siinä ne avuntarvitsijat, jotka tätä kipeimmin tarvis varsinki ne täs ihan Helsingissä, niin pääsis tän tän suuren piiriin ja sitte sitä pompataan sinne niinku rahotusnäkömään puolelle, joka joka menee taas sitten kuntapuolelle, et en mä ajattelekaan, et Raha-automaattiyhdistyksen tarviis tukea tämmöstä toimintaa niinkun kovinkaan pitkälle. Et se kuntavastuunottohän täs tää uus juttu on, eikä se näkyny siellä siellä, että me pystytään kyllä niinku kehittämään ja ja luomaan hienoja malleja, mutta se semmonen huono puoli siinä on, että vaikka se ois kuinka hyvä ja toimiva, niin sitte niinku kunta ei ota sitä omalle vastuulleensa et pystyis niinku laajentamaan, että ne ne kaikki tarvitsijat pääsis siihen siihen mukaan. Sit toisaalta täs on hirveen paljon ihmisiä ja verkoituessa niin tuota kyllähän siinä siinä tietysti jossaki vaiheessa sellanen oma pienuutensa tulee, ettei sitä semmost kontaktia oo niinku ihan mielettömän paljon, että vaikka se on niinkun mukavaa ja mielenkiintoista, mut kyl sielt löytyy se huonoki puoli välistä,(...).”

Syynä siihen, etteivät palvelut vielä pysty vastaamaan läheskään kaikkeen tarpeeseen, löydettiin rahoituksesta, sillä kysyntää palvelulle kyllä riittäisi. Ongelmaksi muodostuu se, että tällä hetkellä rahoittajana toimii Raha-automaattiyhdistys (RAY), mutta toiminnan jatkumisen ja pysyvyyden vuoksi perusteluissa huhuiliin kuntavastuunoton perään. Eräässä haastattelussa harmiteltiin myös sitä, ettei asumispalveluita tuottavissa organisaatioissakaan aina täysin ymmärretä asumispalvelutyön sisältöä ja merkitystä.

”Sit välil on semmonen olo, että organisaatiossakaan ei oikeen tiedetä, mitä teen ja miks mä teen. Ja ja sit ehkä joskus myös se, et tuntuu et ei kauheesti kiinnostakaan. Et jotenkin niinku. Ite oon kauheen ylpee siit työstänsä ja asiakkaistansa ja kaikista on, mut sit tuntuu, et se ei niinku välttämättä aina välily.”

Eräs vastaajista koki työssään rajaamisen vaikeutta. Päivät venyivät helposti liian pitkiksi ja silti työt seuraavat toisinaan vielä kotiinkin.

”Työn rajaamisen vaikeus. Niinkun tehtävien kannalta ja sitten niinkun se näkyy siinä, että päivät saattaa venyä. (...)Ja joo jopa seuraa kotiin sitten asiat,

joko niin, että jotenkin tekee ihan työtehtäviäkin, vaikka kirjallisia, tai sitte niinku huomaa pyörittelevänsä asioita(...)”

Yksi vastaajista katsoi kuitenkin, ettei hän kokenut työssään juurikaan huonoja puolia.

”Mut en mä ihan hirveesti mitään huonoja puolia tiedä tai keksi. Et kyllä se kai enemmän plussan puolelle kääntyy.”

10.2.3 Erityishaasteet

Haastattelussa pyysin asumispalveluiden työntekijöitä nimeämään asioita, jotka he kokevat työn erityishaasteina. Vastaukset olivat kovin yksilöllisiä.

Työntekijät mainitsivat erityishaasteiksi muun muassa sen, että löytää asiakkaille sopivan asunnon ja taloyhtiön. Osa taloyhtiöistä ei hyväksy asukkaita, joista näkee ulospäin vanhan elämän merkit, vaikka käytös ei siitä kielisikään.

”Tietysti on se, että löydetään jokaiselle ihmiselle sopiva asunto ja ikään ku me mietitään paljon sitten, että minkälainen taloyhtiö millekki ihmiselle sopis.”

Tutkielmaani valikoituneet asumispalvelupaikat ovat kaikki erikoistuneet erityisen raskaan, joko päihde- tai rikostaustan omaavien ihmisten asuttamiseen, ja se asettaa myös työntekijöille haasteen. Pitäisi osata valita tuesta eniten hyötyvät ihmiset ja osata asettaa tavoitteita asiakkaan kykyjen mukaan yksilöllisesti. Oman erityisyytensä tähän haasteeseen asettaa yhden työntekijän mukaan vielä asiakkaiden taipumus tehdä työntekijöiden ehdotusten mukaan, kunnes ehdotukset kipuavat liian korkealle asiakkaan voimavaroihin nähden.

”Mut me ollaan otettu hyvin raskaan taustan omaavia ihmisiä, et seki on haaste, että eri ihmisiltä osaa niinku asettaa niit tavoitteita sen mukaisesti, mikä hänen oma tilanteensa on. Et jonku kohalla on ihan järkevää, et lähtee töihin tai opiskelemaan tai johonki ees sen suuntasta ja jonku kohalla on ihan hyvä, jos hän on pystynyt vuoden asuu ilman, et on tullu häätöä, tai että on joutunu vankilaan tai jotain muuta.”

Samaan ongelmaan liittyy myös se, että työntekijät saattavat välillä unohtaa, kuinka vaikeaa esimerkiksi virastoon meneminen voi jollekin asiakkaalle olla.

”Mä uskon, et tää on mulla ja muillaki, et me ajatellaan et tää on niin helppo juttu. Ja ku unohdetaan se, kui saatanan vaikee on mennä johki virastoo, mist sä et tiedä mitään, ja ku siel yleensä vastaanotto on semmonen ”Mitäs te tääl teette?” Siin vois mennä jo paskat housuu.”

Eräs työntekijä oli huolissaan myös siitä, että tuetun asumisen kaltaisessa työssä kertyy paljon hiljaista tietoa, joka pitäisi pystyä jakamaan työkavereiden kanssa, mutta jota kertyy kuitenkin väkisin, ja se aiheuttaa stressiä. Erityishaasteeksi mainittiin myös se, että pitkään syrjäytymisen, asunnottomuuden, päihdeongelmien ja rikoskierteen problematiikan kanssa töitä tehneet saattavat alkaa pitää normaaleina sellaisia asioita, jotka eivät oikeastaan ole normaaleita.

”Haastehan on se, että ku pitkään tekee tämmösten ihmisten kaa töitä, ni sitä ikäänku voi vahingossa alkaa pitää normaalina semmosia asioita, mitkä ei oo normaaleita.”

Yksi haastatelluista koki luottamuksen luomisen asiakkaisiin olevan pitkä prosessi. Hän totesi, että usein käy niin, että juuri kun luottamus saavutetaan, yhteinen työskentely päättyy. Myös asiakaskunnan moniongelmaisuus ja muun muassa kaksoisdiagnoosit lisäävät työn haasteellisuutta.

Erityishaaste nimenomaan asumispalveluissa mainittiin olevan se, että asiakasta tuetaan asumispalveluissa usein kokonaisvaltaisesti.

”(...) et tossa ku on ku se ei oo vaa se asuminen, ku se on se koko elämä.(...)voi joutuu niinku tukee, tai saa tukea ja olla mukana niinku siinä koko elämässä ja.”

Kun kyseessä on asiakaskunta, joille asunnon pitäminen on tähän saakka ollut todellinen haaste eivätkä monet siihen ole pystyneetkään, on erityishaasteena myös asuntojen kunnossapito. Asumispalveluiden työntekijöiden työhön kuuluu myös käydä asunnoissa ja huolehtia siitä, että asioihin puututaan ennen kuin asunnot pääsevät huonoon kuntoon asukkaan käsissä. Erään haastatellun mukaan työn erityishaasteisiin kuuluu myös yhteistyökumppaneiden motivoiminen mukaan asiakkaan asioiden eteenpäin viemiseen.

”Tai vois puhua yhteistyökumppaneista, vaan ne tahot, jotka vaikuttaa asiakkaiden asemaan ja jatkoilanteeseen, niitten niin kun motivoiminen mukaan saaminen tähän työhön.”

Koko yhteiskunnan erityishaasteeksi nimettiin asuntomarkkinat. Asumispalveluilla on tietyt tavoitteet asutettavien määrästä vuosittain, mutta asuntojen heikko tarjonta on estänyt asutettavien määrällisen tavoitteen toteutumisen.

10.3 Työssä jaksamiseen vaikuttavat tekijät

10.3.1 Työtä kuormittavat asiat

Haastatteluissa nousseet työtä kuormittavat tekijät tiivistyivät kymmeneen päätekijään. Useimmin mainittu ei kuitenkaan ollut kuormittavin, ainakaan seuraavista lainauksista päätellen.

”Tietysti semmoset vaiheet, jos paljon muuttuu asukkaat, ni siin on omat kuormittavuutensa siin muutosvaiheessa, mut se ei niinku millään tapaa kovasti kuormittavaa, mut on kevyempää tehdä niitten kaa, mitkä sä oot jo tuntenu pitkään ja aina se, kun ne vaihtuu ni siin on enemmän työtä. Ja sun pitää enemmän panostaa niihin.”

”Sit tietysti asiakkaitten kautta tulee sitä työn raskautta, koska ongelmat on niin moninaisia ja just se, et äkkii tulee semmonen mustavalkonen olo, että tai semmonen musta olo, että et elämä on kauheen synkkää. Kaikki semmonen valehtelu, pelaaminen, se kyl niinku se vaan aina syö, vaikka niinku tiedetään, et se kuuluu tähän työhön, se kuuluu siihen sairauden kuvaan, mut kyl se vaan niinku aina jollain laill syö. Se just se asiakkaat ei sitoudu, mikä osittain taas johtuu siit päihdeongelmasta, tai jostain muusta niinku tämmösist ongelmista, mut silti se on raskasta. Aggressiivisuus on yks, asiakkaitten aggressiivisuus.”

”(...)mutta tietysti asiakkaiden tilanteet joskus. Siis asiakkaat kuormittaa kokonaisuutena loppujen lopuksi aika vähän. Suhteessa sit taas muihin kokonaisuuksiin. Mutta tota, mut tietysti joskus on tosi rankkoja asioita ja ja tota, et ku ajattelee jotain joku et et mitä niinku joutuu kohtaamaan tunnetasolla itse, et että niinkun et tavallaan et sä joudut tekee tunnetasolla, vaikka sä oot

kuinka ammattilainen ja konkari olevinas, ni sä joudutu kuitenkin kohtaamaan tiettyjä asioita, et just yks asiakas ku se kuoli, ni se oli aika kova paikka.”

Yhtä vaille jokainen haastatteluun osallistunut toi esiin, että asiakkaat kuormittavat työntekijää. Yksi haastateltu vertasi kuitenkin kommentissaan asiakasasioiden kuormittavuutta esimerkiksi työyhteisön ongelmien kuormittavuuteen todeten, että asiakasasioiden kuormittavuutta vastaan ammattilaisilla on ammatillinen suoja ja asiakkaiden asioita pitää pystyä rajaamaan. Tilanne on toinen esimerkiksi työyhteisön ongelmien aiheuttaman kuormituksen kanssa. Sitä vastaan työntekijällä ei ole samanlaista ammatillista suojaa ja lisäksi se on päivittäin läsnä. Siksi sen aiheuttama kuormitus tuntuu raskaammalta.

Asiakkaihin liittyen mainittiin erityisesti asiakkaiden ongelmien moninaisuus, useimmilla asiakkailla vallitseva päihderiippuvuus ja sen tuomat retkahdukset. Lisäksi asiakkaiden aggressiivinen käytös tai päinvastoin, asiakkaiden ihastuminen työntekijää kohtaan, jotka molemmat työntekijän on jollain tavoin käsiteltävä. Myös asiakkaan kuoleman aiheuttama raskas tunne tuli esiin yhdessä haastattelussa.

Kaksi työntekijää koki, että asiakastyössä raskasta on äänen ja puheen määrä. Etenkin asumispalveluiden ohessa ylläpidettävissä päiväkeskuksissa puhetta ja ääntä on välillä niin paljon, ettei yksi työntekijä riitä ottamaan sitä kaikkea vastaan. Toisaalta, kuten jo aiemmin on mainittu, päiväkeskukset koetaan yleisesti ottaen kuitenkin myös asumispalvelutyötä helpottavina ja tukevin paikkoina.

”Et se että sitä ääntä ja puhetta on niin paljon, ja jos sä yksin otat sitä vastaan, ni se on välillä tulee semmonen riittämättömyyden tunne.”

Asumispalvelutyöntekijät toivat esiin haastatteluissa myös seuraavia asioita.

”Rakenteet kuormittaa sen takia, koska ei oo sillai niinku semmosia turvallisia puitteita, missä tehdä töitä. Joka kerta reagoi vähä eri tavalla. Sit siit tulee erilaisii tunteit riippuen siit, mitä se reagointi tuottaa. Jos ne reagoititavat on mietitty etukäteen ja ne silleen ne raamit, ni se on paljon helpompaa, tultumpaa ja turvallisempaa. Et on aina joku mihin vedota. Asiakkaitten kans varsinki pitäs tehdä niinku tosi selkeet ne, missä liikutaan.”

”Mut ku tääl on tämmönen paikka, et tääl ei koskaan voi ennustaa, niinku edellisen iltan, et mitä, et lähet viemää jotai uutta asiaa, ni sä et voi ajatella, että onnistuuks se vai ei.”

”Ehkä just se, että ei ei ei niinkään se itse työn sisältö ja ne asiat ja sekin on parhaimmillaan tai pahimmillaan tosi raskasta, mutta tota siihen niinku sit eri tavalla ehkä osais suhtautua, mutta välillä menee energia niinkun turhiin asioihin, tuntuu siltä. Rakenteiden hajanaisuuden takia.”

Haastatteluissa nostettiin kuormittavana asiana esiin työpaikan rakenteiden toimimattomuus ja joskus jopa suoranainen puute. Työntekijät kokivat, että rakenteiden puuttuminen aiheuttaa työlle turhaa turvattomuutta, ennustamattomuutta ja sitä kautta kuormitusta. Yksi työntekijöistä korosti, että vaikka työn sisältö ja asiat itsessään ovat jo raskaita, niihin on kuitenkin osannut jo varautua ja suhtautua siten, ettei se kuormita liikaa. Eräs työntekijä toi esiin, että etenkin rajattomien asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä tulisi olla selkeät ja vankat, tutut ja turvalliset rakenteet. Tällöin välttyttäisiin siltä, että energiaa ja aikaa menee joka kerran samankaltaisten tilanteiden uudelleen pohtimiseen ja varmistettaisiin johdonmukaisuus työntekijöiden toiminnoissa.

Puolet vastaajista koki kuormittavuuden seuraavasta näkökulmasta.

”(...)yks on työnkuvan pirstaleisuus, se että et on niinku niin monta roolia ja ja ja muuta, että se kuormittaa niinku sitä työtä.”

”Niinku joku työnkuvan pirstaleisuus, no se kuormittaa sen takia, että mun pitää päivänkin aikana revetä niin moneen, mun pitää nopeilla siirtymillä muuttaa ajattelua, ja jopa omaa persoonaa. Et tota on esimerkiksi eri asia käydä jostain niinku aika syvällistä keskustelua, ku niinku kohdennetussa työssä olevan ihmisen kanssa ja sit yks kaks mennä neuvottelemaan jostain sopimuksesta ja (...)ne [ajatukset] pitäis niinku nollata siinä hetkessä, et mä kävelen niinku sen kymmenen minuuttia johonki(...”

”Ni ei ei saa olla mitää kaavaa, vaa yksilöitä, tehdään yksilöiden kanssa,(...). Siis mä oon se se hyvä tyyppi, huono tyyppi, anoppi, pappi, kaikki siihen. mut sit pitää vaan niinku yrittää osaa,(...)se pitää yrittää osaa lukee.”

Vastaajat kokivat kuormittavana sen, että tuetussa asumisessa työntekijällä saattaa olla monta eri roolia ja niitä joutuu vaihtamaan milloin kenenkin tarpeen mukaiseksi välillä nopeassakin tahdissa. Erään haastatellun kuvauksen mukaan asumispalvelussa työntekijän työnkuva vaihtelee ”kiinteistönhoidollisista töistä vaikuttamistyöhön ja kaikkeen siltä väliltä”, jolloin työn hajanaisuus tekee työstä raskasta.

Kolmasosa vastaajista oli myös sitä mieltä, että nimenomaan keskeneräiset, tekemättömät työt ovat niitä, jotka aiheuttavat työhön jatkuvan ”käymistilan” ja aiheuttavat työhön kuorimitusta. Ei siis niinkään työn määrä, vaan eritoten sellaiset työt, joita ei vielä syystä tai toisesta ole pystynyt saattamaan loppuun.

Ei se, ei ehkä se niinkään, et on niinku paljon tekemistä, vaan se, että jää koajan niin paljon tekemättä. Se rasittaa takaraivossa koko aika.”

”(...)että ne odottaa aina jotain et siin on sellanen keskeneräisyyden sietäminen mun mielestä on tässä aika tärkeä, et tääl on paljon semmosia asioita, jotka niinku jää vaiheeseen. Sä et pysty tekee sille mitään, ja se tuntuu siltä, et se pitäis tänään ratkasta, mutta se vaan ei niinku ratkee, niinku monta muuta juttuu.”

Työyhteisöstä ja työpaikan sisäisistä suhteista oltiin seuraavaa mieltä.

”Mutta sitte kuormittavia tekijöitä: työyhteisön ongelmat, ja sisäinen se semmonen sisäinen pelaaminen, jos joku voi huonosti ja ja johdon johdon esimerkiksi epärealistiset näkemykset tai vaatimukset tai jos tulee jotain ikävää siellä ja muuta ni ne kuormittaa tosi paljon. Hyvinkin, ne on varmaan siis ennen.”

”Että muuten ni, muuten ni, asiakkaat kuormittaa paljon vähemmän ku nää sisäiset jutut. (...)asiakkaita pystyy rajaamaan ja meil on asiakkaat on asiakkaita eli meil on se ammatillinen suoja sinne suuntaan, mutta meil ei oo sitä ammatillista suojaa kollegoihin välttämättä.”

”Et tota siis kyl täski nyt on ollu haastettahan täs on jumalattomasti. Mut et ku se haaste pitäis tulla tuolt ulkoopäin, eikä sisält päin.”

Haastatteluissa työyhteisön on mainittu vaikuttavan työhön parhaimmassa tapauksessa työtä tukevana voimavarana. Kuitenkin haastatteluissa tuotiin esiin työyhteisön kuormittavakin puoli. Haastatteluissa huomautettiin, että työn haasteiden pitäisi tulla työhön ulkoa päin, ei suinkaan työyhteisön sisältä. Työyhteisöjen mahdollisista kuormitustekijöistä kuvailtiin haastattelussa myös esimerkkejä, joita seuraavassa.

”(...) mä en jaksa niin tunteellista suhtautumista tai semmosta. Et mä en niinku jaksa lähtee joka asiaan ja tehdä niist jotain semmost dramatiikkaa, että tota mul on aika semmonen niinku mielellään. Se on kuitenkin vaan duuni(...).”

”Eli se kiteytyy itseasias just siihen epäammattillisuuteen. Eli miten työskennellään, et joskus tuntuu, että työyhteisön pelisäännöt ja kaikki semmoset, miten työelämässä toimitaan, ni ne ei ole itsestään selviä kaikille, miten ne on sitten monelle, joka tulee ehkä jostain muista lähtökohdista. Eli eli ihan perusasioita. Millä tavalla niinku käyttäydytään, miten niinku toimitaan ja mitä puhutaan(...).”

”Mun mielest oma tausta on huono puoli, mut se on samaan aikaan hyvä puoli.”

Sitaateissa haastatellut puhuivat työyhteisöissä esiintyvistä ongelmista, kuten liian tunneperäisestä suhtautumisesta työssä, epäammattillisuudesta ja työntekijöiden erilaisista taustoista. Etenkin sosiaalialalla on tavallista, että työntekijöillä saattaa olla taustalla oma päihde- tai rikoshistoria.

”Tämmösii vähä niinku epäluottamuslauseita, mitkä on hyvin loukkaavia tavallaan sille ihmiselle ja muuta, että. Että tavallaan niinku ymmärtää sen sitte sen sen toisen kannalta ja se se niinku tuo sitä semmost pahoinvointii,(...).”

Lisäksi epäluottamuksesta sekä työntekijöiden kesken että työntekijöiden ja johdon välillä voi syntyä syviäkin ongelmia työyhteisöön.

Asumispalveluissa kuormittaa toki myös yhteiskunnalliset seikat.

”(...)mut asuntotilanne on tää ollu nyt niinku viime vuonna tosi huono ja tänä vuonna vielä huonompi. (...) Sä varmaa kysyt myöhemmin niistä tota kuormittavist tekijöistä niinku et se on kyl yks, että ei oo niinku tarjota.”

”(...)se rahottajajuttuhan on niinku sillee, et vaikka meilläki on niinku ns. jatkuva rahoitus, mut se on aina kuitenkin. Ni se on ehkä kyl. Jos ois joku kaupungin rahoitus, ni sehän ois paljon turvallisemmin mielin.”

Huonot asuntomarkkinat ja rahoituksen jatkuvuuden epävarmuus ovat niitä ulkopuolisia aiheuttajia, jotka tekevät työstä raskasta niin tekijöilleen kuin myös asiakkaille. Seikan maininnut työntekijä totesikin haastattelussa, että mikäli asumispalvelut rahoitettaisiin kaupungin avustuksella, voisi työn jatkuvuudesta olla luottavaisemmin mielin.

Yksittäisiä kuormaa lisääviä asioita työntekijöille olivat muun muassa työntekijöiden yhteisten aikataulujen sovittaminen, yhteisymmärryksen puute toisinaan toimivissa verkostoissa sekä yksin tekemisen haittapuolena reflektiopinnan puuttuminen. Asumispalvelutyö on toisinaan yksinäistä työtä eikä kaikilla ole työparia, jonka kanssa mieltä vaivaavat asiat voisi jakaa.

Kaikesta kuormittavuudesta huolimatta kaksi haastateltua koki, ettei työ kaiken kaikkiaan ole kuitenkaan kovin kuormittavaa.

”Sillai, mutta ei se nyt sillai. Mä en koe tätä työtä kovin kuormittavana.”

”(...)mä en kyllä koe, että tää on ainakaa henkilökohtasesti mitenkään kauheen kuormittavaa.”

10.3.2 Työssä jaksamista tukevat asiat

Kolmannessa pääteemassa koskien työssä jaksamista, työssä jaksamista tukeviksi asioiksi nousi haastatteluissa kuusi selkeää asiaa, joista kaksi merkittävintä kuitenkin ylitse muiden. Seuraavassa työntekijöiden kommentteja.

”Ehkä myös se, et mä oon pitkään tehny tän kaltasten ihmisten kaa töitä ja nähny, et mihin milläki päästään, ni oon saanu jo sillai perspektiivii siihen, et ei enää tavottele ihan sitä, että kaikki heti nyt tapahtuis.”

”Sit varmaan se armollisuus, mitä on oppinu vuosien varrel just niinku, että et mun ei tarvii tietää, osata kaikkee, mä saan tehä virheitä ja, et osaa olla paljas sen asiakkaan kanssa. (...)se voi olla ehkä yks, mikä kyl niinku vähentää sitä kuormittavuutta.”

”Siihen auttaa tietysti kokemus, ja ja työn rajaaminen ja se semmonen semmonen, et pitää omat rajallisuutensa. Pitää niinku tunnistaa ja myöntää oma rajallisuutensa kaikkien asioiden niinku selvittämiseen ja hallitsemiseen ja näin. Ja ja semmonen semmonen, ettei ole ponkasemassa heti pystyyn, ku tulee jotain tekemään jotain.”

Ensimmäinen merkittävimmistä työssä jaksamista tukevista asioista oli selvästi kokemus. Sen mainitsi neljä työntekijää kuudesta. Haastatelluilla oli jokaisella jo vuosien ammatillinen työkokemus kyseisen asiakasryhmän kanssa työskentelystä, ja he kokivat sen erittäin keskei-

senä seikkana työssä jaksamisessa. Kokemuksen myötä haastateltujen mukaan oli tullut myös avoimuus ja ”armollisuus” itseään kohtaan sekä kyky rajata työtään. Myös suunnitelmallinen ja rauhallinen työskentelyote auttaa jaksamista.

”Mutta se että se mitä sä teet työkseks niin tuota, siin on niin paljon semmosia asioita, mitä sä et pysty ratkasee ja nehä ei ratkee kyl niinku yhdessä päivässä, vaikka mä miettin sitä sen 24 tuntia,(...)”

”Lunkki asenne, että ihan kauheita ei tapahu, vaikka joku asia jää huomiselle. Millään ei oo semmonen niinku tulenpalava kiire. Näit ihmisii ei tarvii pelastaa päivässä, eikä voikkaa, et niiden pitää itse pelastaa itsensä, jos halua.”

”Se on vain työtä, vaikka sitä nyt ei se oo kuitenkaa, ei se oo sillä lailla vain työtä, että että tuota mä saan tästä vaan rahaa ja näin pois päin. Tää on mun työtä, mutta sitten kuitenkin se, se ei saa sitten viedä niinku siivua siitä mun vapaa-ajasta.”

Työkokemuksen mukanaan tuoma rento asenne katsottiin myös yhdeksi työssä jaksamisen edellytykseksi. Asiakkaiden kanssa pitkään työtä tehneenä he tiesivät, että työssä on monia asioita, jotka eivät ratkea yhdessä päivässä, vaikka niitä miettisi ja päivittelisi kuinka. Asiat on pakko oppia jättämään työajalle, vaikka ne siirtyisivät seuraavalle päivälle. Yksi haastatelluista mainitsi eduksi myös tietynlaisen rennon, mutta reippaan asenteen. Liika arkuus, jos ei tyhmän rohkeuskaan ole hyväksi kyseisen asiakaskunnan parissa työskenneltäessä.

Kaksi työntekijää huomauttivat, että kyseessä olevan asiakaskunnan kanssa työskenneltäessä tulee olla erityisen tarkka omasta jaksamisesta ja tietää missä kulkee oman jaksamisen rajat. Asiakkailla kun on tapana pyrkiä testaamaan työntekijöiden hermoja ja rajoja.

”(...)mut jos ei oo tosi tarkka ittesä kanssa ja ja niinku oman jaksamisen kanssa ja siihen, et mihin kaikkeen ratkee ja mihin kaikkeen lähtee mukaan, ni palaa tosi helposti loppuun.”

”Koska ne vedättää, vääntää, kääntää ja kyseenalaistaa ja venyttää niinku pinnaa ja sääntöjä, et sun täytyy olla niinku tosi tarkka, (...)”

Toisen kaikkein merkittävimmän jaksamista tukevan asian mainitsi viisi työntekijää kuudesta.

”On välillä kyllä niin syövää ja jotenki, et sitte on äärettömän tärkeätä pitää oma vapaa-aika kilpailukykyisenä. Et sen täytyy olla niinku, et ku mä lähen

sielt, ni mä voin jättää sen kaiken työlaatikkoon ja pistää sen työpuhelimien kii, ennen ku mä astun siit ovest ulos. Et mua odottaa siel ulkopuolel, joku joka on niin kiehtovaa, mukavaa et mä voin jättää sen työn niinku, et se auttaa kyllä.”

”Oma elämä ja ihmisiä, jotka vahvistaa sitä, että se elämä ei pyöri siinä tiettyissä liikaa.”

”Mä lenkkeilen paljon. Sit mul on hyvii ystäviä. Sitte loppujen lopuks mul on aika paljon toimintaa.”

”Tietyst siviilielämä kaikkine juttuineen, ni sillee tasapainottaa. Siellähän sen pääpainon pitäis ollakin, että luulisin niin.”

Toiseksi keskeisimmäksi teemaksi nousi oma elämä ja vapaa-aika. Lähes jokainen haastattelun osallistuneista työntekijöistä oli sitä mieltä, että oman elämän on oltava mieluisaa rankkojen työasioiden rinnalla. Muuten ei ihminen jaksaa. Työntekijän on oltava itse tarkkana siitä, että vapaa-aika käytetään muuhun kuin työasioiden miettimiseen saati tekemiseen. Kun työpaikalla työajalla keskittyy työasioihin ja vapaa-aikana muihin asioihin, ei kuormituksen pitäisi käydä liian raskaaksi.

”(...)että voi keskustella työkavereitten kaa avoimesti ja on semmonen avoin ilmapiiri, ni se on tietysti niinku oleellinen juttu.”

”Auttaa työnohjaus, mutta tota se ei sitten niin intensiivistä kuitenkaa oo, että se ois se missään tapauksessa yksin. Se auttaa omalta osaltaan, joo.”

Työpaikalla työntekijät kokivat tärkeäksi voimavaraksi avoimen ilmapiirin ja mahdollisuuden keskustelulle työkavereiden kanssa. Heidän mukaansa vaikeistakin asioista jo pelkästään työkavereille puhuminen useimmiten auttaa. Jos on mahdollisuus lisäksi jutella esimiehen tai jopa työnohjaajan kanssa, vaikeatkin asiat voi saada purettua kokonaan pois. Yksi työntekijä kertoi, että toisinaan asiakastilanteiden purkamiseen voi riittää jopa yhteistyökumppani.

Kuuden selkeimmän teeman lisäksi asumispalvelutyöntekijät nimesivät lisäksi muutamia muita jaksamista tukevia asioita. Yksi niistä oli perustehtävän äärelle palaaminen. Kun kyseessä on ihmisen koko elämäänsä vaikuttava asumisen tukeminen, on hyvä palauttaa oman jaksamisen vuoksi välillä mieleen, mikä perustehtävä olikaan. Eräs työntekijä muistutti, että kouluttautuminenkin edistää työssä jaksamista. Mitä enemmän ymmärtää asiakkaista ja heidän tilanteestaan, sen helpommin pystyy hänen mukaansa purkamaan kuormittavia asioita.

Yhtenä tukevana tekijänä mainittiin rakenteet.

”Se niinku rakenteet pitää kyl olla, koska tota se on kyl semmonen, minkä on tajuttu, koska se luo turvallisuutta ja siis semmosii niinku struktuuria, ku asiakkailahan ei oo, nehän on ihan ihan niinku vallattomia. Ihan rajattomia, et niil ei oo rajoja, et jos ei meillä työssä oo rajoja, ni ei siit tuu mitään siit hommasta. Eli tota me ei voida niinku antaa rajoja asiakkaille, jos ei meil oo niitä ite, et se on kyl, niinku se näkyy tos työssä tosi, se on hyvä.”

Kuten aiemmin on jo todettu, rakenteiden puuttuminen lisää kuormitusta. Näin ollen voisi myös päätellä, että niiden vankka olemassa olo tukee työtä ja vähentää kuormitusta.

Yksi haastatelluista koki, että tuen saaminen oman esimiehen taholta oli erittäin vähäistä, jos sitä sai ollenkaan ja se teki työn tekemisestä raskasta. Esimiehen osoittama luottamus puolestaan vähensi työn kuormitusta ja tuki jaksamista.

”Mutta tota... johdoltakin sillee vaikee sanoo, että en sais tukea, tai niinku että, mut en saa kyllä. Joo. Se on aika tota... Joo se se on niinku aika vähäistä. Voi olla, että etten sitte ite osaa sitä niinkun pyytääkään tai saati vaatia, mutta se on aika vähäistä ollut joo.”

”Tota niinku sillälaila, et on sitä luottamusta mulla, mulla ainakin on semmosta, tai niinku et tuoltapäin [esimieheltä] on luottamusta, että että hoidan asiat ja muuta, et saan aika rauhassa ite niitä suunnitella, mikä ei sit aina oo kaikkial muualla sit taas toimi.”

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tehtävänä on ollut selvittää, mitä päihde- ja/tai rikostaustaisille tuettua asumista tarjoavien tahojen asumisen tuki käytännössä tarkoittaa. Lisäksi tutkielman keskiössä on ollut ottaa selvää siitä, miten kyseiselle asiakasryhmälle asumispalveluita tuottavat sosiaalisen kuntoutuksen ammattilaiset kokevat työnsä, ja mitkä tekijät vaikuttavat työssä jaksamiseen. Tutkielman tuloksista ei voi tehdä yleistyksiä tutkimusaineiston suppeuden vuoksi. Opinnäytetyöni tarkoitus ei myöskään ollut tehdä vertailevaa tutkimusta kolmen asumispalveluysikön välillä.

Tarkoitus oli tuottaa tietoa asumispalveluiden käytänteistä ja nostaa esille työssä jaksamista kuormittavia sekä tukevia asioita. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, mitä asumispalvelutyö pitää sisällään. Toinen tutkimuskysymykseni oli, miten asumispalvelutyöntekijät kokevat työnsä. Kolmas kysymykseni selvitti, mitkä tekijät vaikuttavat asumispalvelutyöntekijöiden työssä jaksamiseen. Pyrin kokoamaan vastaukset näihin kysymyksiin johtopäätökset osiossa siinä järjestyksessä, missä ne on esitetty.

Asumispalvelutyöntekijöiden vastaukset työnsä tarkoituksesta olivat hyvin monipuolisia. Työntekijät kokivat, että työn tarkoituksena on muun muassa tarjota asuntoja vaikeasti asutettaville ihmisille ja mahdollisuus oman elämän laadun parantamiseen. Asumispalvelut nähtiin osana suurempaa verkostoa, jossa pyritään vaikuttamaan esimerkiksi vapautuvien vankien suunnitelmalliseen vapauttamiseen sekä syrjäytyneiden integroimiseen osaksi yhteiskuntaa. Tähän kysymykseen kuudelta vastaajalta saatiin yhdeksän yksittäistä vastausta. Mielestäni tämän perusteella tuloksista voidaan päätellä, että jokainen työntekijä näkee työnsä tarkoituksen omista lähtökohdistaan käsin ja että haastatellut kokevat työnsä hyvin subjektiivisesti.

Tuettua asumista tarjoavien ammattilaisten työnkuva oli myös varsin laaja ja se käy ilmi niin tuloksista, kuin Mannisen ja Tuorin artikkelistakin. Työ kattaa niin asiakkaan henkisestä hyvinvoinnista huolehtimisen kuin konkreettisen asuntoon ja asumiseen liittyvien asioiden hoitamisen. Työntekijä saattaa joutua vaihtamaan rooliaan ”talonmiehestä terapeuttiin.” (Manninen & Tuori 2005, 16.) Myös puolet haastatteluun vastanneista toivat ilmi, että työnkuvat vaihtelivat muun muassa projektin vetämisestä kiinteistöhoidollisiin tehtäviin. Kaikkien haastateltujen pääasiallinen tehtävä oli kuitenkin asiakastyö.

Asumispalvelutyöntekijöistä puolet mainitsi yhdeksi työtehtäväkseen päihdekontrollin, ja myös päihdehoitoon ohjausta tehdään. Asumispalveluiden asiakaskunnasta lähes kaikilla on vakava päihdeongelma ja usein toistuvia asunnon menetyksiä taustallaan. Asumispalveluissa tehtävä työ tähtää asiakkaan oman elämänhallinnan parantumiseen, jonka vuoksi erityisesti päihdeiden käyttöön liittyvä kontrolli on oleellinen osa työntekijän työtä. Mannisen ja Tuorin (2005, 10) mukaan päihdeiden ongelmakäyttäjät ovat asunnottomuuden riskiryhmää ja rankka päihdeiden käyttö altistaa hallitsemattomaan elämäntilanteeseen sekä kyvyttömyyteen pitää huolta itsestään ja asioistaan. Kuten Jokinenkin (2008, 122) toteaa, kontrollin ei siis nähdä olevan asiakkaan kannalta huono asia, vaan sen nähdään toimivan lopulta myös asiakkaan parhaaksi.

Asumispalvelutyö ei siis kuitenkaan pidä sisällään varsinaisesti päihdetyötä. Asumisen tukemisessa käytetään kuitenkin samoja työmuotoja, kuin esimerkiksi päihdetyössä. Tutkielmani tulokset vahvistivat, että asumisen tukemisessa käytetään paljon psykososiaalisia menetelmiä. Kuten Raunio teoksessaan (2009, 178) jäsentää, psykososiaalinen työ on toimintamalli,

jolla tehdään työtä erittäin vaativien sosiaalisten ongelmien korjaamiseksi. Psykososiaalinen työ on siis luonteeltaan korjaavaa, eikä esimerkiksi ennaltaehkäisevää työtä (Raunio 2009, 179). Siinä pyritään antamaan asiakkaalle tukea, mutta työhön liittyy myös kontrolli. Psykososiaaliselle työlle on ominaista nimenomaan tuen ja kontrollin yhteensovittaminen. (Sipilä 1996, 226.)

Tuloksissa kävi myös esille, että asumisohjaus on paljolti myös palveluohjausta. Sauli Suominen mukaan (2002, 58) palveluohjauksessa tavoitteena on varmistaa asiakkaan tarvitsemien palvelujen saatavuus. Palveluohjaus ei yleisesti liity mihinkään erityiseen ammattiryhmään, mutta toimivan palveluohjauksen edellytyksenä on se, että asiakas ja hänen tarpeensa tunnetaan tarkkaan (Suominen 2002, 60). Tämän perusteella voi päätellä, että asumisohjaajan on luonnollista toimia asiakkaan palveluohjaajana, koska hän tapaa asiakasta lähes päivittäin ja tuntee asiakkaan monesti paremmin kuin esimerkiksi sosiaalityöntekijät asiakkaansa.

Kuten Granfeltin selvityksessä (2007b), myös tutkielmani tuloksissa näkyy, että asumispalvelutyöntekijöiden työssä suureen rooliin nousee myös verkostotyö. Seikkula ja Arnkil (2009, 13) toteavat, että kun eri sektoreilla kehitetään työmuotoja erilaisten ongelmien kohtaamiseen, lisääntyy yhteistyön tarve asiakkaiden kokonaistilanteen huomioimisen turvaamiseksi. Parhaimmillaan moniammatillinen verkosto muodostuu toisiaan täydentävistä osista, jossa ammattilaiset tietävät, keihin olla yhteydessä täydentävää asiantuntemusta tarvittaessa (Seikkula & Arnkil 2009, 13). On siis selvää, että työntekijöiden hyvä tuntemus kentän palveluista on eduksi asiakkaille. Tutkielman tuloksissa tärkeimmiksi tuetun asumisen yhteistyöverkoston tahoiksi nousivat pääkaupunkiseudun kuntien sosiaalitoimi, päihdehuolto koko laajuudessaan, vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot, mielenterveyspalvelut sekä jatkoasumista tarjoavat tahot (Y-säätiö, Ässä-Asunnot Oy).

Tutkielman tuloksissa kävi ilmi, että asumispalvelutyöntekijät kokevat työssään ehdottomasti enemmän hyviä, kuin huonoiksi koettuja puolia. Tiedustelin haastatteluissa muun muassa, mitkä asiat vaikuttavat asumispalvelutyön tekemiseen. Vastaukset on luokiteltu yksilö-, yhteisö-, ja yhteiskunnallisella tasolla vaikuttaviin tekijöihin. Aineistosta kävi ilmi, että yksilötasolla merkittävin yksittäinen asia oli asiakas ja asiakaskunta, jotka mainittiin puolessa haastatteluista. Asiakaskunnan koettiin tuovan työhön positiivista haastetta ja heidät koettiin muutenkin yhtenä työn parhaista puolista. Tuloksissa päiväkeskustoiminnan koettiin helpottavan työn tekemistä, koska asiakkaat voivat tulla hakemaan apua ilman ajanvarausta. Tämänkaltaisen toiminnan koetaan toimivan päihdetaustaisten ihmisten kanssa.

Yhteiskunnallisella tasolla ja yhteisötasolla tarkasteltuna tutkielmassa tärkeimmäksi työhön vaikuttavaksi asiaksi nousivat rakenteet, organisaatio ja työyhteisö. Organisaation rakenteilla ja työyhteisöllä on suuri vaikutus siihen, millaista työtä on tehdä. Näin sanoi puolet vastaajis-

ta. Yhteiskunnallisella tasolla tuloksissa erottui rahoituksen ja yhteiskunnallisen asuntotilanteen vaikutus.

Haastatteluissa yhtenä kysymyksenä olivat asumispalvelutyön hyvät ja huonot puolet. Sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuu jatkuvasti huomattavia paineita. Pitkäaikaistyöttömyys, syrjäytyminen sekä lisääntyvä päihteiden käyttö aiheuttavat yhteiskunnallisia ongelmia, joiden torjuminen on haasteellista. Psykkisiä rasitustekijöitä sosiaalityössä ovat muun muassa asiakkaiden suuri määrä ja moniongelmaisuus, kiire, monimutkainen ongelmanratkaisu ja päätöksenteko sekä vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys. Usein myös eettisten kysymykset työssä kuormittavat tällä alalla. Seikat tulivat esille myös Laineen ym. tutkimuksissa (ks. s. 6 - 7, 91).

Näistä useista kuormitustekijöistä huolimatta sosiaali- ja terveysalalla työskentelevät ovat tutkimusten mukaan yleensä työhönsä tyytyväisiä. Työtä pidetään antoisana ja vaihtelevana, ja siinä katsotaan olevan mahdollista oppia koko ajan uutta. Työntekijän tunne vaikuttamismahdollisuuksistaan ja työn hallinnasta tukee ammatillisen kyvykkyyden tunnetta ja vähentää stressin haittavaikutuksia. Vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys puolestaan lisää työssä kuormittumista. (Nissinen 2007, 26 - 27, 37.) Tämän johtopäätöksen voi tehdä myös tutkielmani tuloksista, sillä kaksi tuloksissa nousutta arvostetuinta asiaa asumispalvelutyössä olivatkin nimenomaan mahdollisuus vaikuttaa omaan työhön sekä työn monipuolisuus ja haastavuus. Tuloksissa arvostettiin avoimuutta ja luottamuksellisuutta työyhteisössä sekä luonnollisesti esimiestasolta ja organisaatiolta annettua tukea ja luottamusta, joka mahdollistaa itsenäisen työskentelyn.

Asumispalvelutyön huonoja puolia nimettiin tutkielmassa vain muutamia. Rankkojen asioiden parissa työskenteleminen vaikuttaa työntekijöiden ajatusmaailmaan ja tekee siitä helposti synkän. Ongelmaksi koettiin myös se, ettei toiminta on vielä toistaiseksi kovin kapea-alaista toimintaa rahoittajasta johtuvista syistä. Haastatteluissa pohditiinkin, josko kuntavastuunotto voisi parantaa tilannetta. Yksi työntekijä ei kokenut työssään huonoja puolia.

Asumisen tukea tuottavia työntekijöitä haastettiin pohtimaan työssään ilmeneviä erityishaasteita. Aineistosta nousseissa tuloksissa asumispalvelutyön erityishaasteiksi koettiin esimerkiksi taloyhtiön ja vuokralaisen yhteensovittaminen. Lisäksi haasteena on valita juuri oikeat asiakkaat, jotka hyötyisivät palvelusta eniten. Haasteena koettiin myös asettaa oikeanlaiset tavoitteet yksilöllisesti. Myös Granfeltin (2007b, 5) mukaan vapautuvien vankien ja päihderiippuvaisien parissa työskentelyn tekee vaativaksi heidän vaikeutensa sitoutua pitkäjännitteeseen kuntoutukseen ja etenkin vangeilla usein varauksellinen suhtautuminen viranomaisyhteistyöhön. Tämän vuoksi tukea tarjoavien työntekijöiden joustava tavoitettavuus ja realismi tavoitteiden asettelussa korostuvat tämän asiakasryhmän kanssa. (Granfelt 2007b, 5.)

Erittäin raskaan taustan omaavat asukkaat tuovat oman lisähaasteensa muutenkin haastavaan asiakaskuntaan ja moniongelmaisuus asiakaskunnassa lisää työntekijöiden tiedon tarvetta. Myös tässä kohtaa mainittiin normaaliuskäsityksen muuttuminen asiakaskunnan elämään liittyvän synkän problematiikan vuoksi. Erityishaasteena nähtiin myös yhteiskunnallinen asuntotilanne. Erityishaasteiden kirjavasta listasta on kuitenkin löydettävissä yksi yhteinen nimittäjä: asiakas. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että päihde- ja rikostaustaisille tuettua asumista tarjoavilla ammattilaisilla on siis erityisen haastava asiakaskunta. Tämä nousee esiin niin tuloksissa, kuin aikaisemmissa tutkimuksissa (vrt. Granfelt 2003, Ryynänen 2010). Erityishaasteiden kirjo kertoo myös siitä, että työntekijät kokevat eri asiat haastavina.

Tutkielman tuloksista voi helposti päätellä, että asumispalveissa tehtävä työ kuormittaa tekijäänsä. Ammattiauttamisessa on jotain, mikä poikkeaa normaalista auttamisesta. Suurin osa ihmisistä ei nimittäin käsittele elämän raakuutta päivittäin vuodesta toiseen, mutta ammattiauttaja toimii tällaisessa todellisuudessa. Suuri osa ammattiauttajan työpäivästä koostuukin elämän ongelmallisuuden ja kärsimyksen kohtaamisesta. (Nissinen 2007, 12 - 14.) Tulokset osoittavat, että vaikka syrjäytyneimmän ja sairaimman asiakasryhmän kanssa työtä tekevät pitävät omasta työstään ja löytävät siitä paljon hyviä puolia, siitä ei pääse mihinkään, että työssä on paljon kuormittavia asioita.

Tuloksista käy ilmi, että asiakkaat, kaikkine ominaisuuksineen, kuormittavat työntekijöitä. Viisi kuudesta haastateltavasta oli tätä mieltä. Asiakasasioiden kuormittavuutta vastaan ammattilaisilla on kuitenkin ammatillinen suoja ja asiakkaiden rasittavuutta kyetään yleensä rajaamaan. Samaa suojaa ei ole työyhteisön ongelmien aiheuttaman kuormituksen kanssa ja lisäksi se on päivittäin läsnä. Voidaankin päätellä, että myös työyhteisöön liittyvät moninaiset ongelmat kuormittavat yhteisön jäseniä.

Hyvin toimivalla organisaatiolla on yhteiset arvot, strategia, toimiva johtajuus ja selkeä rakenne, joka on kaikkien tiedossa. Organisaation rakenne luo raamit toimintojen ja työprosessien organisoinnille. Merkityksellistä työntekijöiden voimavaroille ja psyykkisen oireilun vähäisyydelle on tutkimusten mukaan ennen kaikkea työntekijöiden työroolien selkeys ja monipuoliset vaikutusmahdollisuudet. (Simola & Kinnunen 2005, 132 - 134.) Tutkielman mukaan organisaation rakenteiden puute ja toimimattomuus aiheuttaa turhaa turvattomuutta ja johdonmukaisuuden puutetta, joka johtaa työntekijöiden kuormittumiseen. Yhdessä haastattelussa korostettiin, että vaikka työn sisältö ja asiat itsessään ovat jo raskaita, sen aiheuttamaan kuormitukseen on osannut varautua. Työ itsessään ei kuormita, vaan rakenteet, jotka eivät tue työn tekemistä. Professori Juha Siltalan (2004, 257) mukaan työn henkiseen rasittavuuteen liittyvä kaava on sama mitä erilaisimmissa ammateissa: työ ei ole mahdotonta, mutta työn tekemisen puitteet eivät ole realistisia.

Eräs työntekijä toi esiin, että etenkin rajattomien asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä tulisi olla selkeät ja vankat, tutut ja turvalliset rakenteet. Kuten Rauramokin teoksessaan (2008, 31) toteaa, turvallisuuden tarve liittyy tasapainon ja pysyvyyden säilyttämiseen muuten kaootiselta tuntuvassa ympäristössä. Rauramo (2008, 87) sanoo myös, että turvallisuus on perustarve, joka liittyy pääosin psykologisiin tarpeisiin. Ihminen kokee turvattomuutta, jos muutoksia tapahtuu liikaa liian nopeasti. Turvallisuuden tunnetta tuottaa myös johdonmukainen ja luotettava johtaminen.

Tutkielman tuloksissa tuodaan esiin myös työnkuvan pirstaleisuus. Tuetussa asumisessa työnkuva venyy monenlaisiin tehtäviin, moniin asiakastapaamisiin ja välillä nopeassakin tahdissa ja myös se aiheuttaa kuormitusta. Nissinen (2007, 39) puhuu siitä, kuinka ammattiauttajien odotetaan usein ylimitoitettujen vaatimusten vuoksi pystyvän sopeutumaan uusiin tilanteisiin nopealla syklillä ilman, että edelliset on käsitelty ja saatettu loppuun.

Tutkielman tuloksissa asumispalvelutyöntekijät kuvaavat, kuinka keskeneräiset työt kuormittavat. Kolmasosa vastaajista kokee jatkuvaa käymistilaa, joka aiheuttaa niin ikään kuormitusta. Ei siis niinkään työn määrä, vaan ne työt, joita ei vielä syystä tai toisesta ole pystynyt saattamaan loppuun. Myös asuntomarkkinat ja toiminnan jatkuvuuden epävarmuus näyttävät aiheuttavan tuetun asumisen tarjoajille huolta. Huomion arvoista tutkielman tuloksissa on kuitenkin kaiken kaikkiaan se, että kaksi työntekijää oli kuitenkin sitä mieltä, että he eivät koe työtä varsinaisesti kuormittavaksi.

Työn kuormittavien asioiden jälkeen on oleellista kysyä, mikä työn tekemistä tukee. Oleellisia työssä jaksamista tukevia asioita, jotka aineistosta nousivat, olivat selkeästi pitkä työkokemus ja hyvä siviilielämä. Nissinen (2007) on kuitenkin sitä mieltä, että pelkkä peruskoulutus ja työkokemus eivät riitä toistuvaa myötätuntostressiä vastaan. Auttajan on jollain tasolla jatkuvasti tiedusteltava itseltään jatkuvan kärsimyksen kohtaamisen vaikutuksista omaan itseen ja elämään. Riskin ohittaminen ja emotionaalisesta kuormittumisesta vaikeneminen lisää työssä pahoinvointia ja vaikuttaa palveluiden laatuun. (Nissinen 2007, 14.) Kyky rajata omaa työtään nousi myös haastateltujen kokemusten perusteella oleelliseksi jaksamista edistäväksi tekijäksi. Lisäksi aineistosta nousseen tiedon mukaan kyseisen asiakasryhmän parissa työskentelevältä on hyvä löytyä tietynlaista rentoa mutta reipasta asennetta.

Työhyvinvointia tukee tulosten perusteella myös hyvä työyhteisö ja työpaikalla vallitseva avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, joka mahdollistaa keskustelun työtovereiden kanssa. Yhteisö on yksilön tärkein voimavara. Ihmisen itsetunto muodostuu ja vahvistuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja palautteen saaminen kehittää sitä. Ihminen on psykofyysinen kokonaisuus ja siksi ihmissuhteet työssä ovat oleellinen osa työmotivaatiota ja työhyvinvointia.

Yhteistyökykyinen työyhteisö, jossa on avoimet ja luottamukselliset välit, kykenee myös tuloksekkaampaan työhön. (Rauramo 2008, 123.)

Kuten jo aiemmin todettu vankat ja selkeät organisaation rakenteet tukevat työn tekemistä ja työssä jaksamista. Johtamis- ja hallinnointikulttuuria pidetään erittäin keskeisenä työilmapiirin ja hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Johtajuus- ja esimieskoulutuksiin kiinnitetäänkin nykyisin erityisen paljon huomiota. (Nissinen 2007, 217.) Myös kouluttautumisella ja työohjauksella oli tulosten mukaan vaikutusta työssä jaksamiselle.

12 POHDINTA

Tutkimuksesta saadut tulokset noudattivat hyvin aiempien asumispalveluista tehtyjen tutkimusten tuloksia, eikä mitään yllättävää noussut esille. Kuten muissa aiheeseen liittyvissä tutkimuksissa, myös tässä tutkielmassa kävi ilmi, että merkittävin sisältö asumispalvelutyössä on sosiaalisten asioiden hoitamisessa auttaminen.

Tutkimuksen tekemisessä oli otettava huomioon se, ettei haastateltavien anonymiteetti vaurantuisi. Tutkielman aihe oli vaikea, koska otanta oli suppea, kysymykset varsin laajoja eikä vertailevaa tutkimusta voinut tehdä aineiston luottamuksellisuuden säilyttämiseksi. Koska tuloksia ei voinut vertailla, oli myös jätettävä muutamia oleellisia johtopäätöksiä vetämättä.

Tutkielmasta käy ilmi, että työyhteisö voi olla sekä työtä kuormittava että tukeva tekijä. Sanotaan, että työyhteisö voi niin hyvin, kuin sen jäsenet yksilöinä voivat. Voisiko tästä päätellä, että koska sosiaali- sekä rikosseuraamusalalla on monia ylikuormittuneita ja myötätuntuupuneita työntekijöitä, ei ole ihme, että työyhteisötkään eivät voi hyvin? Aution ym. (2010) tekemä tutkimus kuvastaa sitä, kuinka relevantti aihe työhyvinvointi tällä hetkellä on, eikä pelkästään rikosseuraamusalan organisaatiomuutosten vuoksi, vaan yleisesti ottaen sosiaalialalla.

Mielenkiintoista oli huomata, että haastatteluissa tuotiin useampaan otteeseen esiin se, ettei työstä löydy kuormittavia tekijöitä, tai ettei työssä ole juurikaan huonoja puolia. Löytyneekö syy organisaatiosta, työyhteisöstä vai eikö työn kuormittavia tekijöitä pidetty niin merkittävänä? Tai ehkä työn huonojen puolten tai kuormittavien tekijöiden katsotaan olevan niin henkilökohtaisia, ettei niitä haluttu tuoda julki. Tämänkaltaisia asioita tulee mieleeni esimerkiksi pelon tunne. Muun muassa sen voi mielestäni kokea olevan niin henkilökohtainen asia, ettei sitä otettu haastatteluissa esiin.

Jälkikäteen tuloksia pohtiessani havaitsin, että työntekijän ammatillisen koulutuksen merkitys jäi mielestäni yllättävän vähälle huomiolle työssä jaksamista ajatellen. Ammatillisesta suojasta asiakastyössä kyllä mainittiin, mutta ei työssä jaksamisen näkökulmasta niinkään. Mielestäni koulutuksen tuoma ammatillisuus on yksi tärkeimmistä voimavaroista asiakastyötä tehtäessä. Ehkäpä syynä siihen, ettei koulutusta korostettu, oli se, että sen merkitys koettiin niin itsestään selväksi.

Tulosten pohjalta katsoisin, että jatkossa sosiaali- ja rikosseuraamusalalla olisi tärkeää kiinnittää entistä enemmän huomiota päihde- ja rikostaustaisen asiakkaiden erityisyyteen ja asiakasryhmän tuomiin erityishaasteisiin. Työssä jaksamiseen liittyvät seikat on vastikään noustettu pinnalle alalla, jossa tehdään paljon yksilötyötä psyykkisesti rasittavien asioiden parissa. Huomion kiinnittäminen yksilöiden hyvinvointiin organisaatiotasolla sekä työyhteisöissä voi parantaa myös työyhteisöissä ilmeneviä ongelmia.

Tutkielmani tuloksia tuskin voidaan hyödyntää toisessa tutkimuksessa tai kontekstissa, koska haastateltavia oli pieni määrä, eikä aineistosta voida tehdä yleistäviä johtopäätöksiä. Koen tämän tutkimuksen kuitenkin lisäävän tietoisuutta asumispalveluista ja avaavan työntekijöiden kokemuksia aiheesta kiinnostuneille. Tutkielma tarjoaa alalle aikoville katsauksen sosiaalityön ytimeen. Mielestäni juuri tutkielmassani esiin nousevat sosiaaliset ongelmat: syrjäytyminen, asunnottomuus sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat luoneet tarpeen sosiaalityölle.

Kirjallisuuden monipuolisuus on ollut tutkielman tekemisessä positiivinen yllätys. Työskenneltyäni puolitoista vuotta asumispalveluissa, on ollut mielenkiintoista palata sosiaalityön kirjallisuuteen ja sitä kautta siihen, mistä omassa työssä onkaan kysymys. Tutkielman tekeminen osoittautui paikoitellen hyvin haasteelliseksi oman työn ohella. Oli vaikeaa motivoida itseään opinnäytetyön äärelle pitkän työpäivän jälkeen. Erityisen haastaviksi osoittautuivat analyysin ja johtopäätösten tekeminen. Tutkielman teossa joutui varmistamaan usein, etteivät esille nousseet vain omassa työssä havaitut haasteet ja tilanteet, vaan oli kyettävä tuottamaan tuloksia aineistosta käsin. Kaiken kaikkiaan tutkielman tekeminen on vain vahvistanut käsitystäni siitä, että haluan jatkossakin työskennellä sosiaalialalla.

LÄHTEET

A-klinikkasäätiö. A-klinikkasäätiö. [WWW-dokumentti]. <<http://www.a-klinikka.fi/a-klinikkasaaatio>>. (Viitattu 22.9.2010).

A-klinikkasäätiö. Toiminta. [WWW-dokumentti]. <<http://www.a-klinikka.fi/a-klinikkasaaatio/toiminta>>. (Viitattu 22.9.2010).

Ahkerat, ohjelmatyöryhmä 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma. Raportti 10.1.2008. [WWW-dokumentti]. <<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79084&lan=fi>>. (Viitattu 30.10.2010).

Airila, A. (toim.) 2002. Työn kuormittavuuden mittarit - selvitys olemassa olevista mittareista ja niiden käytettävyydestä. Työssä jaksamisen ohjelma. Työ- ja elinkeinotoimisto. [PDF-dokumentti]. <<http://www.mol.fi/jaksamisohjelma/tutkimukset/Kuormitusmittariselvitys%202002.doc>>. (Viitattu 21.2.2009).

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Autio, H.-L., Leinonen, M., Nikkanen, R., Otonkorpi-Lehtoranta, K., Syrjä, S. & Uosukainen, K. 2010. Naisten ja miesten työhyvinvointi ja tasa-arvo rikosseuraamusalalla. [PDF-tiedosto]. <<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/bli1cxq.pdf>>. (Viitattu 30.10.2010).

Avokuntoutusyksikkö Askel-kehittämishanke. Tietopuu. A-klinikkasäätiö. [WWW-dokumentti]. <<https://keskuststo.a-klinikka.fi/tietopuu/kehittamistoiminta/hankkeet/470>>. (Viitattu 5.10.2010).

Elo, A.-L. & Feldt, T. 2005. Työhyvinvoinnin edistäminen ja kehittäminen. Teoksessa Kinnunen, U., Feldt, T. & Mauno, S. (toim.) Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Granfelt, R. 2007a. Vankilasta vapauteen, kotiin, yhteiskuntaan. Teoksessa Sunikka, S., Sepälä U. & Granfelt, R. (toim.) Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 13.

Granfelt, R. 2007b. Tuettua polkua vapauteen. Selvitys Kriminaalihuollon tukisäätiön asumis- palveluista ammatillisen tuen näkökulmasta. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportteja 1/2007.

Granfelt, R. 2005. Vapautuvien vankien tuettu asuminen. Teoksessa Hynynen, R. (toim.) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Suomen ympäristö 745. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Granfelt, R. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Suomen ympäristö 613. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Heiskanen, T., Salonen, K., Kitchener, B. & Jorm, A. 2008. Käsikirja mielenterveydestä ja ensiavusta. 2. uudistettu painos. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

Heiskanen, T., Lyytikäinen, M. & Sassi, P. 2006. Miten mielenterveyttä edistetään. Mielenterveystalkoot-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

Helne, T. 2002. Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hypén, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993 - 2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. [PDF-dokumentti].
<<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/m87d7l9r.pdf>>. (Viitattu 16.11.2010).
- Hämäläinen, J. & Niemelä, P. 2006. Jaksamisen edistäminen vaativissa sosiaalialan tehtävissä työyhteisöjä kehittämällä. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 37. Kuopio: Kopijyvä.
- Isokorpi, T. 2008. Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jokinen, A. 2008. Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. 2002. Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä.
- Järvenpään sosiaalisairaala. [WWW-dokumentti]. <<http://www.sosiaalisairaala.fi/index.php>>. (Viitattu 22.9.2010).
- Kalliolan settlementti. [WWW-dokumentti].
<<http://www.kalliola.fi/Kalliolansetlementti/Sivut/default.aspx>>. (Viitattu 23.9.2010).
- Kärkkäinen, J. (Julkaisuvuosi ei tiedossa). Vankien terveystilanne. [WWW-dokumentti].
<http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/tietopankki/tietoa_rikollisuudesta_ja_seuraamuksista/vankien_terveystilanne/?id=349>. (Viitattu 31.10.2010).
- Laine, M., Wickström, G., Pentti, J., Elovainio, M., Kaarlela-Tuomaala, A., Lindsröm, K., Raitoharju, R. & Suomala T. 2006. Työolot ja hyvinvointi sosiaali- ja terveysalalla 2005. Työterveyslaitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Lindström, K. & Leppänen, A. (toim.) 2002. Työyhteisön terveys ja hyvinvointi. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Manninen, M. & Tuori, T. 2005. A-klinikkasäätöön tuettu asuminen. Teoksessa Hynynen, R. (toim.) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Suomen ympäristö 745. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Nousiainen, K., Hållman, H., Sauramaa, E. & Seppälä, U. 2007. Teoksessa Sunikka, S., Seppälä U. & Granfelt, R. (toim.) Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 13.
- Nissinen, L. 2007. Auttamisen rajoilla. Myötätuntouupumisen synty ja ehkäisy. Helsinki: Edita.
- Nuorteva, J. 2008. Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä. Sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia. Sosiaalietiikan pro-gradu -tutkielma. [PDF-dokumentti].
<<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/40124/asunnoto.pdf?sequence=1>>. (Viitattu 20.2.2009).

Projektit. Järvenpään sosiaalisairaala. Verkko -projekti 2004-2008. [WWW-dokumentti]. <<http://www.sosiaalisairaala.fi/projektit.php?id=4>>. (Viitattu 20.2.2009).

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. 2. uudistettu painos. Helsinki: Gaudeamus.

Rauramo, P. 2008. Työhyvinvoinnin portaat. Helsinki: Edita.

Ryynänen, H. 2010. Seinien takana paljon työtä. Selvitys vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuuksista. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportteja 1/2010.

Salminen, L. 2007. Oma koti kultan kallis - myös korvaushoidossa olevalle. Tiimi 3-7/2007, 4 - 7. [PDF-dokumentti]. <<http://www.a-klinikka.fi/sites/default/files/tiimi-pdf/tiimi3407.pdf>>. (Viitattu 22.9.2010).

Seikkula, J. & Arnkil, T. 2009. Dialoginen verkostotyö. 2. painos. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Siltala, J. 2004. Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Helsinki: Otava.

Simola, A. & Kinnunen, U. 2005. Organisaatio ja hyvinvointi. Teoksessa Kinnunen, U., Feldt, T. & Mauno, S. (toim.) Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sipilä, J. 1996. Sosiaalityön jäljillä. 2. painos. Helsinki: Tammi.

STM. 2007. Päihdeasiat ja sosiaalinen turvallisuus. [WWW-dokumentti]. <<http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/paihde/asunnot/index.htm>>. (Viitattu 21.2.2009).

Suhonen, H. 2009. Tukiasumisesta perustaa elämänhallinnalle. Tiimi 2/2009, 18-20.

Suominen, S. (toim.) 2002. Henkilökohtainen palveluohjaus. Case management mielenterveys-työssä. Helsinki: Omaiset mielenterveystyön tukena Uudenmaan yhdistys ry.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Tampere: Vastapaino.

Tainio, H. 2007. Päivästä päivään elämistä. Pääkaupunkiseudun asunnottomien asumispalvelut ja muuttuvat palvelutarpeet. SOCCAn ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja. Työpapereita 2:2007. [PDF-dokumentti]. <http://www.socca.fi/aineistot/Pk-seudun_asunnottomien_asumis_palvelutarpeet.pdf>. (Viitattu 20.2.2009).

Tamminen, E. (Julkaisuvuosi ei tiedossa). Pääteet, mielenterveys ja vankeus. <<http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/index.php?id=355>>. (Viitattu 31.10.2010).

Tiedote vankiloille. Kriminaalihuollon tukisäätiö. [WWW-dokumentti]. <http://www.krits.fi/PALVELUT/asumispalvelu_vankiloille.shtml>. (Viitattu 20.2.2009).

Tuettu asuminen ja vapaaehtoistoiminta - Spotti. Kalliolan setlementti. [WWW-dokumentti]. <<http://www.kalliola.fi/Kalliolansetlementti/Kehittamistyojahankkeet/tuettuasuminen/Sivut/default.aspx>>. (Viitattu 23.9.2010).

Tukea arkeen. Kalliolan setlementti. [WWW-dokumentti]. <<http://www.kalliola.fi/Kalliolansetlementti/Kehittamistyojahankkeet/tuettuasuminen/Sivut/Tukeaarkeen.aspx>>. (Viitattu 23.9.2010).

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vanhala, A. 2005. Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten asuntolasta. Akateeminen väitöskirja. [PDF-dokumentti]. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6284-X.pdf>>. (Viitattu 20.2.2009).

Vankilasta vapautuvien asumispalveluohjaus pääkaupunkiseudulla. Kriminaalihuollon tukisäätiö. [PDF-dokumentti]. <http://www.krits.fi/HANKKEET/ASUMISP/vankilasta_vap_asumispalvelut.pdf>. (Viitattu 20.2.2009).

Vankilasta vapautuvien asumispalvelut. Kriminaalihuollon tukisäätiö. [WWW-dokumentti]. <<http://www.krits.fi/PALVELUT/asumispalvelusivu.shtml>>. (Viitattu 20.2.2009).

Vapautuvien vankien asumispalvelut: Tuetun asumisen palvelut ja asumisyhteisöt. Kriminaalihuollon tukisäätiö. [PDF-dokumentti]. <http://www.krits.fi/HANKKEET/ASUMISP/asumisen_tukiA4.pdf>. (Viitattu 20.2.2009).

Waris, K. 2001. Näköaloja työelämään. Kuormittuminen voimavaraksi. Helsinki: Työterveyslaitos.

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Asumispalvelutyö

Kerro työstäsi.

- * Mitä asumispalvelutyö sisältää? Mistä se koostuu? Minkälaisia osa-alueita se sisältää?
- * Kerro millaisia työmenetelmiä/työmuotoja käytät työssäsi?
- * Miten ja millaisena näet työsi tarkoituksen?
- * Keitä toimijoita asumispalvelutyössä on? Mikä on omasi ja heidän roolinsa työssä?

Työn kokeminen

Miten koet työsi?

- * Mitkä asiat/tekijät vaikuttavat työhösi? Miksi?
- * Miten nämä tekijät/asiat tulevat esiin?
- * Mitkä ovat työsi hyvät puolet ja miten ne tulevat esiin? Miksi?
- * (Kerro/nimeä 3-5 parasta esimerkkiä)?
- * Mitä työsi antaa sinulle? Miksi?
- * Mitkä ovat työsi huonot puolet ja miten ne tulevat esiin? Miksi?
- * (Kerro/nimeä 3-5 esimerkkiä huonoista puolist)?
- * Onko työssäsi kuormittavia asioita? Mitä?
- * Miksi nämä asiat kuormittavat?

Työssä jaksaminen

- * Miten kuormittavien asioiden kanssa selviää?
- * Mikä auttaa sinua jaksamaan työssäsi?
- * Kerro lopuksi työsi erityishaasteista?

Millä hahmolla tai eläimellä tai muulla asialla kuvaisit itseäsi työntekijänä?